

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
Maj 2015 – 17/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
UDK 355.5(479.4)(055)

Maj 2015 – 17št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Izdajatelj Publisher	Generalštab Slovenske vojske General Staff of Slovenian Armed Forces
Glavni urednik Executive Editor	brigadir David Humar
Odgovorni urednik Managing Editor	dr. Liliana Brožič
Uredniški odbor Editorial Board	VVU XIII. razreda dr. Valerija Bernik VVU XIV. razreda dr. Denis Čaleta polkovnik dr. Tomaž Kladnik dr. Igor Kotnik VVU XV. razreda msgr. dr. Jože Plut polkovnik dr. Vojko Obrulj dr. Maja Garb
Sekretar Secretary	višja praporščakinja Nataša Cankar
Uredniški svet Editorial Council	dr. Andrej Anžič, dr. Anton Bebler dr. Damir Črnčec generalmajor Ladislav Lipič dr. Thomas Mockaitis generalpodpolkovnik dr. Iztok Podbregar dr. Tibor Szvircsev Tresh
Prevajanje Translation	Iris Žnidarič
Lektoriranje Proofreading	Marjetka Brulec Milena Sevšek Potočnik Vesna Vrabič
Oblikovanje Design & Graphic	Skupina Opus Design
Tisk Print	COLLEGIUM GRAPHICUM d.o.o.
Naklada Edition	300 izvodov/ copies
Revija je dostopna na spletni strani Publication web page	http://www.slovenskavojska.si/publikacije/sodobni-vojaski-izzivi/ http://www.slovenskavojska.si/en/publications/contemporary-military-challenges/
E-naslov urednice Managing Editor e-mail address	liliana.brozic@mors.si

Prispevki, objavljeni v Sodobnih vojaških izzivih, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov.
Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI in PAIS International.

Articles, published in the Contemporary Military Challenges do not reflect the official viewpoint of the Slovenian Armed Forces nor the bodies in which the authors of articles are employed.
The publication is indexed in bibliography databases COBISS.SI and PAIS International.

CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI

*»Strokovna avtonomnost vojske
je pomembna predpostavka njene učinkovitosti.«*

*Brigadir Branimir Furlan,
Civilni nadzor in delovanje vojske,
str. 249, 2012.*

CIVIL-MILITARY RELATIONS

*»Professional autonomy of armed forces
is an important presumption of its effectiveness.«*

*Brigadier General Branimir Furlan,
Civilian Control and Armed Forces,
p. 249, 2012.*

VSEBINA

CONTENTS

Liliana Brožič	7 UVODNIK CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI
Liliana Brožič	9 EDITORIAL CIVIL-MILITARY RELATIONS
Gregor Garb	13 UVELJAVLJANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH DRUŽB SKOZI PRIZMO GLOBALIZIRANE VARNOSTI ESTABLISHMENT OF PRIVATE MILITARY COMPANIES THROUGH A PRISM OF GLOBAL SECURITY
József Padányi László Földi	29 NALOGE IN IZKUŠNJE MADŽARSKE VOJSKE PRI KRIZNEM ODZIVANJU TASKS AND EXPERIENCES OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES IN CRISIS MANAGEMENT
Kristian Beršnak	47 RAZVOJ SPECIALNIH SIL SV IN IZKUŠNJE IZ AFGANISTANA DEVELOPMENT OF SAF SPECIAL FORCES AND EXPERIENCES FROM AFGANISTAN

Andrej Androjna	63 OBALNA STRAŽA – DEJAVNIK POVEČANJA VARNOSTI V POMORSKEM PROMETU COASTGUARD - FACTOR OF ENHANCING SECURITY IN MARITIME TRANSPORT
Andrej Skvarča	81 UPORABNOST PROGRAMSKEGA ORODJA TOPOBASE PRI UPRAVLJANJU NEPREMIČNIN V OBRAMBENEM RESORJU USEFULNESS OF TOPOBASE SOFTWARE IN PROPERTY MANAGEMENT OF THE DEFENCE SECTOR
	95 SLIKOVNO GRADIVO PHOTOS
	105 AVTORJI AUTHORS
	110 NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV
	115 INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS

UVODNIK

CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI

Tako smo poimenovali letošnjo prvo številko in civilno-vojaški odnosi bodo vodilna tema tudi pri naslednjih treh številkah, ki jih načrtujemo za letos. V drugi številki bi želeli izvedeti, kaj je novega v razvoju obrambnega sistema, v tretji se želimo posvetiti novim nevojaškim grožnjam, ki se pojavljajo v obliki kibernetских groženj in različnih bolezni, kot je na primer ebola, in problematiki povečanih migracij iz afriške smeri proti evropskim mejam. V četrti številki pa se bomo spomnili stote obletnice nastanka soške fronte.

Pri civilno-vojaških odnosih gre za odnos med civilno družbo in vojaškimi organizacijami. Ko se njihove vsebine lotimo podrobneje, ugotovimo, da gre za oblike nadzora civilne družbe nad vojaško organizacijo. Prva avtorja, ki sta se posvetila tem odnosom, sta Sun Cu, okrog 500 let pred našim štetjem, in Carl von Clausewitz, na prehodu iz 17. v 18. stoletje. Izhajala sta iz dejstva, da je vojska v službi države. V akademske vode politologije in sociologije sta civilno-vojaške odnose uvedla Samuel P. Huntington in Morris Janowitz. Veliko literature o tem je nastalo v obdobju po drugi svetovni vojni, vse do padca berlinskega zidu. Preoblikovanje vojsk kot posledica konca blokovske delitve zahodnega dela sveta je veliko prispevalo k nastanku različne literature, s poudarkom na transformacijski paradigmi, ki se razvija predvsem znotraj Nata.

Po letu 2010 v Sloveniji lahko ugotovimo, da področje vojaške strokovne in znanstvene literature nazaduje. Čeprav varnostnih, obrambnih in vojaških izzivov ne manjka, v akademskih in strokovnih krogih ni prave motivacije za organizacijo dogodkov, na katerih bi izmenjali zamisli in kritične misli ter odzive nanje. Ker takih dodatnih spodbud ni, se zdi nekako logično, da na te teme tudi ni člankov, monografij in učbenikov.

Kaj lahko naredimo, da spodbudimo razprave o civilno-vojaških odnosih, varnosti, obrambi in vojski, da bodo nastali tudi kakovostni zapisi za druge – študente, mlade, veterane, strokovno in znanstveno javnost ter civilno družbo?

Ena izmed možnosti, ki jih ima Slovenska vojska oziroma Generalštab Slovenske vojske kot izdajatelj te publikacije, je spodbujanje zaposlenih in tistih, ki z vojsko in ministrstvom sodelujejo, k pisanju. Rezultat teh spodbud so članki v tej številki.

Gregor Garb v članku z naslovom *Uveljavljanje zasebnih vojaških družb skozi prizmo globalizirane varnosti* izhaja iz spremenjenega političnega in varnostnega okolja, ki je povzročilo, da so se v strokovnih varnostnih krogih začeli poleg tradicionalnih omenjati tudi nedržavni akterji z nadnacionalnimi povezavami in vplivi. Temo je leta 2004 že načel profesor Žabkar v poglavju *Ali je v prvih letih tretjega tisočletja prišlo do privatizacije vojaškega poklica*, objavljenem v drugem delu monografije z naslovom *Marsova dediščina*. Dobrih deset let pozneje Garb predstavlja svoje ugotovitve.

József Padányi in **László Földi** predstavljata različne izkušnje madžarske vojske v mednarodnih operacijah in na misijah ter njeno pomoč prebivalstvu ob naravnih in drugih nesrečah. Madžarska vojska je leta 2010 sodelovala pri odpravi velike nesreče z izlivom rdečega blata. Več o tem v članku *Naloge in izkušnje madžarske vojske pri kriznem upravljanju*.

Konec lanskega leta je zavezništvo končalo operacijo Isafa v Afganistanu. Tam so bili deset let del zavezniških sil tudi pripadniki Slovenske vojske. O poslanstvu, nalogah in izkušnjah Enote za specialno delovanje je **Kristian Beršnak** napisal članek z naslovom *Razvoj specialnih sil SV in izkušnje iz Afganistana*.

Spoprijemanje z današnjimi izzivi določa uporabo širokega spektra civilnih in vojaških zmogljivosti, izboljšano sodelovanje ter usklajevanje vseh vključenih subjektov in tudi pripravo enotnega subjekta nacionalne varnosti, piše **Andrej Androjna** v članku z naslovom *Obalna straža – dejavnik povečanja varnosti v pomorskem prometu*, v katerem proučuje drugačne možnosti zagotavljanja te oblike varnosti.

Andrej Skvarča v članku *Uporabnost programskega orodja Topobase pri upravljanju nepremičnin v obrambnem resorju* opisuje programsko orodje, ki ga uporabljajo na Letališču Cerklje ob Krki. V času, ko je zaščita kritične infrastrukture vedno bolj pomembna, se zdi smiselno to programsko orodje uporabljati tudi širše v obrambnem sistemu.

Toliko smo se pri tej številki angažirali v Slovenski vojski. Ali se morda še kje kdo ukvarja z obrambno-vojaškimi vsebinami? Imamo nekaj slovenskih fakultet s katedrami, ki se ukvarjajo z različnimi varnostnimi vsebinami. Imamo nekaj ustanov, za katere lahko rečemo, da so »think tank«, kot angleško govoreče okolje imenuje ustanove, ki veljajo za možgansko središče novih zamisli.

Smo morda v Sloveniji brez novih zamisli na področju varnosti? Morda pa jih imamo, a so ostale nekje v etru, ker jih nihče ne zapiše v strokovnem ali znanstvenem članku.

EDITORIAL

CIVIL-MILITARY RELATIONS

This is the title of this year's first issue, and civil-military relations will be the guiding theme of the following three issues planned for this year. In the second issue we would like to know what is new in the development of the defence system, while we want to dedicate the third one to the emerging non-military threats, which appear in the form of cyber threats, various diseases, such as Ebola, and of course as the problem of increased migration from Africa towards European borders. In the fourth issue, we will remember the centenary of the beginning of the Isonzo Front.

Civil-military relations denote a relationship between the civil society and military organizations. When looking at them in more detail, we find that it is a form of control over the military organization by the civil society. The first two authors to focus on these relationships were Sun Tzu around 500 BC and Carl von Clausewitz on the transition from the 17th to the 18th century. They based their findings on the fact that the military are in the service of the state. Civil-military relations were introduced into the academic sphere of political science and sociology by Samuel P. Huntington and Morris Janowitz. Much of the literature discussing this topic emerged in the period between the end of World War II and the fall of the Berlin Wall. The transformation of armed forces as a result of the end of the bloc division in the western part of the world has contributed to the emergence of a variety of literature focusing on the transformation paradigm primarily developed within NATO.

We can conclude that, after 2010 in Slovenia, the scope of military professional and scientific literature has been regressing. Despite the large amount of security, defence and military challenges, there is no real motivation in academic and professional circles to organize events where one would exchange ideas and critical thoughts and respond to them. Due to the lack of such additional incentives, it seems somewhat logical that there are also no articles, monographs and textbooks dealing with these topics.

What can we do to encourage debate on civil-military relations, security, defence and military, in order to produce high-quality writing for others - students, youth, veterans, professional and scientific public, civil society?

One of the options available to the Slovenian Armed Forces and the General Staff of the Slovenian Armed Forces as the authority issuing this publication is to encourage the employees and those who work with the armed forces and ministries to write. The result of such incentives are the articles published in this issue.

Gregor Garb wrote an article titled *Establishment of private military companies through a prism of global security*, basing his findings on the changes in the political and security environment. This has led to the fact that, in addition to the traditional ones, non-state actors with transnational connections and influences were being mentioned in professional security circles. This subject was discussed by Professor Žabkar as early as in 2004 in the chapter *Have the first years of the third millennium led to the privatization of the military profession*, published in the second volume of the book titled *Marsova dediščina* (Mars's heritage). A good ten years later, Garb is presenting his findings.

Padányi József and **László Földi** present different experiences of the Hungarian Armed Forces in international operations and missions as well as its assistance to the population in the event of natural and other disasters. In 2010, the Hungarian Armed Forces assisted in the aftermath a major disaster of the red-sludge spill. More on this subject can be found in the article *Tasks and experiences of the Hungarian Defence Forces in crisis management*.

Late last year, the Alliance ended the ISAF operation in Afghanistan, where members of the Slovenian Armed Forces worked with the Allied forces for ten years. **Kristian Beršnak** wrote an article on the mission, tasks and experiences of the Special Operations Unit titled *Development of SAF special forces and experiences from Afghanistan*.

Addressing today's challenges determines the use of a wide spectrum of civil and military capabilities, improved cooperation and coordination between all the entities involved and the creation of one single entity of national security, writes **Andrej Androjna** in his article titled *Coastguard - factor of enhancing security in maritime transport*, where he examines different options of providing this form of security.

In his article *Usefulness of Topobase software in property management of the defence sector*, **Andrej Skvarča** describes a software tool used by the Cerklje ob Krki airport. In the time when the protection of critical infrastructure is becoming increasingly important, it seems reasonable to use this software tool more widely in the defence system.

This was the amount of engagement provided for this issue by the Slovenian Armed Forces. Is there maybe anybody else who deals with defence and military issues? There are some faculties in Slovenia with chairs dealing with different security topics. There are some institutions which can be referred to as "think tanks", the term used in an English-speaking environment to denote the institutions renowned as "brain centres" of new ideas.

Are we in Slovenia out of new ideas concerning security? Perhaps they are still there, but have remained caught somewhere "on air", because nobody writes them in a professional or scientific article.

UVELJAVLJANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH DRUŽB SKOZI PRIZMO GLOBALIZIRANE VARNOSTI

ESTABLISHMENT OF PRIVATE MILITARY COMPANIES THROUGH A PRISM OF GLOBAL SECURITY

Povzetek Zagotavljanje varnosti je v sodobnem svetu preraslo v proces institucionalizacije mednarodne varnosti, pri čemer se največji vpliv globalizacijskih procesov na področju varnosti kaže v spreminjajočih se pogojih zagotavljanja državnega monopola pri legitimni uporabi sile. Ti spremenjeni pogoji se nanašajo predvsem na zmanjševanje sposobnosti trenutnih političnih procesov za učinkovito reševanje političnih izzivov, kar pomembno vpliva na legitimnost politične oblasti. Drugi vidik pa je porast mednarodnih institucij in organizacij, na katere država prenaša del svojih pristojnosti in nalog, iz česar sledi zmanjšanje zmožnosti države, da ohranja in uveljavlja svoje legitime pristojnosti nad uporabo sile. Da so vplivi procesov globalizacije in spreminjajočih se družbenih razmerij zelo prepleteni in ne poznajo meja, dokazuje tudi pojav zasebnih vojaških družb, ki se vse bolj uveljavljajo v različnih dimenzijah zagotavljanja globalizirane varnosti. Mednarodna pravnonormativna umestitev njihovega delovanja je temeljno vodilo članka.

Ključne besede *Globalizirana varnost, zasebne vojaške družbe, nadzor, mednarodnopravna ureditev.*

Abstract The provision of security in the modern world has grown into a process of institutionalization of international security, with the largest impact of security globalization processes reflecting in the varying conditions of the provision of state monopoly in the legitimate use of force. These changed conditions relating in particular to the reduction of the ability of current political processes to effectively address the political challenges which significantly affect the legitimacy of political power. Another aspect is the increase of international institutions and organizations to which the state transfers a part of its powers and functions, which results in a reduction of the state's ability to maintain and assert its legitimate authority over the use of force. The impacts of globalization processes and changing societal relationships are very intertwined and know no borders, which is proven by the

emergence of private military companies gaining ground in various dimensions of providing globalized security. The International judiciary and regulatory placement of their operation is thus the basic tenet of the article.

Key words *Globalized security, private military companies, control, international legal arrangements.*

Uvod Globalizacija in globalizirana varnost

Globalizacija oziroma svetovni sistem pomeni sklop sprememb v družbi, politiki in ekonomskem sistemu, ki so posledica razširjenega trgovanja in kulturnih izmenjav na globalni ravni. V tem procesu, ki zajema vedno več delov sveta, se povečujeta integracija in povezanost med temi deli sveta oziroma med ljudmi, viri, dobrinami in storitvami.

Gledano skozi časovno dimenzijo, lahko globalizacijo opredelimo kot zgodovinski proces, ki je na eni strani posledica zavestnih politično-gospodarskih odločitev nacionalnih držav, na drugi strani pa posledica znanja, znanstveno tehnološkega napredka in človeških inovacij, ki so vodile v vse večjo medsebojno povezanost in odvisnost nacionalnih držav na transnacionalni, supranacionalni oziroma svetovni ravni. Pa vendar globalizacije v smislu vplivanja ne smemo omejevati le na globalno raven. Po Frostovi (2002, str. 39–41) globalizacija vpliva tudi na posameznika oziroma individualno raven, lokalno skupnost, državo oziroma na nacionalno in regionalno raven.

Globalizacija ima poleg prostorske vse bolj tudi vsebinsko dimenzijo, saj se kaže na vse več različnih področjih. Poleg gospodarske, Beck (2003, str. 37) omenja še politično, finančno, komunikacijsko-tehnično, znanstveno tehnološko, socialno, zdravstveno, izobraževalno, ekološko, delovno-organizacijsko, kulturno, civilnodružbeno, varnostno in druge dimenzije globalizacije. Kot v svoji raziskavi ugotavlja Kovač (2008, str. 55), različni avtorji¹, tako domači kot tuji, razumejo globalizacijo kot proces integracije ekonomskih, političnih, tehnoloških, vojaškovarnostnih² in sociokulturnih dimenzij.

Pojmovanje in razumevanje varnosti se je pod vplivom globalizacijskih procesov, še posebej po koncu hladne vojne, močno spremenilo. Spremenjeno politično in varnostno okolje je povzročilo, da so se v strokovnih varnostnih krogih začeli poleg tradicionalnih omenjati tudi nedržavni akterji z nadnacionalnimi povezavami in vplivi. Prav tako so se pojavile potrebe po redefiniranju posameznih dimenzij ogrožanja, ki presegajo dosedanje časovne in prostorske dimenzije in jih v številnih sodobnih družbah pojmujejo kot nove oziroma sodobne vire ogrožanja, ki naj bi celo vodili do globalnega kaosa. Omenjeni varnostni vidiki širijo dosedanje varnostno

¹ Kot so: Rizman (2001), Worthington (2001), Bhagwati (2004), Lechner (2009), Flanagan (2002), Frost (2002), Negri in Hardt (2009).

² Globalizacija je v svetovnem merilu vplivala tudi na oblikovanje oboroženih sil, obrambno in varnostno industrijo, vodenje oboroženih spopadov in na drugačno, nevojaško razumevanje virov ogrožanja.

agendo, ki izhaja še iz časa hladne vojne, ob upoštevanju dejstva, da je le nekaj sodobnih virov ogrožanja mogoče odpraviti le z vojaškimi zmogljivostmi.

Sodobni koncept pojmovanja varnosti zahteva vzpostavitev sodobne varnostne politike, ki upošteva sodobne vire ogrožanja varnosti. Opredelitev pojma varnost v sodobni družbi pomeni varnost, ki namerava v procesu globaliziranja postati globalna, in bo temeljila na vsesplošnem prizadevanju po skupnem preživetju. Govoriti o tem, da je varnost že globalna, bi hkrati pomenilo, da celotna svetovna skupnost razume pojem varnosti na enoten način in pod enakimi pogoji. To bi torej pomenilo, da vsi prebivalci, ne glede na časovno in prostorsko dimenzijo, zaznavamo enake vire ogrožanja, jih enotno vrednotimo v smislu tveganja in se hkrati tudi enotno zoperstavljamo njihovemu delovanju³. Ključen izziv družbe skupnega tveganja izhaja iz dejstva, da je globalna družba nastala z zaznavami posameznikov in institucij civilne družbe, zato da z drugimi ljudmi živimo v skupnem družbenem prostoru.

Potek procesa globaliziranja varnosti potrjujejo tudi dogodki, ki so sicer na lokalni ravni, vendar imajo vpliv na širšo družbeno skupnost oziroma je širša družbena skupnost zaradi subjektivnih ali drugih interesov, vključno s strateškimi, posredno vključena v lokalnovarnostno problematiko.

Vse skupaj je povzročilo, da se je v strokovnih krogih začel pojavljati termin globalna oziroma svetovna varnost, predvsem na konceptualni ravni, ki temelji na vse večji soodvisnosti različnih akterjev v mednarodni skupnosti. Menim, da je govoriti o globalni varnosti prenačljeno prav zaradi neenotnih stališč širše strokovne javnosti o definiciji, kakor tudi o bistvenih varnostnih vprašanjih, kot so skupne globalne vrednote, povezane z varnostjo, implikacije sodobnih virov ogrožanja ter razmerja in odnosi med različnimi akterji, ki se pojavljajo na varnostnem področju. Ob upoštevanju dejstva, da procesi globalizacije, vključno z varnostno dimenzijo, sestavljajo mrežo medsebojne odvisnosti⁴ na medkontinentalnih razdaljah, se pridružujem mnenju različnih avtorjev o neustreznosti termina mednarodna varnost⁵ pri odgovarjanju na izzive sodobnega okolja.

³ *Kar je v nekaterih družbah zaznano in vrednoteno kot izreden varnostni izziv, lahko tovrstno dejanje v drugih družbah in kulturah razumejo kot vmešavanje v notranje zadeve, izvajanje intervencionistične politike in neposredno ogrožanje njihovih nacionalnih interesov.*

⁴ *Procesi globalizacije so do zdaj razvili kar nekaj elementov globalne družbe, kot so komunikacije, kultura in gospodarski sistem. Zato je tudi pomen sodelovanja med državami in drugimi akterji v mednarodni skupnosti pri zagotavljanju nacionalne in mednarodne varnosti večji kot v obdobju hladne vojne.*

⁵ *Po Črnčecu (2009, str. 26) je mednarodna varnost notranji varnostni problem sistema držav in sveta kot celote ter pomeni kolektivno dobro mednarodne globalne družbe in ne le posamezne države oziroma zveze držav.*

Zato menim, da je bolje uporabljati termin globalizirana varnost⁶ oziroma globalna varnost, vendar slednjega izključno na konceptualni ravni (Garb, 2014, str. 17). V dodatno podkrepitev svojega razmišljanja naj dodam še dejstvo, da globalizacija, univerzalizacija in globalno mreženje s pomočjo informacijske tehnologije ter posledično tudi visoka stopnja soodvisnosti s spremljajočimi procesi prinašajo tudi vsa tveganja oziroma povečujejo svoj vpliv na stopnjo in posledično tudi na ceno, ki jo zahteva varnost.

Globalizacija je povzročila tudi povečanje števila subjektov, akterjev v mednarodnih odnosih oziroma pojav mednarodnih institucij in organizacij znotraj globalne civilne družbe, katerih interes je usmerjen predvsem v preseganje lokalnih, regionalnih, državnih/nacionalnih meja in katerih delovanje, moč in vpliv presegajo omenjene meje. S pojavom nedržavnih transnacionalnih akterjev na mednarodnem prizorišču države vse bolj izgubljajo moč in vpliv oziroma je vse manj državocentričnosti. Kot pravi Worthington (2001, str. 6), globalizacija poudarja mednarodne posledice domačih politik in domače posledice mednarodnih dogodkov oziroma lokalizacijo globalnih sil in internacionalizacijo domačih vprašanj.

Posledično je vse več nezaupanja v državo kot v unikum in delovanje njenih institucij, pojavljajo se tudi zahteve po zmanjševanju vloge države in po vse večji decentralizaciji delovanja notranjih struktur. Pomembno vlogo v smislu nadomestila države imajo tudi nevladne oziroma nadnacionalne institucije in povezave.

Zaradi stopnjevanja nadzora nad časovno, prostorsko in vsebinsko dimenzijo ter decentralizacije moči in odločanja ter deteritorializacije v smislu reorganizacije družbenega prostora in razmerij se razmerje moči v svetu iz držav vse bolj prenaša na globalno usmerjena podjetja in mednarodne nedržavne organizacije. Trend, ki je sicer najbolj viden v srednjih in malih državah, se imenuje korporativizacija sveta, kar pomeni, da glavne regulatorske zmogljivosti postajajo orodje in sredstvo korporacij⁷, kar bo v prihodnosti nedvomno vplivalo na geopolitična in geostrateška razmerja v svetu.

Eno izmed globalno usmerjenih podjetij oziroma nedržavnih organizacij, ki se vse bolj uveljavljajo v različnih dimenzijah zagotavljanja globalizirane varnosti, so tudi zasebne vojaške družbe.

⁶ *Oblikovanje skupnih zaznav, razumevanj, vrednotenj in identitet bi lahko našlo skupne imenovalce tudi na področju varnosti. Vse do takrat pa je smotrno in edino pravilno upoštevati posamezne akterje, njihove varnostne mehanizme ter njihove nacionalne interese in cilje. Zato je po mnenju Kovača in drugih (2008, str. 31) v sedanjem času veliko pomembneje opozarjati in preučevati trende uporabe sile, kajti to so največje spremembe, ki se nanašajo na področje varnosti in ki jih lahko obravnavamo v okviru koncepta globalne varnosti.*

⁷ *Večnacionalne korporacije svetovnega merila že nekaj časa niso več pod nadzorom držav, kar pomeni, da lahko neposredno vplivajo tudi na izvajanje političnih odločitev posameznih držav oziroma države pri izvajanju svoje ekonomske in fiskalne politike postajajo odvisne od odločitev in poslovne politike korporacij. Ekonomski kazalniki dokazujejo, da imajo večnacionalne korporacije (Nestle–239,58 mlrd. USD, General Electric–259,56 mlrd. USD, Exxon Mobile– 422,32 mlrd. USD ipd.) leta 2014 večji prihodek oziroma je njihova tržna vrednost večja kot BDP večine držav na svetu (www.bloomberg.com, 12. 2. 2015).*

1 ZASEBNE VOJAŠKE DRUŽBE

Danes zasebne vojaške in varnostne družbe pomenijo sodobno reinkarnacijo zasebnih ponudnikov zagotavljanja fizične varnosti, ki imajo večstoletno tradicijo. Predhodniki sodobnikov so izginili v 19. in začetku 20. stoletja, da bi se s sodobnimi usmeritvami razvoja družbene skupnosti ponovno pojavili v 60. letih prejšnjega stoletja v času dekolonializacije, predvsem na območju Azije in Afrike.

Razširjena uporaba zasebnih vojaških družb v družbi ima svoje korenine predvsem v širši privatizaciji tradicionalnih državnih monopolov in v razmerah, ki so vplivale na prestrukturiranje oboroženih sil in mehanizmov za spoprijemanje s sodobnimi varnostnimi grožnjami, ki so sledile koncu hladne vojne. Konflikti po koncu hladne vojne so postajali vse celovitejši, njihova prevladujoča značilnost pa je asimetrija, ki vedno bolj postaja pravilo sodobnih oboroženih konfliktov in prevladujoče okolje sodobnih operacij, v katerih sodelujejo različni akterji, in sicer oborožene sile, obveščevalno-varnostne službe ter zasebne varnostne in vojaške družbe (Svete, 2011, str. 33).

V tem času pride tudi do redefiniranja pristopa k zagotavljanju varnosti, pri čemer je vidnejšo vlogo začel pridobivati zasebni sektor, in sicer tudi na področjih, ki so bila do takrat v izključni domeni državnih institucij. V nasprotju z dotedanjimi predmodernimi oblikami organiziranja zasebnih družb so sedanje družbe korporativno organizirane in strukturno umeščene v družbeno, gospodarsko, politično-ideološko in ne nazadnje tudi varnostno paradigmo, ki je nastopila v svoji latentni obliki po koncu hladne vojne, po dogodkih 11. septembra 2001 pa v svoji manifestni obliki. Ena izmed posledic takšnega razvoja dogodkov je bilo tudi opazno povečanje vloge in obsega dejavnosti zasebnih družb na konfliktnih območjih in v vojaških operacijah v Afganistanu in Iraku, kjer je uporaba zasebnih izvajalcev občutno presegla dotedanje angažiranje. Zasebne družbe so postale tihi zaveznik in aktivni spremljevalec oboroženih sil predvsem ZDA in Združenega kraljestva. Prav povečan pojav uporabe zasebnih vojaških družb v vojaških operacijah se ujema z Moskosovo teorijo o postmodernih oboroženih silah, kar daje temu pojavu poseben ustrezen teoretični in legitimni okvir za delovanje predvsem v podporni funkciji vojaških zmogljivosti.

Po koncu hladne vojne so se države začele spoprijemati s krizo identitete oboroženih sil, ki je od vodstvenih struktur zahtevala redefiniranje poslanstva in preoblikovanje vojaških zmogljivosti za izvajanje vse bolj celovitih nalog, ki so jih določale novonastale varnostne situacije, v kateri nasprotnika v dotedanji pojavnosti in moči ni bilo več, vse bolj pa so prihajali do izraza novi izzivi, ki so bili do takrat bolj ali manj neprepoznavni. Posledično vse več držav začne opuščati naborniški sistem in oblikuje profesionalne oborožene sile, ki jih Moskos označi kot postmoderne⁸. V primerjavi z modernimi in pozneje poznomodernimi oboroženimi silami, ki so bile tesno povezane z nacionalno državo in v katerih so imeli civilisti postransko

⁸ Od leta 1900 do leta 1945 je bilo obdobje modernih, od leta 1945 do leta 1990 pa poznomodernih oboroženih sil.

vlogo, poznomoderne pomenijo prelom in oddaljevanje od tradicionalne oblike organiziranosti in povezanosti, civilisti pa so že ena močnejših komponent v strukturi oboroženih sil (Moskos, 1998, str. 6).

Od kod izvira ideja sodobnega najemništva oziroma ideja privatizacije varnostnega in vojaškega področja, je težko reči. Če izhajamo iz dejstva, da je vojskovanje staro vsaj toliko kot človeštvo, in da oblike vojskovanja sledijo zgodovinskemu razvoju človeštva, lahko sklenem, da je pojav privatizacije posledica trendov razvoja družbe in izhajajočih sprememb na vseh področjih, tudi na področju obrambe in varnosti družbe, države in njenih državljanov.

Potreba po mobilnih, vrhunsko izurjenih in visoko tehnološko opremljenih ter hitro premestljivih zmogljivostih, sposobnih delovanja v različnih okoljih in z visoko odzivnostjo na različne oblike ogrožanja, je pripeljala do ukinjanja naborniškega načina popolnjenja in postopne profesionalizacije oboroženih sil kot logične posledice spreminjajočega se varnostnega okolja in hitrih tehnoloških sprememb.

Hkrati s spremembami na področju oboroženih sil so se začele tudi spremembe na področju zasebnih varnostnih in vojaških družb. Število zasebnih ponudnikov storitev se povečuje že od 90. let prejšnjega stoletja. Večino je mogoče razdeliti v tri glavne skupine: plačanci⁹, zasebne varnostne družbe in zasebne vojaške družbe (Born, 2003, str. 69). Njihovo temeljno vodilo je dobičkonosnost (angl. *for profit*)¹⁰. Države in mednarodne organizacije se obračajo k zasebnemu sektorju kot cenovno in operativno učinkovitemu načinu za izvajanje dejavnosti, ki so bile še do nedavnega v izključni domeni oboroženih sil¹¹. Podatki iz različnih virov kažejo, da povpraševanje po tovrstnih storitvah narašča¹².

⁹ Prvi člen Mednarodne konvencije proti rekrutiranju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev, ki jo je decembra leta 1989 sprejela Generalna skupščina Združenih narodov v svoji resoluciji št. 44/34, plačanca pojmuje kot osebo, ki hkrati izpolnjuje naslednje pogoje:

- je lokalno ali v tujini najet posebej za bojevanje v oboroženem spopadu;
- je motiviran za udeležbo v sovražnosti predvsem zaradi želje po zasebnem dobičku in kateremu je ena izmed udeleženk v spopadu v resnici obljubila ali mu je bila v njenem imenu obljubljena denarna odškodnina, ki je bistveno višja od tiste, ki se izplača borcem podobnega naziva in funkcij v oboroženih silah tiste udeleženke;
- ni niti državljan udeleženke v spopadu niti nima stalnega prebivališča na ozemlju, ki ga nadzira udeleženka v spopadu;
- ni pripadnik oboroženih sil udeleženke v spopadu,
- ga na uradno dolžnost kot pripadnika svojih oboroženih sil ni poslala država, ki ni udeleženka v tem spopadu.

¹⁰ Po dosegljivih podatkih je posel z zasebnimi vojaškimi družbami vreden več kot 100 mlrd. USD. (Priest, 2011, str. 320).

¹¹ Rekrutiranje in upravljanje nadzornih programov, razminiranje, zagotavljanje varnosti in logistične podpore misij Organizacije združenih narodov ipd. (Private Military Corporations, http://www.sourcewatch.org/index.php/Private_Military_Corporations).

¹² Po dosegljivih podatkih danes več kot 150 zasebnih vojaških družb ponuja svoje storitve v več kot 50 državah sveta (Private military company, http://en.wikipedia.org/wiki/private_military_company).

Zasebne vojaške družbe¹³ so moderne korporacijske oblike plačancev, ki ponujajo specializirane usluge, povezane z vojno in konflikti. Čeprav so se pojavile že med drugo svetovno vojno, so se razširile šele ob koncu hladne vojne, posledica katere so bile predvsem krčenje obrambnega proračuna, sprememba narave delovanja in zmanjšanje obsega nacionalnih vojsk. Vse skupaj je vplivalo tudi na porast trga proste delovne sile nekdanjih vojakov, ki so se zaradi materialnih in drugih osebnih razlogov odločili ponuditi svoje znanje, veščine in izkušnje najboljšemu ponudniku na tržišču. V času posredovanja v Iraku in Afganistanu so se zasebne družbe prvič pojavile na način in v obsegu, ki je resno izzval zanimanje mednarodne skupnosti, hkrati pa tudi pozornost strokovnjakov različnih področij. V tem obdobju se je hkrati razvijala tudi zasebna vojaška industrija. Desetletja stari tradicionalni ponudniki tovrstnih storitev so začeli počasi zapuščati globalno tržišče, njihovo mesto in vlogo pa so začele prevzemati povsem nove vrste predstavnikov zasebne vojaške sfere.

V mednarodnem gospodarskem segmentu se zasebne vojaške družbe opredeljujejo kot poslovne organizacije, ki trgujejo s profesionalnimi storitvami, tesno povezanimi z bojevanjem. Singer (2003, str. 40) z izrazom zasebna vojaška podjetja (angl. *Private Military Firms*) zajame celoten spekter privatizacije vojaških storitev, ne le taktičnih, in posledično vojaške družbe razume kot korporativni razvoj stoletja dolge tradicije najemništva, ki se danes osredotoča na celoten spekter vojaških storitev, še najmanj pa na neposredno izvajanje oboroženega boja v različnih oblikah.

Enotne kategorizacije zasebnih vojaških družb današnja stroka ne pozna. Vsak avtor skladno s tem uporablja svojevrsten pristop.

Doktrina kopenske vojske ZDA za zunanje izvajalce pogodbenih nalog, tako za posameznike kot tudi za pravne osebe, uporablja izraz pogodbeni izvajalec (angl. *Contractor*). Iz doktrine izhaja, da so pogodbeni izvajalci posamezniki ali podjetja, vključno s svojimi podizvajalci, ki zagotavljajo storitve za denarno nadomestilo. Pogodbeni izvajalec je odgovoren za dostavo zalog, storitev oziroma izvaja delo za določeno ceno na podlagi sklenjene pogodbe. V vojaški operaciji lahko pogodbeni izvajalec zagotavlja podporo za bivanje, gradbena in inženirska dela, podporo pri vzdrževanju oborožitvenih sistemov ter druge tehnične in vzdrževalne storitve. Obveznosti pogodbenih izvajalcev so določene izključno v njihovi pogodbi z naročnikom, prav tako tudi niso podvrženi določilom Enotnega vojaškega kazenskega zakonika, razen v primeru razglasitve vojnega stanja. Pristojnost nadzora nad izvajanjem storitev ima naročnik, in sicer pogodbeni častnik (USDOA 2003, str. 1–2).

¹³ V literaturi je mogoče zaslediti različne termine, kot na primer: aktivno zasebno vojaško podjetje, zasebne vojaške sile, zasebna vojaška korporacija, zasebna vojaška organizacija ipd. S termini poskušajo različni avtorji predstaviti tudi nevojaške naloge, ki jih opravljajo omenjene družbe.

Doktrina pogodbene izvajalce, ob upoštevanju teritorialnega in funkcionalnega kriterija, deli na: pogodbene izvajalce na območju vojskovališča¹⁴, pogodbene izvajalce za zunanjo podporo¹⁵ in sistemske pogodbene izvajalce¹⁶.

V nasprotju z zgoraj navedeno doktrino Singer (2003, str. 91) zasebne ponudnike razdeli na podlagi ponujenih storitev na vojaška oskrbovalna podjetja¹⁷, vojaška svetovalna podjetja¹⁸ in vojaška podporna podjetja.¹⁹

V primerjavi s Singerjem, ki je zavzel bolj enostaven pristop in se je v svoji razdelitvi osredotočil predvsem na funkcionalnost podjetij, Wulf (2005, str. 43–47) v svoji analizi zavzame bolj celovito in večplastno razvrstitev vseh kategorij zasebnih podjetij. Tudi sicer povzema funkcionalni pristop delitve zasebnih družb, hkrati pa jih razdeli še glede geografskega območja njihovega delovanja ter legalnosti njihove dejavnosti. Prav ta kompleksnost izvajanja njihove dejavnosti²⁰ v nadaljevanju privede do tega, da je zasebne družbe zelo težko uvrstiti v le eno kategorijo.

Zasebne vojaške družbe so danes organizirane in strukturirane kot sodobne državne oborožene sile in na podoben način tudi delujejo. Z vojaškega vidika gre za organizacije s hierarhično strukturo in vertikalno oziroma funkcionalno delitvijo dela, pri katerih je vojaška struktura opazna šele takrat, ko družbe opravljajo naloge vojaške narave. Večinoma je vojaška organiziranost teh družb določena že v pogodbah, ki jih družbe sklenejo z državo najemnico, v katerih se opredeli status družbe in njenih zaposlenih v odnosu do svojega delodajalca. Opremljenost in ravnanje z visoko tehnološkimi oborožitvenimi sistemi namreč zahteva visoko izobražen in izurjen kader, ki ga družbe dobivajo na prostem trgu delovne sile in ga za potrebe posamezne naloge s pogodbo za določen čas rekrutirajo²¹. Z ekonomskega vidika gledano pa gre za družbe z upravnim odborom in nekaj redno zaposlenimi, ki opravljajo naloge menedžmenta.

Od drugih zasebnih družb se razlikujejo po organizacijski strukturi in motivacijskem pristopu do izvajanja nalog. Vendar so tudi med njimi razlike. Tako se danes srečujemo z manjšimi, le posvetovalnimi, družbami in tudi z velikimi transnacionalnimi

¹⁴ *Regionalni dobavitelji in izvajalci storitev z vnaprej sklenjenimi dogovori in pogodbami (angl. Theater Support Contractors).*

¹⁵ *Pogodbeni izvajalci imajo glavno pogodbo za izvajanje storitev za celotne oborožene sile hkrati z vojaško logistično podporo (angl. External Support Contractors).*

¹⁶ *Pogodbeni izvajalci, ki zagotavljajo vzdrževanje sistemov skozi njihov življenjski cikel (angl. System Contractors).*

¹⁷ *Ponudnik zagotavlja storitve oskrbovanja enot taktične ravni neposredno na bojišču (angl. Military Provider Firms).*

¹⁸ *Ponudnik zagotavlja svetovanje na področju varnosti, urjenja in preoblikovanja sil, sodeluje pri nabavah in načrtovanju, na bojišču pa ne deluje (angl. Military Consulting Firms).*

¹⁹ *Ponudnik zagotavlja pomoč in podporo, logistične in tehnične storitve, transport, sodelovanje pri psiholoških operacijah in obveščevalni dejavnosti ipd., predvsem gre za podporno funkcijo bojevanja (angl. Military Support Firms).*

²⁰ *Znani so primeri, ko na primer zasebna družba v tujini na konfliktnem območju izvaja oboroženo varovanje konvojev, v domovini pa izvaja dejavnost reintegriranja pripadnikov oboroženih sil v domače okolje, krovno poslanstvo te družbe pa je informacijska tehnologija.*

²¹ *Povprečna plača posameznika se giblje od 400,00 do 1000,00 USD na dan.*

korporacijami. Svoje usluge in storitve ponujajo predvsem slabo razvitim ali nerazvitim državam²², ki zaradi notranjih družbenih in/ali političnih oziroma zunanjih varnostnih razmer ne morejo zagotoviti zadovoljljive stopnje varnosti, zato najamejo te družbe, da to opravijo namesto njih in v njihovem imenu. V zameno za dobiček ponujajo, svetujejo in pogosto tudi izvajajo vojaške storitve in vojaško urjenje oziroma izvajajo bojne in/ali nebojne naloge²³.

S pravnega stališča ne ustrezajo natančno ozkemu pojmovanju najemniških vojsk, saj največkrat zaposlujejo vojaško osebje, ki nima več aktivne vloge v vojaških oziroma varnostnih strukturah. Zasebne vojaške družbe tako ponujajo širok izbor storitev, kot so:

- operativna in logistična podpora bojnih operacij,
- strateško načrtovanje
- svetovanje, usposabljanje in urjenje,
- vzpostavljanje varnostnih struktur v državah,
- nabava orožja,
- zbiranje in analiza obveščevalnih in drugih varnostno zanimivih informacij,
- aktivnosti, povezane z nadzorom zračnega prostora in analiza satelitskih posnetkov,
- iskanje in reševanje talcev in drugih pogrješanih oseb ipd.

Ne glede na vrsto storitve, ki jo ponujajo zasebne vojaške družbe, je njihova skupna lastnost, da največkrat²⁴ delujejo na zahtevo vlad, predvsem v spopadih oziroma pri pokonfliktni obnovi. Vendar družbe niso sposobne izvesti katere koli vojaške akcije, saj so omejene tako materialno kot tudi kadrovske. Upoštevati je treba tudi dejstvo, da delujejo v posebnih okoliščinah in okoljih, kar kaže na poseben način izvajanja bojnih operacij. Prav tako družbe niso sposobne samostojno odpraviti vzrokov konfliktov in ne zagotoviti dolgoročne pokonfliktne obnove in stabilizacije območja. Uspešnost njihovega delovanja in prispevanje k izboljšanju varnostnih razmer na območju pa je, skupaj z aktivno vlogo mednarodne skupnosti, eden izmed elementov za vzpostavitev dolgoročnega miru.

Trditve, da so zasebne družbe cenovno in gospodarno učinkovitejše, temeljijo predvsem na naslednjih argumentih (povzeto po Wulf, 2005, str. 63–64).

- zaposleni imajo lahko za enako ali podobno delo višjo plačo, kot bi jo imeli v oboroženih silah,
- plačevanje zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja, bolniške in drugih nadomestil ter privilegijev ni v breme države,
- angažiranje zasebnih družb omogoča povečanje številčnosti oboroženih sil brez povečanja stroškov dolgoročnega vzdrževanja posameznih vojaških zmogljivosti;
- zmožnost hitrega angažiranja in premeščanja,

²² V literaturi se pojavlja tudi termin šibke države oziroma padle države.

²³ V fazi obnove Iraka je sodelovalo več kot 60 zasebnih varnostnih in vojaških družb z več kot 20.000 zaposlenimi, kar je pomenilo za ZDA drugi največji kontingent v Iraku.

²⁴ Posamezniki in skupine uporabljajo usluge zasebnih vojaških družb tudi za podtalno delovanje, kot so državni prevrati ali zaščita nezakonitega delovanja.

- zaskrbljenost javnosti glede njihove uporabe sile je znatno manjša,
- z izvajanjem posameznih oblik delovanja se razbremeni uporaba oboroženih sil, ki se lahko tako osredotočijo na izvajanje ključnih nalog.
- Kljub argumentom o uporabni vrednosti zasebnih družb, ki jih navajajo različni viri, moramo naštet tudi nekaj nasprotnih argumentov:
- neupoštevanje vojaške linije poveljevanja in kontrole,
- pogosto kršenje človekovih pravic in svoboščin ter nespoštovanje nacionalnih in mednarodnih predpisov na območju delovanja²⁵,
- pomanjkljiv nadzor njihovega delovanja in kršenja pravil uporabe sile,
- pogodbe z zasebnimi družbami ne morejo vnaprej predvideti vseh situacij, v katerih bojo aktivne, kar lahko posledično vpliva na njihovo učinkovitost,
- ker je edina motivacija zaposlenih plača, lahko njeno nepričakovano znižanje vpliva na posameznikovo učinkovitost.

Ne glede na prikazane prednosti in večjo učinkovitost večina avtorjev ignorira posredne transakcijske stroške, ki jih ima država zaradi oddaje zasebnemu izvajalcu. To so predvsem stroški, povezani s pogajanjem, spremljanjem in nadzorom izvajanja pogodbene storitve, ter posredni stroški zaradi izgube in odtokanja systemskega znanja ter usposobljenega kadra.

Kritiki opozarjajo, da do zdaj še ni bila narejena dobra primerjalna analiza oportunitetnih stroškov, ki bi temeljila na primerljivih dejavnikih in bi v resnici prikazala učinkovitost zasebnega sektorja v primerjavi z javnimi institucijami (Schreier in Caparini, 2005, str. 81).

Storitve zasebnih varnostnih in vojaških družb uporabljajo predvsem države v pokonfliktnem obdobju ali države brez učinkovitih oblastnih oziroma državnih struktur. To navadno storijo zato, ker svojim državljanom niso sposobne zagotoviti potrebne varnosti in želijo tako nadomestiti pomanjkanje lastnih vojaških zmogljivosti, ker ne želijo uveljaviti državnega monopola nad nasiljem in izvajati pristnega demokratičnega nadzora nad lastnim sistemom notranje varnosti oziroma ker se spoprijemajo s konfliktno situacijo znotraj države. Storitve uporabljajo tudi države, ki imajo v državi ali na območju, kjer že potekajo konflikti, strateške interese, vendar ne želijo neposredno intervenirati. Pogosto pa zasebne družbe najamejo tudi različne vladne ali nevladne humanitarne organizacije in razvojne agencije, ki delujejo na območju konfliktov, predvsem zaradi zaščite zaposlenih pred različnimi tveganji, pa tudi mednarodne korporacije in zasebna podjetja, ki jih najamejo zaradi zaščite in varovanja tako svojih zaposlenih kot tudi svojih zmogljivosti.

²⁵ *Mednarodno humanitarno pravo določa jasna pravila za zaposlene v zasebnih vojaških družbah, vendar le, če so angažirani v mednarodnem oziroma državljanskem konfliktu. Tako kot pripadniki oboroženih sil imajo tudi zaposleni pravico do statusa vojnega ujetnika, če se opredelijo kot civilni spremljevalci oboroženih sil. Če se opredelijo kot civilni udeleženci v oboroženem konfliktu oziroma kot plačanci, se jim lahko sodi v nasprotnikovi državi, saj nimajo pravice zaščite kot običajne civilne osebe.*

2 MEDNARODNOPRAVNA UREDITEV DELOVANJA ZASEBNIH VOJAŠKIH DRUŽB

OZN je že večkrat pozvala vlade držav, naj uredijo nacionalno zakonodajo o zasebnih vojaških in varnostnih družbah. Prav tako je sprejela več dokumentov s tega področja, predvsem za preprečevanje in omejevanje lastništva in novačenja otrok. V poročilu delovne skupine Generalne skupščine OZN z dne 24. avgusta 2007 v prvi točki najdemo pobudo, naj države članice OZN ratificirajo Mednarodno konvencijo proti novačenju, uporabi, financiranju in urjenju plačancev, regionalne organizacije in še zlasti države pa naj s pravnornormativnimi akti uredijo delovanje zasebnih vojaških in varnostnih podjetij (UN, 2007, 2010).

Septembra 2008 je 17 držav²⁶ na pobudo švicarske vlade in Mednarodnega odbora Rdečega križa v Montreuxu oblikovalo tako imenovani Montreuški dokument o zasebnih vojaških in varnostnih družbah²⁷. Dokument določa, da morajo države poskrbeti, da zasebne vojaške in varnostne družbe, ki delujejo na območju oboroženih spopadov, spoštujejo določila mednarodnega humanitarnega prava. Prav tako dokument določa, naj države zagotovijo kazensko odgovornost zaposlenih v teh družbah, če storijo kazniva dejanja. V dokumentu je naštetih tudi 70 priporočil primerov dobre prakse za delovanje tovrstnih družb.

V urejanje se je vključila tudi EU, in decembra 2008 je Komite za politične zadeve pri Parlamentarni skupščini Sveta Evrope sprejel dokument številka 11787²⁸. Dokument poziva članice Sveta Evrope, naj pri sprejemanju zakonodaje upoštevajo priporočene standarde, ki bi urejali področje delovanja zasebnih vojaških in varnostnih družb, njihova razmerja do države ter minimalne standarde glede njihove dejavnosti. Nekaj priporočil, ki se mi zdijo pomembna (Parlamentarna skupščina, 2008):

- urediti in določiti merila, povezana z dejavnostjo, dolžnostjo in odgovornostjo zasebnih vojaških in varnostnih družb, vključno s kazensko odgovornostjo zaradi kršenja mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic;
- jasno določiti pogoje registracije zasebne družbe za izvajanje vojaške in varnostne dejavnosti;
- uskladiti nacionalno in mednarodno kazensko pravo glede kaznivih dejanj, ki jih zagrešijo zaposleni v zasebnih družbah;
- za delovanje domače zasebne vojaške ali varnostne družbe v tujini je treba pridobiti soglasje parlamenta;
- predpisi, ki določajo način in pogoje napolitve vojaških ali policijskih zmogljivosti v tujino, morajo v enaki meri veljati tudi za zasebne družbe;

²⁶ Afganistan, Angola, Avstralija, Avstrija, Francija, Irak, Južnoafriška Republika, Kanada, Kitajska, Nemčija, Poljska, Sierra Leone, Švedska, Švica, Združeno kraljestvo, Ukrajina in ZDA.

²⁷ Uradni naslov: *The Montreux Document on Private Military and Security Companies*.

²⁸ Uradni naslov: *Private military and security firms and the erosion of the state monopoly on the use of force*.

- sprejeti predpise za zasebne družbe, ki želijo svoje storitve opravljati v tujini (zakonodaja, ki bo omogočala mednarodni nadzor oziroma meddržavno sodelovanje pri izvajanju nadzora nad delovanjem zasebnih družb);
- sprejeti predpise, ki bodo urejali pogoje zaposlovanja, usposabljanja, urjenja, nadzora ter varstva pravic zaposlenih v zasebnih družbah ipd.

Omenjeni dokument je Parlamentarna skupščina Sveta Evrope obravnavala januarja 2009. Svetu ministrov Sveta Evrope je predlagala, naj se pripravi dokument, ki bo določal minimalne standarde za urejanje področja delovanja zasebnih vojaških in varnostnih družb v državah članicah, do takrat pa naj se upoštevajo priporočila iz Montreuškega dokumenta (Parlamentarna skupščina, 2009).

Pri dosedanjem delovanju zasebnih družb je glede normativnopravne ureditve njihovega delovanja in nadzora države nad njihovim delovanjem opaziti, da se razmeroma uspešno izmikajo nacionalnemu nadzoru predvsem družbe, ki delujejo v mednarodnem okolju. Države imajo pri urejanju njihovega delovanja na voljo več ravni ukrepov, od izključne prepovedi njihovega delovanja do omejevanja izvajanja posameznih kategorij njihove dejavnosti. Če katera koli država poskuša vzpostaviti strogo zakonodajo in urediti pravni status njihovega delovanja, se lahko zasebne družbe umaknejo v poslovanje v manj pravno urejeno okolje oziroma ustanovijo hčerinske družbe v tujini. Drugačna pa je pravna ureditev delovanja zasebnih družb kot pravnih oseb, kar je posebna oblika nadzora nad državljani, ki se zaposlijo pri tujih zasebnih družbah in delujejo v mednarodnem okolju. Zaposleni lahko z neprimernim ravnanjem ali kršenjem določil mednarodnega humanitarnega prava povzročijo izgubo ugleda svoje države²⁹.

Mednarodno humanitarno pravo se ne ukvarja z legitimnostjo sodelovanja posameznih strani v spopadu, temveč je namenjeno vsem, ki se iz različnih vzrokov znajdejo v določeni situaciji oziroma na območju oboroženega spopada, kot so države, organizirane oborožene skupine, večnacionalne sile, civilne osebe in zasebne vojaške družbe.

Status pripadnikov zasebnih vojaških družb je po mednarodnem humanitarnem pravu urejen tako, da če te ne delujejo kot sestavni del oboroženih sil ene izmed vpletenih držav, imajo status civilne osebe³⁰ in niso legitimen vojaški cilj. Če med izvajanjem svojih nalog pripadniki zasebnih vojaških družb izvedejo dejanja, ki se štejejo za neposredno sodelovanje v oboroženem spopadu, izgubijo status zaščitene osebe za čas, ko sodelujejo v oboroženem spopadu. V tem času prav tako niso upravičeni do statusa vojnega ujetnika in se jim lahko sodi za sodelovanje v oboroženem spopadu, čeprav niso kršili določil mednarodnega humanitarnega prava (Gillard, 2006, str. 541).

²⁹ Na primer, kadar država ni vpletena v oborožene spopade, njeni državljani pa so zaposleni v zasebni družbi, ki izvaja določene naloge na konfliktnem območju.

³⁰ Civilna oseba ima pod določeni pogoji status zaščitene osebe.

Delovanje zasebnih vojaških družb tako v določeni meri obstruira mejo med zaščitenimi civilnimi in legitimnimi vojaškimi cilji ter pomeni grožnjo za vse subjekte, ki so na območju oboroženega spopada. Stališče Mednarodnega komiteja Rdečega križa je, da morajo vse zasebne vojaške družbe zagotoviti spoštovanje določil mednarodnega humanitarnega prava³¹ in so kot pravne osebe odgovorne za vsakršne kršitve, ki izhajajo iz njihovega delovanja, ne glede na to, kdo je njihov najemnik.

Na podlagi IV. ženevske konvencije status civilne osebe pripada le neoboroženim pripadnikom pogodbenim izvajalcem, kar je sporno za večino zaposlenih v zasebnih družbah, ki svoje naloge izvajajo oboroženi oziroma uporabljajo strelno orožje. Poleg tega nimajo statusa bojevnika, kot to določa III. ženevska konvencija, saj ne nosijo vojaške uniforme in niso formalno vključeni v vojaško linijo poveljevanja in kontrole. Konvencija sicer dovoljuje majhno izjemo, in sicer pripisuje pravico do statusa vojnega ujetnika tudi civilnim osebam, ki spremljajo oborožene sile³². Pri tem ni zanemarljivo dejstvo, da je to določilo nično, če te osebe nosijo in uporabljajo strelno orožje. Po mnenju Gillardove bi status bojevnika teoretično lahko pridobili izključno zasebni izvajalci, ki so v pogodbenem razmerju z državnimi institucijami, izvajalci storitev za zasebne pogodbene stranke pa do tega statusa v nobenem primeru niso upravičeni (Gillard, 2006, str. 532). Poleg tega zasebni izvajalci zdaj ne ustrezajo trenutno veljavnim mednarodnim pravnim definicijam plačancev, saj je med njimi precejšen delež³³ državljanov ene izmed uradnih strani v oboroženem spopadu (Schreier in Caparini, 2005, str. 57).

Tako imenovane »šibke« države se za uporabo zasebnih družb odločajo predvsem zaradi pomanjkanja ustreznih lastnih zmogljivosti in tvegajo padec legitimnosti, »močne« države pa se za tovrstno uslugo odločajo predvsem zaradi ekonomskih in organizacijskih razlogov. Tovrstna odločitev ustvarja dileme o odgovornosti zasebnih subjektov na vojaškem področju, vprašanja demokratičnega nadzora nad hibridnimi civilno-vojaškimi zmogljivostmi ter vprašanja odgovornosti države za delovanje civilnih izvajalcev. Pomembno je, da »močne« države, ne glede na teoretične predpostavke o rahljanju tradicionalnih vezi z nacionalno državo, ohranjajo legitimnost svojih oboroženih sil in monopol nad uporabo oborožene sile.

V takšnih okoliščinah prihaja do spoznanja, da ima uporaba zasebnih vojaških družb kratkoročne pozitivne učinke predvsem glede izboljšanja nacionalnega strokovnega znanja in sistema usposabljanja, včasih pa celo glede povečanja samozavesti

³¹ Zasebne vojaške družbe morajo zagotoviti:

- ustrezne selekcijske mehanizme pri pridobivanju kadra,
- ustrezno urjenje in izobraževanje iz mednarodnega humanitarnega prava,
- oblikovanje in uvedbo standardnih pravil delovanja in uporabe sile,
- ustrezne interne disciplinske mehanizme za spoštovanje teh pravil in sankcioniranje ob kršitvah.

³² V to kategorijo štejemo vojne poročevalce, pogodbene izvajalce ter delovne in podporne ekipe, vendar pod pogojem, da nosijo uradno potrjene identifikacijske dokumente (Gillard, 2006, str. 535–536).

³³ 52 odstotkov vseh zaposlenih so državljani Združenih držav Amerike in Združenega kraljestva.

v družbeni skupnosti³⁴. Zasebne vojaške družbe lahko prinesejo določeno stopnjo stabilnosti v varnostno oziroma vojaško okolje, v katerem delujejo, obstaja pa tveganje, da državne strukture izkoristijo njihove usluge kot dolgoročni način za reševanje predvsem notranjih težav.

Sklep Procesi globalizacije ne poznajo meja oziroma ravni, saj vplivajo na posameznika oziroma individualno raven, lokalno skupnost, državo oziroma na nacionalno in regionalno raven. Globalizacija ima poleg prostorske in časovne vse bolj tudi vsebinsko dimenzijo, saj se kaže na vse več različnih področjih, med drugim tudi na področju varnosti.

Da so vplivi procesov spreminjanja družbenih razmerij zelo prepleteni in ne poznajo meja, dokazuje tudi uveljavljanje zasebnih vojaških družb na področju, kjer je imela do nedavnega monopol država. Razširjena uporaba zasebnih vojaških družb ima svoje korenine predvsem v širšem trendu privatizacije tradicionalnih državnih monopolov in v razmerah, ki so vplivale na prestrukturiranje oboroženih sil in mehanizmov za spoprijemanje s sodobnimi varnostnimi grožnjami, ki so sledile koncu hladne vojne.

Povečanje notranjih konfliktov v posameznih državah, največkrat kot posledica politične, socialne in ekonomske destabilizacije, je spodbudil ponoven pojav nekaterih nedržavnih akterjev, ki ogrožajo tradicionalno obliko demokratičnega nadzora nad sistemom notranje varnosti. V obdobju sodobne varnostne paradigme tako zaznamo, kar je videti tudi iz sprejetih dokumentov in priporočil Sveta Evrope, pridobivanje legitimnosti delovanja in funkcionalnega imperativa zasebnih vojaških družb, ki ga do takrat niso imela.

Prav zaradi pravne nedorečenosti nacionalne zakonodaje in dosedanjega uspešnega izogibanja zasebnih družb nacionalnemu nadzoru, je treba pri razumevanju legitimnosti in legalnosti njihovega delovanja bolj kot nacionalni upoštevati predvsem mednarodni pravni vidik in določila, ki izhajajo iz mednarodno veljavnih dokumentov.

Ne glede na novo nastalo stanje pa ostaja nedvoumno dejstvo, da ima le država monopol nad legitimno uporabo sile in je edina, ki zagotavlja varnost, pri čemer je odgovorna tako za notranjo varnost kot tudi za obrambo pred zunanjimi grožnjami. Zmožljivosti zasebnih vojaških družb se lahko uporabijo le kot podporni element v službi tega monopola in nacionalne varnosti.

³⁴ Kot na primer sodelovanje pri preoblikovanju in usposabljanju vojske v Bolgariji, Nigeriji, na Tajskem in Ekvatorialni Gvineji. Nikakor pa ne morejo, kot pravi Petta, nadomestiti državni monopol nad uporabo sile, lahko pa predstavljajo določeno alternativo pri uporabi njene moči (http://en.wikipedia.org/wiki/private_military_company).

Literatura

1. Beck, U., 2003. *Kaj je globalizacija ? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Krtina.
2. Born, H., 2003. *Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem*. Ženeva, DCAF.
3. Council of Europe, *Parliamentary Assembly Document 11787*, 22 December 2008
4. Črnčec, D., 2009. *Obveščevalna dejavnost v informacijski dobi*. Ljubljana: Defensor.
5. Frost, E., 2002. *Globalization and National Security* V Kugler, R., Frost, E., ur. *The Global Century: Globalization and National Security*. Hawaii: University Press of the Pacific Honolulu, str. 35–75.
6. Garb, G., 2014. *Vpliv globalizirane varnosti na obrambne sisteme v primerljivih državah*. Krško: IA internet.
7. Gillard, E.C., 2006. *Business Goes to War: Private Military/Security Companies and International Humanitarian Law*. *International Review of the Red Cross*, str. 532-541.
8. <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=12221&Language=en>, 12. 2. 2015.
9. http://en.wikipedia.org/wiki/private_military_company, 21. 1. 2015.
10. http://www.sourcewatch.org/index.php/Private_Military_Corporations, 21. 1. 2015.
11. <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>, 20. 3. 2015.
12. <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>, 20. 3. 2015 UN General Assembly, 2007. *Report of the Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination*. *Annual Report A/62/301*. <http://www2.ohchr.org/english/issues/mercenaries/docs/A.62.301.pdf>, 15. 3. 2015.
13. Kovač, B., Kešeljević, A., Kopač, E., Svete, U., 2008. *Zaščita varnostnih interesov Republike Slovenije v luči globalizacije, šifra: M5-0174. Ciljni raziskovalni projekt Znanje za varnost in mir 2006–2010*. Ljubljana: MORS.
14. Lechner, F.J., 2009. *Globalization: the making of world society*. Chichester: Wiley-Blackwell.
15. Moskos, C., 1994. *The Postmodern Military*. V Burk, J., ur. *The Military in New Times*. Colorado: Westview, str. 141–162.
16. Priest, D., 2011. *Top Secret America: The Rise of the New American Security State*. New York: Little, Brown and Company.
17. *Private military company*.
18. *Private Military Corporations*.
19. Sancin, V., Švarc, D., Ambrož, M., 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Singer, P.W., 2003. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. London: Cornell University Press.
20. Schreier, F., Caparini, M., 2005. *Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces. str. 57–81.
21. Singer, P.W., 2003. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. London: Cornell University Press. Svete, U., Guštin, D., Črnčec, D., 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Ljubljana: Defensor.
22. Svete, U., Guštin, D., Črnčec, D., 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Ljubljana: Defensor. Worthington, G., 2001. *Globalisation: Perceptions and Threats to National Government in Australia*. Sydney: Parliamentary Library.
23. *The Montreux Document on Private Military and Security Companies*. https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0996.pdf, 10.2. 2015
24. UN General Assembly, 1989. *International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. 44/34.

25. UN General Assembly, 2007. *Report of the Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination. Annual Report A/62/301*. <http://www2.ohchr.org/english/issues/mercenaries/docs/A.62.301.pdf>, 15. 3. 2015.
26. URL=«<http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18346&nav1=4>», 15. 2. 2015.
27. URL=«http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_review_2006_863?», 12. 2. 2011.
28. URL=«http://www.osc.army.mil/gc/files/fm3_100x21.pdf», 18. 2. 2015.
29. USDOA FM 3.100-21, 2003. *Contractors on the Battlefield*. Washington: US Department of the Army (USDOA), str. 1–2.
30. Worthington, G., 2001. *Globalisation: Perceptions and Threats to National Government in Australia*. Sidney: Parliamentary Library. Wulf, H., 2005. *Internationalizing and Privatizing War and Peace*. New York: Palgrave MacMillan.
31. Wulf, H., 2005. *Internationalizing and Privatizing War and Peace*. New York: Palgrave MacMillan. UN General Assembly, 1989. *International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. 44/34.

NALOGI IN IZKUŠNJE MADŽARSKE VOJSKE PRI KRIZNEM ODZIVANJU

TASKS AND EXPERIENCES OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES IN CRISIS MANAGEMENT

Povzetek Najpomembnejši nalogi madžarske vojske sta oborožena obramba države in izpolnjevanje drugih vojaških obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnih pogodb, še zlasti kolektivne obrambe, ter mirovnih in humanitarnih dejavnosti (madžarski Zakon št. CXIII iz leta 2011). Poleg temeljnih obvez, opredeljenih v Zakonu o domovinski obrambi, je ključna in, kot kažejo izkušnje, tudi zelo pogosta funkcija »prispevanje k izvedbi nalog, povezanih z ravnanjem ob nesrečah«. Namen tega prispevka je predstaviti delovanje madžarske vojske na dveh večjih področjih kriznega upravljanja, pri čemer analiziramo izkušnje iz mednarodnih mirovnih operacij ter varstvo pred nesrečami. Naš drugi namen pa je prikazati primer morebitnega miroljubnega večstranskega sodelovanja manjših evropskih držav na vojaškem področju.

Ključne besede *Madžarska vojska, krizno upravljanje, podpora miru, varstvo pred nesrečami, podnebne spremembe.*

Abstract The most important task of the Hungarian Defence Forces is the armed defence of the country and the fulfilment of other military obligations arising from international treaties, particularly collective defence, peacekeeping and humanitarian functions (Act CXIII of 2011 in Hungary). In addition to the basic responsibilities described in the Home Defence Act, an essential, and, as experience shows, very frequent, function is “contribution to the performance of tasks related to disaster management”. The purpose of this paper is to present the work of the Hungarian Defence Forces in two large segments of crisis management: we analyse experiences from international peace support operations and protection against disasters. Our other aim is to show an example of smaller European countries engaging in possible peaceful multilateral military cooperation.

Key words *Hungarian Defence Forces, crisis management, peace support, protection against disasters, climate change.*

Introduction The participation in peacekeeping missions is a success story for the Hungarian soldiers. The first mission was taken place more than one hundred years ago and Hungarian involvement in various operations has been being acknowledged by the international community since this event. These missions were not without losses; nevertheless the sacrifice was not futile.

1 INTERNATIONAL PEACE SUPPORT OPERATIONS WITH THE PARTICIPATION OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES

1.1 Early missions

The first four peace support missions took place before the outbreak of the Ist World War. The six European powers (Great Britain, France, Germany, Russia, Italy and the Austro-Hungarian Monarchy) “created order” together. As it turned out during these missions, soldiers understand one another better than other people, which impression has become even stronger since then. The soldiers of countries already in an armed conflict against one another did their best for peace in a comradely spirit. Hungarian soldiers served the cause of peace on Crete between 1897 and 1898, in China between 1900 and 1914, in Macedonia between 1903 and 1909, and in Albania between 1912 and 1914.

1.2 In war-stricken Indo-China

After 1914, Hungarian soldiers started to take part in international peace support missions in 1973. On 24 January 1973, Hungary was requested to participate in the activity of the International Commission for Supervision and Control in South Vietnam. The first group of Hungarian officers arrived to Saigon on 28 January to monitor, together with their Polish, Canadian and Indonesian counterparts, compliance with the armistice agreement accepted on 27 January. The third (and last) group of the Hungarian contingent set off for home on 8 May 1975, meaning that the total number of Hungarian soldiers and diplomats working in the mission was 750 (Ravasz, 2005).

1.3 Hungarian soldiers in peace support operations in the past thirty years

The Hungarian soldiers joined the missions under the flag of the UN in 1988, when Hungary was invited to participate in the UN Iran-Iraq Military Observer Group (UNIIMOG). Our blue berets have proved their competence, endurance and persistence in more than twenty missions, on three continents. Many times, they performed their missions under extreme conditions and in a hostile environment.

In many respects, 1995 was the year of change in the history of the Hungarian Defence Forces. This was the first time Hungary joined a NATO-led military peacekeeping

operation, making available its airspace and infrastructure for military action, and sending the Hungarian Engineer Contingent to the relevant location. The latter built 27 bridges under IFOR/SFOR, including the “Old Bridge” in Mostar, repaired roads on 27 km and railway tracks on 65 km, and inspected/demined an area of 102,000 m² in Bosnia-Herzegovina.

Hungarian presence in the Balkans had been continuous for almost twenty years, with the EUFOR contingent serving in Sarajevo, the KFOR contingent and the Preventive Health Laboratory Service in Pristina that had been working for nine years. Earlier, the Hungarian Defence Forces supported the operations of NATO in Macedonia, an expert group participated in a mission launched for the collection and destruction of weapons, and Hungarian health soldiers provided assistance in treating Albanian refugees. In addition to all of the above, due to its geographical location and transportation and telecommunication infrastructure, Hungary provided three passage bases for the international peace mission in the Balkans until 2002.

Hungary joined the work of the peacekeeping mission of the Multinational Force and Observers (MFO), stationed on the Sinai Peninsula, in 1993. This was the first commitment of Hungarian soldiers to undertake military police functions.

Hungarian participation in the military operations in Iraq started with the work of the transportation battalion in 2003. (Note, however, that Hungary sent a field hospital to the area affected by the first Gulf War, operating in Saudi Arabia, already in 1991 to provide humanitarian aid). After withdrawing the transportation battalion, Hungarian soldiers were still present in the area, with our staff officers working for the NATO Training Mission in Iraq and for the Connection Group until 2012.

The last and probably best-known military mission gave a new challenge to Hungarian soldiers in Afghanistan. In the ISAF mission, Hungary was represented by staff officers, medical soldiers and a military police section from 2003, the Light Infantry Company from 2004, and then, from 2006, the so-called Provincial Reconstruction Group. The members of the latter were partly Croatian, Bulgarian and Slovakian peacekeepers, under Hungarian leadership. The Kabul International Airport was guarded by Hungarian soldiers in some time periods, and we were taking part in the training of Afghan helicopter pilots and in the mentoring of Afghan land forces and a special operations section also performed its service in this region. The PRT mission ended in December 2014, only Hungarian military mentors remained in Afghanistan.

The skills of Hungarian soldiers were also tested in the operations of the Organisation for Security and Co-operation in Europe, contributing to the resolution of conflicts in Georgia, Nagorno-Karabakh, Bosnia-Herzegovina, Ukraine and Tajikistan. The importance of the participation of the small Hungarian staff here lies in the fact that the country is represented by experts who are specialists in a certain field (observers, consultants, financial experts).

In accordance with the international military role of the European Union, our participation in EU operations also shows a growing trend. Apart from the EUFOR company already mentioned above, we also took/take part in operations in Congo, Lebanon, Sudan, Somalia and Macedonia, but our soldiers are also present in Mali.

We have UN observers in Western Sahara, and a joint Slovakian-Hungarian company is serving in Cyprus.

All in all, more than 800 Hungarian soldiers perform their service simultaneously, in 12 countries and 12 different missions, under the flag of the United Nations, the NATO, the European Union, or based on international treaties (MFO).

1.4 In international contingents

In autumn 1997, Austria, Hungary, Romania, Slovakia and Slovenia founded the Central European Nations Co-operation in Peace Support (CENCOOP). The order on the establishment of a Hungarian-Romanian Joint Peacekeeping Battalion was signed by the chiefs of the defence staff of the two countries on 14 May 1999. The agreement on setting up the Hungarian-Italian-Slovenian Multinational Land Force was signed on 18 April 1998 in Udine. Hungary was the initiator of the establishment of the “Tisza” Hungarian-Romanian-Slovakian-Ukrainian Multinational Engineer Battalion, responsible for coordinated protection against floods along the river Tisza.

2 THE ROLE OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES IN PROTECTION AGAINST DISASTERS

The *Home Defence Act* clearly defines the tasks of the Hungarian Defence Forces, including protection against disasters. During the performance of disaster management functions, military organisations take part in the work in a system of military subordination, led by their own commanders. The participation of not more than 200 persons for a maximum of 21 days may be ordered by the Chief of the Defence Staff, while involvement with more persons or for a longer period is decided by the minister in charge of home defence. If the number of the military staff to be employed is more than 3,000, the minister in charge of home defence must, simultaneously with passing the decision, notify the parliamentary committee dealing with home defence issues. Thus, the performance of tasks is clearly governed by statutory rules and procedures.

Act CXXVIII of 2011 *on disaster management and the amendment of certain related acts* also discusses this issue (Act CXXVIII of 2011 in Hungary).

“Defence and the elimination of consequences shall be ensured by coordinating the activities of dedicated bodies and various defence systems, through the involvement of and contribution from citizens and civil defence organisations, business associations, the Hungarian Defence Forces, the police forces, the National Tax

and Customs Administration, the National Meteorological Service, the National Ambulance Service, administration organisations for water management, the state administration body for health, civil society organisations participating on a voluntary basis, as well as associations and dedicated public bodies, and, in case of non-natural disasters, the party causing and triggering the disaster, state bodies and local governments (hereinafter jointly referred to as parties contributing to disaster management).”

In addition to discussing changes in the security environment, the *National Security Strategy* also describes the tasks of the Hungarian Defence Forces:

“Natural and industrial disasters. Uncontrollable processes in certain industrial, biological, chemical and especially nuclear facilities may jeopardise or cause damage to the health of masses of people, as well as to the environment, the security of life or property. Further risks are posed by the transportation of hazardous goods by land and rail, on waterways, in the air or through pipelines.

The Hungarian Defence Forces also need to possess capabilities to actively contribute to disaster relief in case of natural or industrial catastrophes.” (Hungarian Government Resolution No. 1035/2012).

The *National Military Strategy* defines the above tasks in a sector-wide context (Hungarian Government Resolution No. 1009/2009). The document states that the issue of home defence cannot be interpreted and treated in itself, separately from other areas of security. The non-military aspects of security are growing in importance, but this does not result in a reduction in the role of the military sector. The management of security challenges is beyond the scope of individual ministries and requires coordinated government cooperation.

The functions of the Hungarian Defence Forces are defined with this in mind. The Hungarian Defence Forces have been typically used in crisis management actions, in many cases in large distances from Hungary, under extreme natural and climatic conditions, in areas of poor accessibility. Crisis management calls for the extensive use of network-centred warfare, precision weapons and modern technologies, civil-military cooperation, psychological warfare and special forces. Crisis management is usually carried out in weak states incapable of performing their basic functions, where security needs to be established and maintained against irregular, semi-military organisations, rioters, armed groups, and international mercenary and terrorist groups.

There is a growing need for humanitarian intervention and assistance, and military forces need to be employed as the primary tools of intervention with an increasing frequency in humanitarian emergencies. Crises cannot be handled simply through military action; they require complex civilian and military efforts and cooperation, especially bearing in mind the mutual interdependence of military and civilian

experts working in the same operation area. Military and civilian efforts cannot be clearly separated from each other. The operation area is populated, in addition to state players, a number of other important, non-state participants.

Within the constraints of law, the Ministry of Defence and the Hungarian Defence Forces established their internal regulations and put in place procedures for the permissible use of forces and tools.

The past decade has continuously posed a major challenge to Hungarian organisations responsible for protection against disasters. The Hungarian Defence Forces are no exception, being a determinative contributor to the system of protection with their highly trained experts, special equipment, and more than a hundred years of experience in defence. The execution of this task is complicated by the shrinking budgets allocated to and the continuous reorganisation of the army. To make things worse, disaster situations are getting ever more complex, primarily as a consequence of the climate change, thus increasing the intensity of protection required to handle them.

3 CHALLENGES

Over the past few years, Hungary has faced disasters that have appeared, on the one hand, in unexpected ways, on the other hand, with unusual intensity. The list of disasters is topped by floods. Over the past decade, flood levels have risen significantly as a result of the increasing extremities in weather patterns, the decreasing water carrying capacity of river beds, and human intervention within the catchment areas. Floods occurring on smaller rivers or streams are also increasingly frequent due to the abundant rainfalls taking place within a short time and in limited areas (flash floods).

3.1 Red sludge catastrophe

In addition to floods, we also have to face with unexpected situations. The red sludge catastrophe in 2010 was the greatest challenge ever, causing unbelievable damage and types of risk unknown before. (Figure 1.) As a result of the largest industrial disaster during the history of Hungary, ten people died, 265 were injured, and more than 300 homes had to be demolished. The recovery, reconstruction and environmental remediation cost the state a total of HUF 38 billion (<http://www.kormany.hu>). (Figure 1, p. 96)

On 4 October 2010, there was a fracture in the wall of slurry reservoir No. 10 of the alumina plant in Ajka, as a result of which 600-700 thousand m³ red sludge flooded the surrounding 10 km² area, reaching a height of 2 m at certain places. (Figure 2, p. 97) The pollution affected several settlements. Rescue, assistance and damage removal activities were performed by state and local government bodies, various business enterprises, and charity organisations. A large number of the population also offered voluntary assistance and donations. This catastrophe showed that, if necessary, the population of the country is able to join forces in order to help those in need.

The Hungarian Defence Forces were among the first to participate in rescue and damage assessment/removal activities and to provide assistance to the population. Our soldiers worked shoulder to shoulder with the forces of the fire department, the police and other partner organisations. They contributed to the rescue of the injured, the removal of contamination from residential buildings, roads and vehicles, the removal of ruins and the evacuation of the inhabitants.

On the day of the catastrophe, 2 military helicopters transported 23 injured persons to the Military Hospital (*Honvédkórház*) in Budapest, where they were examined and appropriately treated. (Figure 2, p. 97)

The technical team of the Hungarian Defence Forces contributed to the construction of a dam protecting Devecser and Kolontár, and built a bridge over the Torna stream in Kolontár within a very short time. The Hungarian Defence Forces secured the closure of the airspace over Devecser and Kolontár using helicopters, and took action on several occasions against people violating the airspace. The Ministry of Defence also contributed to the satisfaction of needs arising during the protection process by offering material assets and real estate.

The CBRN mobile laboratory of the Hungarian Defence Forces performed radiological measurements and took chemical samples, and delivered its detailed findings to the civilian authorities.

Due to the extreme nature of the catastrophe, the relief subunits of the chemical protection battalion were also deployed. Our soldiers carried out the removal of contamination from people participating in the operations, motor vehicles, other technical devices and paved roads. (Figure 3.) The volume of the work is clearly illustrated by the fact that a total of 635 persons, 31,749 motor vehicles and 98 km roads were cleaned (Szombati, 2011). (Figure 3, p. 97)

The delegated teams performing the removal of ruins and manual work, as well as the transportation teams played a key role in rescuing property, finding missing persons and cleaning the area (250 persons and 50 technical devices). 2 tanker trucks ensured the continuous supply of fuel to all machinery used on the site. We provided a refrigerator container for the storage of perishable goods delivered to the site through aid shipments.

In addition to damage removal activities, the Ministry of Defence renovated and offered to the local government of Devecser 6 apartments owned by the ministry, and permitted the use of 70 more empty residential units in other settlements.

From the staff of the Hungarian Defence Forces, altogether 2,217 persons were involved in the work, in a well-organised manner, responding to every situation within the shortest time possible and fulfilling their legal obligations to the largest extent possible (Szombati, 2011).]

3.2 Extreme blizzard throughout the country in March 2013

Let us also mention an event from 2013, a dangerous situation caused by extreme weather conditions. In the middle of March, a blizzard never earlier seen in the country swept over Hungary, which was attributed by many to the change of the climate. The large amount of snow falling within a very short period of time was coupled with extreme cold and stormy winds, blocking transport at several locations and destroying public utilities, causing the most damage in the high-voltage electric network. Thousands of people became prisoners of the snow in their vehicles on the motorways or left without electricity in their homes. The extreme weather, which lasted for several days, posed a real challenge to the police forces, as well as the organisations performing the rescue work and the reconstruction of damaged infrastructure elements. The Hungarian Defence Forces provided assistance at several locations.

The Hungarian Defence Forces participated in the performance of disaster management tasks at more than 100 locations from the evening of 14 March 2013 to 22 March 2013. The teams to be employed were appointed and prepared at the beginning of the winter period. The first request, concerning the provision of accommodation, was received by the central emergency service of the Hungarian Defence Forces on 14 March, a little before 6 p.m. Recognising the potential further risks of the situation, they activated the Disaster Management System of the Defence Forces. Our soldiers carried out road-cleaning, rescue, transportation, towing and supply functions in 6 counties. Some examples: on the M1 motorway tanks rescued snow ploughs, trucks and stuck fire engines, tracked vehicles were used to rescue an ambulance car carrying a patient, to tow trucks, snow ploughs, fire engines, lorries and passenger cars, and to transport and rescue citizens. (Figure 4.) Our vehicles with high off-road capability rescued buses, passenger cars and lorries, cleaned roads, and transported injured persons, blood and dialysis patients. We provided a hundred blankets for gathering rooms in Tata, where hot tea was also given to people gathering together after their rescue. In addition to that, we delivered 220 of the 400 sets of night equipment, prepared for handover, to Tatabánya. At the same time, we provided generators to facilitate communication with areas of poor accessibility affected by the extreme weather conditions. In the meantime, in the eastern part of the country freezing rain and stormy winds started to cause serious problems in 3 counties. We had to supply generators to these areas already from 15 March. Initially 1, later 2, and finally 10 tracked vehicles, as well as an Mi-17 helicopter participated in the reinstatement of the fallen poles of electricity providers. To help the population, we distributed hot food to 5,000 people in 12 settlements. (Figure 4, p. 98)

All in all, we took part in the performance and provision of protection functions with 770 persons and 268 technical devices used for 88 tasks (<http://www.honvedelem.hu>).

Although the country has always made great endeavours to prevent disasters and eliminate consequences as efficiently as possible, the method of defence needed to be redefined. Accordingly, the government has accepted large-scale changes

both at the organisational level and in terms of legal regulations. This included the reorganisation of the disaster management system, which required the amendment of nearly two hundred regulations. The new disaster management act, which entered into force on 1 January 2012, introduced an integrated disaster management system, and transformed related functions and the system of control. It resulted in an extended period of defence, focusing on improving the safety of life and property of citizens, as well as on increasing the efficiency of defence. The primary objective of such changes is to achieve the best results possible through the better use of existing resources. In a nutshell: to establish the conditions for efficient defence. In this system, the procedures for and the focuses of the use of the Hungarian Defence Forces have also changed.

4 LEGISLATIVE CHANGES

The scope of the new disaster management act covers all activities with a risk of disaster performed within the territory of Hungary to prevent disasters, including the prevention of serious accidents involving hazardous materials. In line with the Constitution of Hungary, this act guarantees the safety of life and property of the population living in the territory of Hungary by redefining the concept of special legal order and by establishing extraordinary measures to be applied in the event of a disaster. As a result of such regulations, a uniform industrial security service was brought to life, the system of disaster management administration was reorganised, and the fire department was integrated into the organisation of disaster management, thereby becoming a state-owned entity (earlier it had been operated by the municipalities). The concept of “disaster risk” was introduced as part of the national system, allowing immediate actions to be taken based on a predefined plan to protect human life, the material goods necessary for subsistence, and critical infrastructure, as well as to provide basic supplies to the population.

The Hungarian Defence Forces were, of course, also affected by these changes. Although the use of the defence forces for their intended purpose is primarily foreseen in warfare conflicts, taking an active role in disaster management is also a key obligation. This is especially important at a time when the shortage of resources underlines the need for efficiency and the reasonable use of resources at a national level. This is also reflected in the Constitution, which requires the defence forces to participate in protection against disasters.

The adoption of the Constitution resulted in the redefinition of special legal order and the appearance of the concept of disaster risk.¹ This change now allows immediate actions to be taken based on a predefined plan to protect human life, material goods, and critical infrastructure, as well as to provide basic supplies to the population. The goal of such change is clearly the improvement of efficiency during the periods of preventing disasters, eliminating consequences and remediation.

¹ *Further cases of special legal order according to the: states of national crisis described by the Constitution: state of emergency, state of preventive defence, unexpected invasion, state of extreme danger.*

Consistent control over protection against disasters should be exercised by the state, which gave rise to the establishment of the Inter-Ministerial Committee on Disaster Management (KKB). This Committee is chaired by the Minister of the Interior, and its members are leading state officials delegated by the ministers, such as the administrative state secretary of the Ministry of Defence. The Chief of the Defence Staff regularly participates in the KKB's work in a consultative capacity, ensuring the prominent role of the defence forces and the enforcement of a professional approach in protection against disasters. The operational body of the KKB is the National Emergency Management Centre (NVK), coordinating the activity of participants during the period of defence. The Ministry of Defence is represented in this body by 2 sectoral experts, who are responsible for facilitating the flow of information.

It is important to emphasise that the legislative changes do not affect the leadership/control structure of the defence forces or the legal provisions governing military subordination. This means that the units of the defence forces participating in protection against disasters may only perform their activities under military control. The purpose of this rule is to ensure that an organisation established to carry out functions of armed defence should not be governed by any other body, and that the civilian control and military leadership of the armed forces should be continuously guaranteed, as legally required.

The legislative changes were closely followed by the amendment of sectoral regulations. The main results thereof are the following:

- The efficient operation of the system called for a more active participation of the Chief of the Defence Staff in performing disaster management functions;
- Work teams within the defence forces appointed to perform protection tasks were reviewed and, where applicable, reorganised both materially and technically.

As a result of the reorganisation, in addition to reinforcing control and improving efficiency, the defence forces retained their ability to make available a large number of personnel and equipment within a short time, with a full logistic background. They still possess the special equipment and knowledge unique to them compared to any other disaster management organisation.

5 DISASTER MANAGEMENT SYSTEM OF THE DEFENCE FORCES

The establishment of the Disaster Management System of the Defence Forces was started in 2000. At that time, defence forces focused on three areas: they faced the biggest challenge in the prevention of nuclear accidents, flood protection and extreme weather conditions in winter. One of the goals of reorganisation was to create a uniform procedure, suitable for handling any emergency situation. Over the past ten years, tasks have actually remained the same, but a well-organised and transparent home defence system has been established and consolidated, based on a sound legislative framework.

- By now, the Disaster Management System of the Defence Forces (HKR) has become a system structured along the following aspects:

- Operation in line with the applicable regulations;
- The system is more and more based on modular organisations;
- Ensuring the efficient and sustainable participation of the Hungarian Defence Forces in protection against disasters;
- Tasks related to the intended purpose and protection tasks complement each other, increase the level of skills, and, as a result, efficiency;
- The experience gained during the activity is continuously integrated in the system, improving its functionality;
- The participation of the defence forces organically fits into the national disaster management system;
- To offset the decreasing capacity of the defence forces, the system is shifted towards quality participation. The capabilities, equipment and forces contributed to the system are not, or only to a limited extent, available elsewhere;
- The conditions for rapid alert, leadership and control have been established.

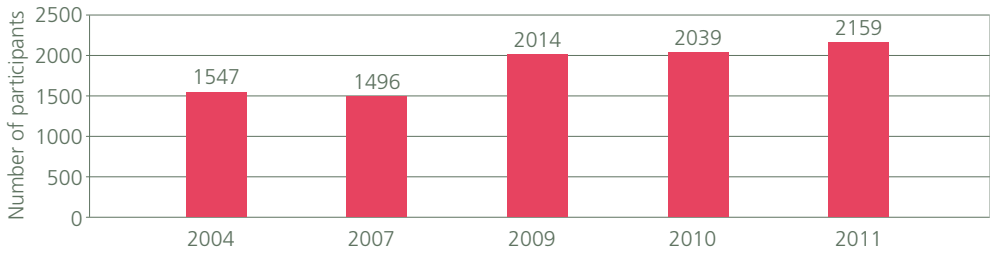
The HKR has continuously adapted itself to the changing circumstances. As part of those changes, general military recruitment was abolished in 2004, and Hungary adopted a system of professional and contracted military personnel. This measure had a negative initial consequence as complete generations escaped the service. These generations still fail to have the minimum skills that would make them suitable for efficient protection against disasters. Therefore, the reorganisation of the reservist system was started in 2010, with the consequences described later.

When establishing and later modifying the HKR, special emphasis was laid on tasks that could be efficiently performed by the defence forces. These are always determined by the focus of preparation and the available resources and equipment. Such tasks may generally include the following:

- Transportation (personnel and material) by road, water and air;
- Rescue from water and from under ruins;
- Building and maintaining river crossings;
- Terrestrial and airborne radiation detection and analysis;
- Radioactive decontamination of equipment, persons and roads;
- Explosions (ground, ice, ruins, engineering structures);
- Rubble removal, ground movement; building embankments; snow removal;
- Closing areas;
- Water supply (discovery, cleaning, distribution);
- Research and rescue;
- Electricity supply and illumination;
- Logistical tasks (supply, building and maintaining camps);
- Healthcare functions (first aid, medical assistance, prevention of epidemics);
- Special tasks (exploration, diving; establishment of connections).

In the appointed corps and military organisations, teams prepared in accordance with the above tasks participate in the defence activity. The total number of people involved is today more than 2000. Figure 5. shows the change in the number of participants over 8 years.

Figure 5:
Trends in the number of participants in the HKR between 2004-2011 (Tokovicz, 2012, p. 153)

It costs money to maintain and operate the system. This does not mean the development of new organisations or new capabilities, but resources are required to maintain existing leadership and intervention skills. All this represents a cost of HUF 80 million per year, which is necessary to maintain leadership and readiness, to operate the forecast systems, and to establish and maintain the technical conditions (Figure 6.).

Figure 6:
Trends in the costs of maintaining the HKR between 2009-2022 (Tamási, 2013, p. 137)

Costs directly arising from protection are not budgeted by the ministry; they are recorded separately during the actions, and aggregated at the end of the protection activity. Actual excess costs are refunded from the reserves of the central budget.

There are clear regulations in place regarding the procedures for the control of the HKR. Normally, control is performed via the existing systems of the Hungarian Defence Forces, according to procedures used in everyday operation. Tasks of

disaster management are controlled in three main areas: administration, defence administration and military.

In the area of sectoral *administration*, it is the Minister of Defence that is in charge of disaster management functions (planning, organisation, monitoring, establishment of conditions). The execution of tasks, the preparation of the Steering Committee for Disaster Management, the representation of the ministry at the meetings of the KKB, the establishment of the regulatory environment, and international cooperation in this field are supervised by the administrative state secretary of the ministry.

The special body responsible for *defence administration* is the Protection Agency of the ministry. It plans and organises administration tasks, cooperates with the competent disaster management bodies, and participates in the preparation of defence committee chairmen.

The person in charge of the *military field* is the Chief of the Defence Staff, who participates in the KKB's work in a consultative capacity, governing the planning of the functions of subordinated organisations, and controlling preparation and training. He appoints the operational groups with a prominent role in management, as well as the military organisations responsible for execution. System hierarchy is visualised in Figure 7.

Figure 7:
Control
hierarchy within
the Disaster
Management
System of the
Defence Forces

Time is a major factor in protection against disasters. The rapid activation of the HKR is facilitated by the alert system of emergency services. The standard for the readiness of leadership elements is 3 hours, while the forces in charge of preventing nuclear accidents reach operational readiness within 7 hours. The HKR forces appointed for action are not in the state of constant readiness (Tokovicz, 2012, p. 229).

The fact that the Ministry of Defence and the Hungarian Defence Forces take their role in protection against disasters seriously is clearly illustrated by the reorganisation of the system of voluntary reservists and the exploitation of the relevant opportunities.

6 OPPORTUNITIES IN THE SYSTEM OF VOLUNTARY RESERVISTS

Mandatory military recruitment was abolished in Hungary in 2004. The abolition of obligatory military service at times of peace resulted in a change in the basic philosophy of organising the military, meaning that the main objective was now to maintain and develop a professional army consisting of a small number of highly qualified volunteers. At the same time, experience has showed that no country can afford to base its security solely on volunteers. The reservist system of the Hungarian Defence Forces is comprised of voluntary reservists, as well as trained reservists and persons liable to military service based on a legal obligation, who may only be used in case of special legal order. The aim of the Government is to have 8,000 persons available in this capacity. The number of voluntary reservists is continuously growing, by the end of the year 2014 it was already over 5,500. The system of voluntary reservists is broken down into two segments: voluntary operational reservists and voluntary defence reservists. The peacetime reserves of the professional military staff of the defence forces are only constituted by the voluntary reservists.

A voluntary defence reservist agrees to take part in performing the tasks of the defence forces (such as the guarding of military objects, support from the host nation, performing disaster management functions).² Voluntary defence reservists may be employed for executing tasks related to the prevention of natural and industrial disasters, or the elimination of their consequences. In this case, they are subordinated to the quick-response defence brigade. In case of voluntary defence reservists without preliminary military qualification or experience, drafting to actual service must always be preceded by general military training and preparation for special tasks.

Reservist forces can primarily participate in the elimination of the consequences of natural disasters, either as additional staff to the corps of the defence forces, or separately, using technical equipment sourced from the national economy. Possible tasks can be assigned to three groups according to their nature:

- Auxiliary tasks, defined, depending on the situation, only after an alert (rescue functions, physical work, guarding, closing areas, patrolling).

² A voluntary defence reservist is available against a consideration, performing actual military service after being drafted. In this capacity, this category may also be employed for protection against disasters.

- Tasks requiring preliminary training, where special qualifications or skills are not necessary but the persons executing the task should get to know the activity, the location and the equipment beforehand (traffic control, support from the host nation, operation of supply points).
- More complex and large-scale functions requiring preliminary training, where, ideally, corresponding qualification, experience or a short training course is necessary (discovery, area inspection, fuel supply, healthcare functions).

The establishment of the system of reservists has not been completed yet. The biggest challenge is recruitment and making recruits accept that the skills of reservists are necessary to fight off certain dangers threatening the country. Another issue is to find a way to ensure that labour requirements pertaining to reservists are clear and inspire them to take on the service. As an important part of this process, employers should be made interested, meaning that they should not be at a disadvantage if their employee takes on voluntary service.

7 THE RESOURCES OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES FOR PROTECTION AGAINST DISASTERS

2012 was the most difficult fiscal year for the Hungarian Defence Forces. Expressed in figures, the amount available was 0.81% of the GDP. Just for a comparison, the corresponding rate was 1.61% of the GDP in 2001. In real terms, this means that the budget for 2012 is worth a little more than 50% of the amount available in 2001, calculated at the then price level. Note, however, that the number of military personnel permitted by the budget was 47,168 in 2001, while the 2012 budget was planned for a staff of only 25,427. This means that the per capita budget in 2001 was HUF 5 million at current prices, whereas in 2012 the planned expenses amounted to more than HUF 9 million per person. However, using comparative prices, the per capita budget in 2012 is somewhat lower than in 2001 at HUF 4.9 million, calculated at 2001 prices (Nagy, 2012). In 2012, the Government stated in resolution, that annual military budget should not be decreased further in nominal value until 2016, and after that, from 2016 to 2022 it should be raised with a minimum of 0.1 percent of the GDP to reach 1.4 percent of the GDP by 2022 (<http://www.honvedelem.hu>). But as a consequence of the Ukrainian crisis, this procedure had to be speeded up, so the Hungarian Government gave 260.5 billion HUF for the defense budget for 2015, that means a 20 billions HUF raise (8.2 percent) compared to 2014 (<http://www.honvedelem.hu>).

The shortage of resources does not leave the disaster management budget of the defence forces unaffected. Diagram 2 clearly indicates that the amount that can be spent on protection is not large, even in relative terms (HUF 140 million in 2015), and the defence budget is far from being abundant for the following years too. Meaningful changes are to be expected as of 2018, depending on the planned increase in the total budget of the defence sector.

In Hungary, the main threat is posed by floods, due to the geographical location of the country. Accordingly, the Hungarian Defence Forces face the biggest challenge in the area of flood protection. This is a century-long tradition, as the military was used as a last resort for the population of disaster-stricken areas as early as in the 19th century. A saying of Francis Joseph is still frequently quoted: “Die Leistungen der Pioniere ausserordentlich. Überhaupt Pioniere wie immer” (“They are pioneers, anyway!”)³ (Jacobi, 1928).

It was not much different in later years. Looking at only the past ten years, more than 25,000 soldiers were involved in flood protection, and the number of technical appliances is also more than 2,000.

A specific application of the defence forces is the provision of drinking water to the population. The Hungarian Defence Forces helped to supply 290 thousand inhabitants in 123 settlements with healthy drinking water from 1 January 2013 until spring 2014 (<http://www.honvedelem.hu>). To that end, the military objects allocated to this function were populated by approx. 250 soldiers and 240 technical appliances already in December 2012 to prepare the necessary technical devices. In line with the Government’s decision, the defence forces contributed their “military capabilities” to the provision of healthy drinking water to the population.⁴ The capabilities of the Hungarian Defence Forces are remarkable even at the level of the alliance. We have a company for water purification, equipped with state-of-the-art devices. The daily output of the devices in case of full utilisation is 800 m³ of surface water, 448 m³ of seawater, 348 m³ of chemically contaminated water. All this capacity is supported by packaging devices, enabling us to satisfy needs with bagged water (Kállai, 2012).

8 INTERNATIONAL MILITARY COOPERATION

As disasters are not limited by country borders, defence against them is also of a cross-border nature. Partly due to its geographical specificities, Hungary is motivated to look for ways of international cooperation in disaster management.

Hungary is an active participant in the disaster management initiatives and organisations of the UN and the EU. The benefits of cooperation are exploited in both our bilateral and multilateral relations. The best practical example of defence realised by way of international cooperation is the “Tisza” Multinational Engineer Battalion.

This battalion is an efficient tool for cross-border military cooperation. The cooperation, launched in 2002, joins the forces of four countries in the protection

³ The city of Szeged was threatened by the flood in 1879, and therefore the soldiers of the 5th Pioneer Battalion (of Bratislava) were employed. They deserved praise by the emperor with their devoted work.

⁴ The examples presented do not provide a full picture of the capabilities of the Hungarian Defence Forces. Our military personnel are prepared for tasks related to epidemiology, the management of migration problems, and the elimination of disaster situations arising from extreme weather conditions.

against flood waves along the river Tisza. In case of a flood within the catchment area of the Tisza, Hungarian, Romanian, Slovakian and Ukrainian special technical soldiers jointly take part in providing assistance to the local residents and in the elimination of damage. The cooperation allows the corps, or any part thereof, to participate in defence in the territory of any of those countries. They carry out their activities in accordance with their national organisational structures and in line with their national laws and equipment, with very similarly structured engineering companies. The battalion holds a military exercise each year, but has not yet been used for fighting floods.

Summary Hungary, as a member country of the European Union and of course the United Nations has a wide range of international responsibilities, and military activities are important part of them. Compared to the full force of the Hungarian Defence Forces, quite large of our contingents are taking part in international peace support operations even now in many countries and on several continents all over the World. For the future, our country is determined to keep these activities in high level to take part in crisis management and international stability and confidence strengthening.

On the other hand, use of military forces in protection against disasters has a long-lasting tradition. This is no wonder as they represent human and technical resources that may and must be efficiently used in situations where the population of the country is endangered. We need to remember, however, that the basis for efficient protection is the coordinated use of available resources. Protection against disasters is not an area where organisational interests or material considerations can prevail. Every organisation with the necessary power and assets and the ability to contribute to the effectiveness of defence is obliged to do its best for the protection of the population. The Hungarian Defence Forces, like all through the past more than one hundred years, play a prominent role in this system, providing indispensable skills, assets and knowledge to protection functions.

Bibliography

1. *18,2 millió liter víz, 2 millió kilométer, 723 katona, 166 technikai eszköz (18,2 million litres of water, 2 million kilometres, 723 soldiers, 166 technical devices)* <http://www.honvedelem.hu/cikk/42055>, 28 January 2015.
2. *A vörösiszap katasztrófa után az állam 38 milliárd forintot fordított helyreállításra (The government spent 38 billion HUF for restoration after the red sludge catastrophe)* <http://www.kormany.hu/hu/vidékfejlesztési-miniszterium/kornyezetugyvert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-vorosiszap-katasztrofa-utan-az-allam-38-milliard-forintot-forditott-helyreallitasra>, 8 January 2015.
3. *Act CXIII of 2011 in Hungary on national defence and the Hungarian Defence Forces, as well as measures that may be implemented at times of special legal order.* <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=A1100113.TV>, 9 January 2015.
4. *Act CXXVIII of 2011 in Hungary on disaster management and the amendment of certain related acts. Hungarian Official Gazette No. 113, 2011.* <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk11113.pdf>, 8 January 2015.
5. *Hungarian Government Resolution No. 1035/2012 (II.21.) on the National Security Strategy of Hungary, in: Hungarian Official Gazette No. 19, 2012.*

6. *Hungarian Government Resolution No. 1009/2009 (I. 30.) on the National Military Strategy of Hungary* <http://www.honvedelem.hu/cikk/13818/nemzeti-katonai-strategia---kormanyhatarozat>, 23 November 2014.
7. *Idén is komoly kihívások várnak a haderőre (The military faces serious challenges this year)* http://www.honvedelem.hu/cikk/48962_iden_is_komoly_kihivasok_varnak_a_haderore, 25 January 2015.
8. *Jacobi, Á., 1928. Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban 1914-1918. (Hungarian technical headquarters, troops and corps during the World War 1914-1918.)* Budapest, 1928, p. 29.
9. *Kállai, E., 2012. Vízisztítás a Magyar Honvédségben (Water purification in the Hungarian Defence Forces). Page 6.* http://www.sija.hu/wp-content/uploads/2012/04/kallai_erno_vizisztatas_a_magyar_honvedsegeben.pdf, 10 January 2015.
10. *Költségvetés: mintegy 9 milliárddal növelték meg a honvédelmi kiadások keretét. (Budget Allowance for of military expenses was raised by almost 9 billion HUF)* <http://www.honvedelem.hu/cikk/47324> (Date of download: 25 January 2015)
11. *Nagy, Z., 2012. Kevesebb pénzből korszerűbb, működőképes hadsereget. (A more modern, serviceable army from less money.)* *Military Logistics*, Budapest, 2012/2. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/33019/kl2012-2_ok.pdf, 5 January 2015.
12. *Ravasz, I., 2005. Boldogtalan hadiüdők 1914-1918 (Unhappy war times 1914-1918).* *Petit Real Könyvkiadó* Budapest,
13. *Szombati, Z.; Földi, L., 2011. Az MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj katasztrófa-elhárítási feladatban való részvételének tapasztalatai (Experiences of the 93th Petőfi Sándor NBC Defence Battalion of the Hungarian Defence Forces gained in the course of its participation in disaster management),* *Hadmérnök on-line*, Year 6, No. 1, pp. 249-260 March 2011 ISSN 1788 1919. URL: http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/kmdi/hadmernok/2011_1_szombati_foldi.pdf
14. *Tamási, B., 2013. A Magyar Honvédség katasztrófavédelmi tevékenységének hatékonyság vizsgálata. (A review of the efficiency of the disaster management activities of the Hungarian Defence Forces).* *PhD thesis. National University of Public Service, Budapest* 2013.
15. *“Tettük a dolgunkat” (We did what we were supposed to do), 2013. Magyar Honvéd, Year 24, No. 4, ISSN: 0865-6932, page 28.* http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/37973/mh_04_digkvt.pdf
16. *Tokovicz, J.; Kádár, P.; Süle, A.; Borsos, J.; Juhász, L.; Petneházi, F.; Molnár, L.; 2012: A Magyar Honvédség képességei és a katasztrófaelhárítás kihívásai 2000-2011 (Capabilities of the Hungarian Defence Forces and the challenges faced by disaster management 2000-2011).* 2012, *Zrínyi Média, Budapest.*

RAZVOJ SPECIALNIH SIL SV IN IZKUŠNJE IZ AFGANISTANA

DEVELOPMENT OF SAF SPECIAL FORCES AND EXPERIENCES FROM AFGANISTAN

Povzetek Slovenska vojska je od osamosvojitve do danes dosegla velik napredek pri razvoju zmogljivosti specialnih sil, kar s svojo vrhunsko usposobljenostjo in pripravljenostjo ter interoperabilnostjo s sorodnimi enotami Nata v praksi nenehno potrjuje njena Enota za specialno delovanje (ESD). Potencial enote se kaže predvsem pri izpolnjevanju obveznosti RS v mednarodnih operacijah in na misijah. Članek na primeru delovanja ESD ponuja razmislek o povezanosti med razvojnim konceptom specialnih sil SV ter njihovo resnično »*in field*«*»* uporabo. Najvidnejši primer delovanja ESD v mirovnih operacijah in na misijah je bila naloge v sklopu dvajsetega slovenskega kontingenta v operacijo Isafa. Element ESD je kot del Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje pod vodstvom komponentnega poveljstva specialnih sil Isafa prvič v zgodovini SV sodeloval v operacijah specialnih sil Nata, in sicer v smislu nekonvencionalnega delovanja, s temeljno nalogo vojaške pomoči afganistanskim varnostnim silam. SV je z delovanjem elementa ESD v sklopu specialnih sil Isafa potrdila svoje zmogljivosti v praksi in tako v zahtevnem mednarodnem okolju dokazala, da je strateški koncept RS, povezan z razvojem specialnih sil SV, pravilen in predvsem uresničljiv.

Ključne besede *Enota za specialno delovanje, specialno delovanje, protiupornišvo, vojaška pomoč, Nato SOF, specialne sile Isafa, CSOTF-10.*

Abstract Since Slovenia's independence to date, the Slovenian Armed Forces (SAF) achieved significant progress in developing the capabilities of special forces. This is being continuously confirmed by SAF Special Operations Unit (SOU) in practice with its superior competence and readiness as well as the interoperability with similar NATO units. The unit's potential is mainly reflected in the fulfilment of the obligations of the Republic of Slovenia in international operations and missions. Using the example of SOU operations, the article provides a reflection on the relationship between the

development concept of SAF Special Operations Unit and its actual *in field* use. The most visible example of SOU activities in peacekeeping operations and missions was the deployment of the 20th Slovenian contingent to the ISAF operation. For the first time in the history of the SAF, the SOU element which was subordinated to the Combined Special Operations Task Force 10 led by Combined Forces Special Operations Component Command - Afghanistan participated in NATO special operations forces in terms of unconventional operations. Its basic task was to provide military assistance to the Afghan security forces. With the engagement of SOU element within ISAF special forces the SAF confirmed its capabilities in practice and proved in the international environment that the strategic concept of the Republic of Slovenia associated with the development of SAF special forces was accurate and fully implementable.

Key words *Special Operations Unit, special operations, counter-insurgency, military assistance, NATO SOF, ISAF special forces, CSOTF-10.*

Uvod Prevladujoče stališče med različnimi obrambnimi in varnostnimi subjekti v svetu je, da spreminjajoče se varnostno okolje pred nas postavlja vsestranske in zapletene izzive, ki jih je težko predvideti. Zelo raznolike in nekonvencionalne grožnje lahko ogrozijo širšo mednarodno stabilnost in povzročijo dolgotrajno konfliktno stanje. Specialne sile so zato dejaven instrument, ki je idealno prilagojen nejasnemu in dinamičnemu okolju, po drugi strani pa ohranja svobodo delovanja z uporabo načela varčnosti sil. Poleg tega imajo specialne sile enkratno zmožnost za izvedbo nalog v okoljih, v katerih so konvencionalne sile v primerjavi s specialnimi v strateško ali operativno slabšem položaju (NSCC, 2008).

Kot piše Beršnak, zagotavljajo specialne sile nacionalnim državam strateške zmogljivosti, ki so »/.../ idealno orodje za odgovor na nove pojavne oblike varnostnih groženj. Vendar predstavljajo tovrstne sile določeno stopnjo političnega in fizičnega tveganja, zaradi česar morajo nacionalne oborožene sile zagotoviti, da so te strukture kar se da funkcionalne in učinkovite, da bi uspešno izvedle svoje poslanstvo« (Beršnak, 2010, str. 6).

Temeljni namen članka je prikazati povezavo med strateškim konceptom specialnih sil SV ter delovanjem ESD, predvsem na primeru opravljanja taktičnih nalog v Natovih operacijah kriznega odzivanja.

Trije glavni cilji članka so: 1) pregled glavnih dejavnikov, ki vplivajo na strateški razvoj specialnih sil SV; 2) prikaz evolucije specialnih sil SV; 3) ugotavljanje konvergence med strateško zasnovo oziroma konceptom specialnih sil SV in namensko uporabo ESD. Dodatna dva cilja pa sta: 4) spodbuda za širšo razpravo o vsebini, namenjeni za podporo razvoju glavnih normativnih dokumentov; 5) seznanitev širše zainteresirane strokovne javnosti s strateškim konceptom specialnih sil in njegovo uveljavitvijo v SV.

1 PREGLED GLAVNIH DEJAVNIKOV, KI VPLIVAJO NA STRATEŠKI RAZVOJ SPECIALNIH SIL SV

Naloge Slovenske vojske so jasno opredeljene z Zakonom o obrambi, vendar se glede na razmeroma hitro spreminjajoče se sodobne vire ogrožanja in grožnje ter glede na zmanjševanje finančnih virov, ki jih država lahko namenja za obrambne izdatke, RS nenehno srečuje z zamisljivo o preoblikovanju oboroženih sil (oziroma poskusi¹ preoblikovanja).

Na preoblikovanje oboroženih sil, znotraj katerega se razvijajo tudi specialne sile, vplivajo različni dejavniki². V članku se bomo omejili predvsem na dva, in sicer na varnostne grožnje in obrambne izdatke. Prvi je za razvoj specialnih sil znotraj širšega konteksta oboroženih sil pomemben, ker so te zaradi svojih izjemnih zmogljivosti, kot sta prilagodljivost in okretnost, idealno orodje za odgovor na kompleksne izzive, ki se pojavljajo v sodobnem nejasnem in dinamičnem okolju. Podobno velja tudi za drugi dejavnik, saj lahko v smislu učinka *cost benefit*³ specialne sile zaradi svojih značilnosti pri nekaterih vsestranskih izzivih dosežejo hitrejšo in zato boljše učinke kot druge tradicionalne zvrsti.

1.1 Spreminjanje varnostnih groženj

Veliko je bilo že napisano o spreminjanju varnostnih groženj, ki namesto tradicionalnih vrst, kot smo jih poznali predvsem do konca hladne vojne, prevzemajo vse bolj nekonvencionalne oblike.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije – ReSNV-1 (Državni zbor RS, 2010) v 4. poglavju dokaj obsežno analizira vire ogrožanja in tveganja za nacionalno varnost Republike Slovenije, vendar bi bil za njihov kratek oris primeren tudi povzetek Resolucije o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO SV 2025), ki navaja, da se je » /.../ v evro-atlantskem prostoru močno zmanjšala verjetnost izbruha oboroženih meddržavnih spopadov. Vojaške grožnje se bodo pojavljale predvsem v obliki lokalnih in regionalnih nestabilnosti, ki lahko hitro prerastejo svoj okvir. Sodobne

¹ »Osrednja značilnost dosedanje prakse je bila, da se je velikokrat projektiralo in odločalo z neustrezno podporo ali brez ustrezne podpore, ki mora spremljati politične in strokovne odločitve in postopke oblikovanja razvojnih programov, ter da je bil pri projektiranju strukture sil najpogosteje uporabljen ad hoc pristop, usmerjen v delne ali kratkoročne rešitve.

Menim, da je bil temeljni problem pri dosedanjem projektiranju preoblikovanja strukture sil Slovenske vojske v nejasnih ciljih in viziji, v predimenzionirani zasnovi obsega, v neizoblikovani strategiji preoblikovanja in v prepogostem spreminjanju težišč. Zaradi tega je bil stroškovni del projektiranja močno omejen ali zapostavljen. S spreminjanjem težišč preoblikovanja in razvojnih prioritet pa se je projektiranje strukture sil vedno znova vračalo na začetek in bilo ujeto v začarani krog s skromno realizacijo projektov. Dosedanje preoblikovanje strukture sil je potekalo po jedrih, del teh projektov preoblikovanja pa ni bil končan. Sistem dolgoročnega načrtovanja financiranja in razvoja na obrambnem področju, ki je veljal v nekdanji skupni državi, je bil leta 1991 opuščen, novi pa dolgo ni bil postavljen» (Šteiner, 2013, str. 67).

² Avtorji navajajo tri glavne sklope: varnostne grožnje, javna podpora in druge dejavnike vpliva, med katere štejejo: mednarodne organizacije, regionalne pobude za sodelovanje, vpliv vodilnih članic raznih povezav, pristne nacionalne potrebe, obrambne izdatke, razpoložljivost človeških virov ter vpliv akterjev civilne družbe (Prezelj idr., 2015, str. 27).

³ Razmerje med vložkom na eni strani in zmogljivostjo na drugi.

grožnje prevzemajo vse bolj hibridno obliko, njihov značaj pa zaradi močnih globalizacijskih vplivov postaja večplasten in mednaroden, takšni pa so tudi njihovi učinki« (Državni zbor RS, 2010, str. 7).

1.2 Zmanjševanje finančnih virov

Republika Slovenija je bila zaradi slabih makroekonomskih razmer v preteklih letih prisiljena občutno zmanjšati finančne vire, namenjene obrambnim izdatkom. Obrambni proračun RS se je tako z 1,65 odstotka BDP leta 2010 zmanjšal na 1,09 odstotka leta 2013. V nominalnih zneskih to pomeni zmanjšanje s 582 milijonov evrov (2010) na 382 milijonov evrov (2013) oziroma za eno tretjino. Zmanjševanje obrambnih izdatkov pa se je na podlagi sprejetih proračunov za leti 2014 in 2015 še nadaljevalo. Za leto 2015 je za področje obrambe namenjenih le še 366 milijonov evrov, kar je 0,95 odstotka bruto domačega proizvoda (MO, 2015, str. 3).

1.3 Preoblikovanje oboroženih sil

Kljub trenutni težnji po zmanjševanju finančnih virov je treba omeniti, da gre pri obrambnem prestrukturiranju za neprekinjen proces, saj lahko, kot piše Garb, vidimo v državah našega širšega geopolitičnega prostora⁴, da

./.../ so reforme obrambnega sistema stalnica v vseh dolgoročnih in tudi kratkoročnih načrtih. Trend reform obrambnih zmogljivosti gre v smeri prestrukturiranja sil iz klasičnih manevrskih enot, namenjenih za obrambo ozemlja, v sodobne, hitro odzivne, prožne, mobilne, premestljive, s sodobnimi oborožitvenimi sistemi opremljene, interoperabilne in v zavezniške strukture integrirane sile, sposobne izvajanja širokega spektra operacij različnih stopenj intenzivnosti, ekspedicijskega in asimetričnega vojskovanja, delovati kot stabilizacijske sile v mednarodnih operacijah in misijah (MOM) in tudi zagotavljati vojaško obrambo nacionalnega ozemlja. Pri preoblikovanju predstavljajo sprejeti Natovi standardi eno od temeljnih vodil, s katerimi se zagotavljajo interoperabilnost, robustnost, visoka stopnja zaščite sil in mobilnosti, opremljenost in podpora (Garb, 2012, str. 76).

Tudi Šteiner ugotavlja, da »./.../ spreminjanje in dopolnjevanje vojaške organiziranosti spadata med osrednje razvojne izzive in dejavnosti na obrambnem področju v mnogih državah« (2013, str. 52) ter da je

./.../ preoblikovanje strukture sil vojske odsev ogroženosti in drugih vplivov okolja, tehnično tehnološkega razvoja, funkcijskih potreb in življenjskega cikla določene vojaške strukture (enote, rodu, zvrsti). Ni vojaške organiziranosti, ki bi bila primerna za ves čas. Zato jo je treba nenehno prilagajati spremembam okolja in ogroženosti, spremembam v tehnologiji delovanja, vrstam in značilnostim bojnih sistemov ter fazam razvojnega cikla vojske. Navedeno pomeni, da je projektiranje organiziranosti strukture sil stalen, ponavljajoč se proces. S sedanjim preoblikovanjem je tudi Slovenska vojska na razvojni prelomnici in pred pomembnimi izzivi (Šteiner, 2013, str. 69).

⁴ Govora je o državah Avstrija, Hrvaška, Italija, Madžarska in Slovenija.

2 STRATEŠKI RAZVOJ SPECIALNIH SIL

2.1 Specialne sile Nata kot samostojna komponenta

Beršnak poudarja, da se na nacionalne specialne sile kot na strateško orodje gleda predvsem skozi prizmo nacionalnih interesov,

/.../ toda v globalno povezanem svetu 21. stoletja so mednarodne varnostne povezave postale ključne za soočanje s spreminjajočimi se globalnimi varnostnimi tveganji in grožnjami, ki so takšne narave, da ni nacionalne države, ki bi jih bila sposobna reševati samostojno. Tako so specialne sile zveze Nato postale pomemben dejavnik znotraj partnerstva, ki služijo kot temelj za povezovanje, razvoj, urjenje in sodelovanje nacionalnih specialnih sil pri soočanju z globalnimi varnostnimi tveganji in grožnjami (Beršnak, 2010, str. 6).

»Do konca leta 2006 so enote za specialno delovanje držav članic zveze Nato delovale samo v sestavi odzivnih sil zveze Nato (NRF⁵), ki so bile vzpostavljene na vrhunskem zasedanju v Pragi leta 2002« (Beršnak, 2010, str. 26). Njihovo delovanje je bilo organizacijsko povezano samo s posamezno komponentno zvrstjo, iz katere so po nacionalni strukturi izhajale.

Na podlagi spoznanj in izkušenj vodilnih članic Nata, predvsem v operacijah specialnih sil v Iraku in Afganistanu, je bila leta 2006 na vrhunskem zasedanju v Rigi sprejeta odločitev o preoblikovanju specialnih sil (Nato SOF⁶ Transformation Initiative), s katerim bi dosegli večjo medsebojno primerljivost in večjo zmožnost skupnega delovanja. Ta cilj naj bi bil dosežen predvsem s skupnim usposabljanjem, opremljanjem ter vzpostavitvijo in doseganjem skupnih standardov. S tem namenom je bil leta 2007 ustanovljen tudi Koordinacijski center za specialne operacije Nata (NSCC⁷), ki se je v začetku leta 2010 preoblikoval v Poveljstvo za specialno delovanje Nata (NSHQ⁸). To je postalo, poleg prvotnega namena, zaradi katerega je nastal Koordinacijski center za specialne operacije Nata, tudi osrednje telo za vodenje in usklajevanje Natovih specialnih operacij. Njegov namen je predvsem optimizirati uporabo specialnih sil zavezništva in zagotoviti zmogljivosti operativnega poveljevanja skladno z usmeritvami *SACEUR*¹¹.

Hkrati z oblikovanjem organizacijske strukture specialnih sil je Nato začel tudi oblikovanje normativnih podlag. Tako je, kot navaja Paternus, Severnoatlantski svet leta 2006 kot izhodišče za uvedbo skupnih standardov sprejel dokument MC⁹ 437/1 Special Operations Policy, ki pomeni temelj za oblikovanje skupne Natove doktrine za specialne operacije. Ta je bila izdana leta 2008, in sicer v obliki AJP¹⁰

⁵ NRF: *Nato Response Forces*.

⁶ SOF: *Special Operations Forces*.

⁷ NSCC: *Nato SOF Coordination Centre*.

⁸ NSHQ: *Nato Special Operations Headquarters*.

⁹ MC: *Military Committee*.

¹⁰ AJP: *Allied Joint Publication*.

3.5 – Združena zavezniška doktrina specialnih operacij (Allied Joint Doctrine for Special Operations), za katero je bil proces potrditve oziroma ratifikacije končan leta 2009 (Paternus, 2010, str. 70).

Avgusta leta 2010 je SHAPE¹¹ za povečanje interoperabilnosti izdal skupne standarde za specialne sile (ACO11 FORCE STANDARDS VOLUME X – SPECIAL OPERATIONS FORCES), ki z vidika bistvenih operativnih zmogljivosti natančneje opredeljujejo standarde zmogljivosti specialnih sil.

Leta 2011 je Severnoatlantski svet na podlagi izkušenj, pridobljenih v prvih letih delovanja Poveljstva za specialno delovanje Nata, sprejel nov MC 437/2 Special Operations Policy. Na njegovi podlagi je leta 2013 nastal tudi prvi popravek (Edition A Version 1) Združene zavezniške doktrine specialnih operacij (AJP 3.5). Popravek gre leta 2015 v postopek potrditve oziroma ratifikacije tudi v RS.

Organizacijska sprememba, ki je najbolj vidna v dosedanjem razvoju specialnih sil Nata je, da so se te s preoblikovanjem oblikovale kot samostojna komponenta, kar jih postavlja ob bok preostalim trem tradicionalnim komponentam¹².

2.2 Razvoj specialnih sil SV kot samostojnega rodu¹³

Dosednji razvoj sil za specialno delovanje SV oziroma ESD kot nosilca specialnega delovanja SV bi lahko razdelili na štiri obdobja.

Prvo obdobje razvoja je trajalo nekako od leta 1990, ko se je 30. razvojna skupina (27. zaščitne brigade TO SRS) začela preoblikovati v 1. specialno brigado MORiS (leta 1992), pa vse do oblikovanja Odreda za specialno delovanje (v nadaljevanju OdspD) leta 1998 iz Odreda za hitre intervencije 1. specialne brigade MORiS. Za to obdobje je bila značilna predvsem organizacijska struktura, znotraj katere so bili samostojni odredi sestavljeni po pehotnem modelu iz čet, vodov in oddelkov. Vendar je bila organizacija brigade za tisti čas razmeroma napredna, in sicer v modularnem smislu, saj je bila ta tudi rodovsko podprta, kar je danes značilno za strukturo sil SV za bojevanje. Naloge enote so bile naravnane predvsem na varovanje političnega vrha RS in naloge hitrega posredovanja.

¹¹ Nekateri termini oziroma okrajšave zaradi njihove splošno razširjene rabe namenoma uporabljam v izvorniku.

¹² Kopenske, zračne in pomorske sile.

¹³ Želel bi opozoriti, da specialne sile v SV uradno nimajo potrjenega statusa samostojnega rodu, vendar sem pri proučevanju nekaterih glavnih politično-strateških dokumentov, kot sta SOPR 2013-2018 in Vojaška doktrina, zasledil, da so specialne sile SV v sklopu zmogljivosti za bojevanje postavljene ob bok drugim rodovom.

Tako SOPR 2013-18 v 4. poglavju (Vojaške zmogljivosti) navaja: »SV bo v okviru zmogljivosti za bojevanje v obravnavanem srednjeročnem obdobju razvijala predvsem pehotne zmogljivosti (motorizirane, srednje, gorske) in zmogljivosti specialnih sil. Zadržane bodo omejene tankovske zmogljivosti, ki bodo prednostno namenjene usposabljanju pehotnih enot« (Vlada RS, 2013, str. 13). Vojaška doktrina v 5. poglavju (Vrste sil) navaja: »V sile za bojevanje spadajo oklepne enote, pehotne enote in enote za specialno delovanje« (Furlan idr., 2006, str. 26).

Naslednje obdobje obsega čas od leta 1998 do konca leta 2003, ko se je enota začela pripravljati za napotitev v MOM, in sicer za operacijo Isafa. Ob oblikovanju je OdspD dobil novo poslanstvo in temeljne naloge, prav tako je prevzel tudi novo organizacijsko strukturo, ki je bila ustrežnejša za opravljanje predvidenih temeljnih nalog specialnega bojevanja. V tem obdobju so poleg novih normativnih dokumentov, ki so urejali delovanje enote, nastali tudi novi programi za usposabljanje. Tako se je enota tudi konceptualno začela približevati modernim specialnim enotam držav Nata. V tem obdobju je enota postavila solidne temelje, na katerih je začela nadgrajevati svojo organizacijsko strukturo, hkrati pa se preimenuje v Enoto za specialno delovanje.

Tretje obdobje se je začelo leta 2004 s prvo napotitvijo pripadnikov enote v MOM, in sicer v operacijo Isafa, kateri so razmeroma hitro sledile še napotitve v operacije NTM-I¹⁴ v Iraku, Unifil¹¹ v Libanonu, Althea¹¹ v Bosni in Eufor¹¹ v Čadu. Kot pomembno dejstvo je treba izpostaviti, da ESD oziroma njegovi posamezni elementi v nobeni od tedanjih operacij niso opravljali temeljnih nalog svojega poslanstva, torej specialnega delovanja, temveč so opravljali predvsem naloge s seznama konvencionalnih vojaških nalog (Vlada RS, 2006, str. 25), v sklopu katerih je enota pridobila dragocene izkušnje in se dokazala v najzahtevnejših okoljih. To obdobje je trajalo do začetka leta 2008. Zaznamovalo ga je organizacijsko prestrukturiranje sil SV, med katerim je bila enota večkrat prepodrejena, in sicer iz 1. brigade v Obveščevalno-izvidniški bataljon (v nadaljevanju OIB) in nazadnje pod Poveljstvo sil. V tem času se je bistveno spreminjalo tudi njeno poslanstvo, predvsem med prepodreditvijo pod OIB, ko so bile v ospredju predvsem naloge globinskega izvidništva (Vlada RS, 2005, str. 26). S sprejetjem Vojaške doktrine pa se je osredotočenost poslanstva vrnila v specialno delovanje (Furlan idr., 2006, str. 50).

Zadnje, četrto obdobje razvoja ESD se začne z organizacijsko prepodreditvijo pod Poveljstvo sil v začetku leta 2008 in se časovno ujema z razvojem organizacijske strukture specialnih sil Nata. Za to obdobje je značilno predvsem aktivno približevanje ESD specialnim silam Nata, znotraj katerega je SV začela tudi načrtovanje in vzpostavljanje ciljnih zmogljivosti specialnih sil.

Kot vrhunec razvoja specialnih sil bi lahko označili delovanje ESD v komponenti specialnih sil operacije Isafa (ISAF SOF¹⁵), ki bo natančneje opisano v nadaljevanju prispevka.

3 UPORABA ENOTE ZA SPECIALNO DELOVANJE V MOM

3.1 Podpora konvencionalnemu delovanju

ESD je aktivno udeležena v delovanju SV v MOM od leta 2004, ko je v operacijo Isafa napotila prve pripadnike. Od takrat je enota opravljala naloge še v Iraku, Bosni

¹⁴ NTM – I: *Nato Training Mission – Iraq*.

¹⁵ SOF: *Special Operations Forces*.

in Hercegovini, Libanonu, Čadu, na Kosovu in v Maliju. Naloge je opravljala tako znotraj operacij Nata, Evropske unije in OZN.

Naloge, ki jih je opravljala ESD, spadajo predvsem v konvencionalne vojaške naloge. Čeprav so bile nekatere naloge delno primerljive s specialnim delovanjem, pa zaradi konteksta izvedbe nikakor niso imele tega predznaka. Med nalogami in specialnim delovanjem lahko potegnemo nekatere vzporednice/lahko najdemo nekatere primerjave. Tako je glede na analizo delovanja enot za specialno delovanje Nata v vojaški operaciji Trajna svoboda (Enduring Freedom) Paternus ugotovil primerljivost nalog ESD v Isafu, ki so obsegale:

- globinsko izvidovanje in obveščevalne operacije,
- operacije bojnega iskanja in reševanja,
- iskanje in uničenje skrivališč orožja in streliva,
- urjenje pripadnikov zavezniških sil (Paternus, 2010, str. 64).

Do podobnih ugotovitev je prišel Rode, ki je poudaril, da spadajo naloge, ki jih je ESD izvajal v MOM ».../ predvsem med naloge vojaške pomoči (od SVNKON 7 ISAF-OMLT dalje¹⁶, NTM-I), delno med izvidniško delovanje (npr. Afganistan SVNKON 1 in 2 ISAF, Libanon UNIFIL SVNKON 1, ALTEHEA SVNKON 1 in ČAD/CAR SVNKON 1). V Afganistanu je ESD izvajala tudi bojno iskanje in reševanje (Afganistan SVNKON 1 in 2 ISAF) in informacijske operacije (INFOOPS, SVNKON 11 ISAF)« (Rode, 2011, str. 50).

Tako je dotedanje delovanje v MOM služilo tudi kot nekakšen poligon za ugotavljanje sposobnosti ESD za izvajanje specialnega delovanja. Kot ugotavlja Paternus, so bili pripadniki ESD že takrat ».../ ustrezno opremljeni, usposobljeni in pripravljene za izvajanje specialnega delovanja« (Paternus, 2010, str. 64).

3.2 Specialno delovanje

V začetku leta 2012 je ESD začela delovati v sklopu komponentnega poveljstva specialnih sil Isafa, in sicer s po štirimi pripadniki ESD na kontingent. Ti so inštruktorske naloge opravljali v vadbenem centru specialnih policijskih enot (SPTC¹⁷) afganistanske policije. Pripadniki ESD so te naloge opravljali do septembra 2013, ko je Isaf umaknil koalicijske inštruktorje iz vadbene centra v Wardaku zaradi nezmožnosti zagotavljanja ustreznih razmer za njihovo delovanje.

Slovenska vojska je septembra 2013 napotila ESD v komponentno poveljstvo specialnih sil Isafa, v katerem je v sklopu Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje (*CSOTF – 10*¹⁸) s še šestimi drugimi državami Nata¹⁹

¹⁶ Kljub vsem zaslugam SVNKON 14 Isafa, ki je leta 2010 začel usposabljati bataljon afganistanske vojske, je treba poudariti, da je ESD usposabljala afganistansko vojsko že leta 2006. Prav tako so pripadniki ESD usposabljali pripadnike iraške vojske na misiji NTM-I v Iraku leta 2006.

¹⁷ SPTC: Special Police Training Center.

¹⁸ CSOTF-10: Combined Special Operations Task Force – 10.

¹⁹ ZDA, Romunija, Madžarska, Estonija, Slovaška, Hrvaška.

sodelovala v neposredni podpori bojnemu delovanju afganistanskih varnostnih sil. Udeležba SV je trajala do konca junija 2014, ko se je še zadnji pripadnik ESD vrnil v domovino. Delovanje v tej bojni skupini je bilo zaradi značaja operacije Isafa (zadnja faza – prenos odgovornosti za varno okolje na ANSF) zelo zahtevno, kar bo podrobno opisano v nadaljevanju kot pomoč za razumevanje velikih zmogljivosti specialnih sil.

3.3 Delovanje elementa ESD v sklopu Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje

Konec leta 2011 so se zaradi vse slabšega makroekonomskega položaja v državi pojavile težnje po zmanjšanju stroškov tudi za MOM. Tako se je sredi leta 2012 pojavil predlog, da bi SV v Isaf napotila element ESD kot element specialnih sil SV in se v povezavi s strukturami specialnih sil Nata usmerila v specialno delovanje. Takšno sodelovanje bi zaradi višje vrednosti ponderja elementov specialnih sil omogočilo, da bi ob točkovno enakem prispevku v podporo operaciji Isafa občutno zmanjšali moštvo celotnega kontingenta.

Organizacija elementa ESD

SV je v sklopu ESD do leta 2010 za izpolnjevanje obveznosti RS do sistema kolektivne obrambe Nata razvila cilj zmogljivosti, s katerim je do konca leta 2013 zagotavljala taktično skupino za specialno delovanje (v nadaljevanju TSSD). Ta je bila sestavljena iz treh elementov, in sicer iz 1) elementa za podporo poveljevanju in kontroli, 2) bojnega elementa ter 3) elementa bojne podpore in zagotovitve delovanja.

Po preizkušenem modelu TSSD je ESD za udeležbo v operaciji Isafa organizirala element za specialno delovanje SV (v nadaljevanju element ESD), in sicer z enakimi tremi sestavnimi deli.

Celoten element ESD v deseti skupni bojni skupini za specialno delovanje je štel 18 pripadnikov. Od tega so štirje sestavljali element za podporo poveljevanju in kontroli, in sicer dva v poveljstvu skupine ter dva v poveljstvu Odreda za specialno delovanje vzhod (*SOTG²⁰-E*). Bojni element je štel dvanajst ljudi, dodana pa sta mu bila še dva pripadnika, in sicer usmerjevalec združenega ognja ter logistik. Vseh štirinajst pripadnikov je delovalo v skupni (mišljeno v smislu *Combined*) enoti, imenovani Taktična skupina za specialno delovanje (*SOTU²¹*), v kateri so sodelovali s pripadniki ameriških kopenskih specialnih sil²².

Priprave na napotitev

ESD je začela organizacijske in izvedbene priprave za udeležbo v operaciji Isafa že novembra 2012, marca 2013 pa je v sodelovanju s tretjim bataljonom Desete skupine

²⁰ *SOTG: Special Operations Task Group.*

²¹ *SOTU: Special Operations Task Unit.*

²² *SF OD-A: Special Forces Operational Detachment Alpha.*

specialnih sil OS ZDA (*3-10 SFG(A)*)²³ izvedla taktično vajo LYNX 2013. Na vaji je preverila ter potrdila zmogljivosti elementa ESD za specialno delovanje ter združeno bojevanje rodov v podporo nalogam protiuporništvu (*COIN*)²⁴, in sicer v razmerah asimetričnega bojišča, v kakršnih je tedaj deloval Isaf.

Aprila 2013 se je element ESD v Večnacionalnem združenem centru za usposabljanje (*JMTC*)²⁵ v Hohenfelsu v Nemčiji udeležil štiritedenskega skupnega urjenja vseh mednarodnih elementov Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje. Na urjenju je element uspešno potrdil interoperabilnost z elementi specialnih sil Nata, s čimer je bil izpolnjen še zadnji uradni pogoj za napotitev v MOM.

Napotitev in umestitev v Deseto skupno bojno skupino za specialno delovanje

Sredi septembra 2013 se je glavnina elementa ESD premaknila iz Slovenije v Afganistan. Po razmestitvi na končne lokacije na območju delovanja²⁶ so se pripadniki elementa za podporo poveljevanju začeli vključevati v svoje delovno okolje, pripadniki bojnega dela pa so se začeli pripravljati na vzpostavitev operativne pripravljenosti za delovanje. Med pripravami so se seznanili z obveščevalno-taktično situacijo v provinci, z geografsko razporeditvijo sil Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje in z razmestitvijo konvencionalnih koalicijskih enot (*BSO/P*)²⁷ in afganistanskih varnostnih sil (*ANSF*)²⁸ ter z njihovimi zmogljivostmi.

V tem obdobju je bilo bataljonsko poveljstvo Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje nameščeno v vojaškem oporišču Camp Vose (znotraj Campa Phoenix) v Kabulu. Pod njim sta delovali dve odredni poveljstvi, in sicer Odred za specialno delovanje zahod (*SOTG-W*) v provinci Logar in Odred za specialno delovanje vzhod (*SOTG-E*). Drugi je bil nameščen v vojaškem oporišču v Jalalabadu (*JAF*)²⁹ v provinci Nangarhar. Odred za specialno delovanje vzhod je bil oktobra 2013 nadrejeno poveljstvo naše skupne taktične skupine za specialno delovanje (v nadaljevanju TSSD) province Laghman, poleg tega pa še skupnim TSSD v provincah Nangarhar, Kapisa in Kunar. Za razumevanje obsega naj navedem še, da je Deseta skupna bojna skupina za specialno delovanje med delovanjem elementa ESD štela približno 1500 koalicijskih in afganistanskih pripadnikov.

²³ *3-10 SFG(A): 3rd Battalion 10th Special Forces Group (Airborne).*

²⁴ *COIN: Counter Insurgency Operations.*

²⁵ *JMTC: Joint Multinational Training Center.*

²⁶ *Dva pripadnika v bataljonskem poveljstvu Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje, dva pripadnika v Odrednem poveljstvu za specialno delovanje vzhod ter štirinajst pripadnikov bojnega in podpornega dela v vojaškem oporišču Mehtar Lam v provinci Laghman.*

²⁷ *BSO/I: Battle Space Owner/Integrator (po prenosu odgovornosti za varnost afganistanskim varnostnim silam so imele konvencionalne koalicijske sile funkcijo Battle Space Integrator" in ne več Battle Space Owner, kar je pomenilo, da so namesto bojnega delovanja zagotavljale podporo afganistanskim varnostnim silam).*

²⁸ *ANSF: Afghanistan Security Forces.*

²⁹ *JAF: Jalalabad Air Field.*

Delovanje

Element ESD je bil napoten v Isaf z nalogo izvajanja ene izmed temeljnih oblik specialnega delovanja, imenovane Vojaška pomoč³⁰ (Nato termin Military Assistance).

Zaradi boljšega razumevanja taktičnega delovanja v praksi bomo za začetek povzeli nekaj normativnih opredelitev za izvajanje specialnega delovanja SV. Njeno specialno delovanje je opredeljeno z Vojaško doktrino, ki ga opredeljuje kot način bojnega delovanja, ki »/.../ obsega nekonvencionalne vrste bojnega delovanja, direktne akcije, specialno izvidovanje, obveščevalno dejavnost, protiteroristično delovanje, psihološko delovanje ter bojno iskanje in reševanje. Vse aktivnosti specialnih sil so usmerjenе v vojaške cilje« (Furlan idr., 2006, str. 50).

Vojaška pomoč kot ena izmed oblik specialnega delovanja spada v nekonvencionalno vrsto bojnega delovanja in je kot takšna opredeljena tudi s področno doktrino oziroma SVS Stanagom 2523(1) Združena zavezniška doktrina specialnih operacij³¹.

Vojaška pomoč v definiciji obsega zelo različne ukrepe, ki podpirajo prijateljske sile z organizacijo usposabljanja, svetovanjem, mentorstvom ali skupnim delovanjem. Obsega tudi gradnjo zmogljivosti prijateljskih sil, interakcijo z lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi oblastmi ali strukturami ter civilno-vojaško sodelovanje, ki je namenjeno predvsem vplivanju na lokalno prebivalstvo. Vojaška pomoč obsega predvsem:

- usposabljanje: aktivnosti usposabljanja izbranih posameznikov in enot za taktično delovanje, skupno delovanje rodovskih in komponentnih sil ter gradnjo nacionalnih zmogljivosti za usposabljanje lastnih sil;
- svetovanje: aktivnosti, ki izboljšujejo delovanje posameznih prijateljskih akterjev, in sicer z aktivno udeležbo ter zagotavljanjem izkušenj, namenjeno pa je doseganju operativnih in strateških ciljev;
- mentorstvo/sodelovanje: aktivnosti manjših skupin specialistov, ki tesno sodelujejo z izbranimi partnerskimi elementi in jim dajejo usmeritve za izvajanje vojaških ali varnostnih operacij.

V praksi je Deseta skupna bojna skupina za specialno delovanje s svojimi skupnimi TSSD sodelovala s specialnimi policijskimi enotami na ravni provinc, tako imenovanimi *Provincial Reaction Company* oziroma skrajšano *PRC*¹¹. To so vojaško organizirane posebne policijske enote, namenjene predvsem ukrepanju ob hujših varnostnih grožnjah in izvedbi aretacij, pri katerih se pričakuje oborožen odpor. Kljub vojaški organiziranosti pa *PRC* niso namenjeni za izvajanje bojnega delovanja v vojaškem smislu, saj nimajo svoje težje oborožitve in specifične rodovske podpore, ki ju imajo vojaške enote. Tako je bila ena izmed temeljnih nalog TSSD povezovanje različnih afganistanskih nacionalnih varnostnih struktur in Isafa za izvedbo zahtevnejših nalog, pri katerih se je pričakoval močnejši odpor nasprotnika.

³⁰ Vojaška pomoč je kot ena izmed treh temeljnih oblik specialnega delovanja opredeljena tudi z dokumentom SVS Stanag 2523(1): *Združena zavezniška doktrina specialnih operacij (Allied Joint Doctrine for Special Operations)*.

³¹ *Nato AJP 3.5 Allied Joint Doctrine for Special Operations*.

Spekter nalog skupnih TSSD je bil zelo širok. Uradno ime³² specialnih sil Nata je bilo *Tactical Train, Assist and Advise*.

Začnimo s funkcijo *Train*, torej z usposabljanjem. Za razporeditev v enote *PRC* morajo afganistanski policisti uspešno opraviti temeljno usposabljanje v enem izmed treh vadbenih centrov specialnih policijskih enot³³. Po razporeditvi v posamezne enote *PRC* so proces usposabljanja in urjenja prevzele TSSD. Te so individualno usposabljevale in urile policiste v splošnih in specialističnih individualnih veščinah. V nadaljevanju so izvajale enotovno usposabljanje, hkrati pa tudi usposabljanje poveljniškega kadra za načrtovanje in izvedbo taktičnih nalog.

Assist, torej pomoč, kot že ime pove, je bila pomoč pri načrtovanju, organizaciji in izvedbi taktičnih nalog. V fazi načrtovanja in organizacije so pomagale pri izvajanju ciljenja³⁴ in zagotavljanju kakovostnih obveščevalnih podatkov, ki so jih hkrati z afganistanskimi varnostnimi silami zbirale različne strukture Isafa in druge varnostne organizacije iz koalicijskih držav, ki so bile navzoče na območju delovanja. Ena ključnih funkcij je bila tudi pomoč pri zagotavljanju različnih vrst podpore, bodisi afganistanskih varnostnih sil bodisi Isafa. Vrsta podpore je bila odvisna od tipa posamezne naloge, zahtevnosti taktične situacije in geografskega okolja (včasih tudi od vremena). V praksi je lahko variirala od razmeroma preprostega protiminskega čiščenja komunikacij in zagotavljanja sil za hitro posredovanje do zelo vsestranske zračne podpore. Ta je navadno vsebovala več različnih elementov, kot so:

- zračni nadzor cilja ali območja, ki so ga izvajala različna brezpilotna letala (UAV³⁵) ali različne platforme zračnih plovil s posadko (ISR³⁶),
- elektronski nadzor cilja ali območja (EW³⁷),
- različne oblike ognjene podpore iz zraka (CAS³⁸),
- zračna evakuacija ranjenih in poškodovanih (MEDEVAC³⁹).

Pri načrtovanju in organizaciji nalog je bil najpomembnejši del odobritev, ki je vedno potekala hkrati, in sicer po afganistanski nacionalni ter Isafovi liniji poveljevanja in kontrole. Po afganistanski liniji je potekala od *PRC* prek poveljnika

³² Delovanje Isafa je bilo opredeljeno z dokumentom specialnih sil Isafa SOP 306: ISAF SOF Operations Management.

³³ Kot je zapisano v podpoglavju 3.2., je *SV* v Vadbenem centru specialnih policijskih enot v Wardaku sodelovala od aprila 2012 do septembra 2013, in sicer s štirimi pripadniki ESD na rotacijo.

³⁴ Po mnenju avtorja slovenski prevod zavezniškega termina *targeting* ne vključuje večplastnosti te aktivnosti, ki v zelo posplošenem smislu pomeni usmerjanje delovanja z izbiro ciljev.

³⁵ UAV: Unmanned Aerial Vehicles.

³⁶ ISR: Intelligence, Surveillance & Reconnaissance.

³⁷ EW: Electronic Warfare.

³⁸ CAS: Close Air Support. Zagotavljali so jo bodisi helikopterji (*Arial Weapons Teams* ali krajše *AWT* s helikopterji *AH-64D*) bodisi letala, kot so *A-10*, *F-15E*, *F-16*, *B-1B* in *AC 130 H/U*. Vsaka izmed teh zračnih oborožitvenih platform ima svoje prednosti in slabosti, tako da je bilo predvsem od naloge, geografskega okolja in vremena odvisno, katere platforme bo *SOTU* uporabila. Element ESD je v resnici opravljal naloge tudi z osmimi različnimi platformami naenkrat, ki jih je v sodelovanju s specialistom OS ZDA nadziral in usmerjal slovenski usmerjevalec združenega ognja (*Joint Tactical Air Controller*).

³⁹ MEDEVAC: Medical Evacuation. Treba je poudariti, da je šlo za dva ločena sistema, enega za pripadnike koalicijskih sil in drugega za pripadnike afganistanskih varnostnih sil.

provincialne policije (PcoP⁴⁰) do guvernerja province (PGov⁴¹). Po Isafovi liniji poveljevanja in kontrole pa je potekala od TSSD prek (v našem primeru) Odreda za specialno delovanje vzhod in Desete skupne bojne skupine za specialno delovanje do poveljstva specialnih sil Isafa. Hkrati s procesom odobritve sta bila opravljena tudi usklajevanje in sinhronizacija z BSI/O11, in sicer prek koalicijskih taktičnih enot na geografskem območju delovanja do regionalnega poveljstva vzhod (RC–E⁴²) v našem primeru. Tu je treba opomniti tudi, da komponenta specialnih sil Isafa ni bila podrejena konvencionalnim njegovim silam oziroma je bila enake ravni kot Združeno poveljstvo Isafa (IJC⁴³). TSSD tako za izvedbo nalog ni potrebovala odobritve regionalnega poveljstva. Ker pa ji je to navadno zagotavljalo različne oblike podpore, sta morala biti za izvedbo posamezne naloge opravljena vsaj usklajevanje in sinhronizacija delovanja z drugimi enotami konvencionalnih sil na istem geografskem območju.

Zaradi operativnih ali strateških učinkov, včasih pa tudi zaradi politično občutljivih ciljev, so bili načrti za vsako posamezno nalogo podrobno pregledani, in sicer na vseh navedenih ravneh, izvedba pa je bila navadno odobrena na operativni oziroma v določenih politično bolj občutljivih primerih tudi na strateški ravni.

Pri izvedbi naloge je TSSD pomagala pri taktičnem usklajevanju in sinhronizaciji vseh elementov podpore. V tem delu je prišla do izraza funkcija *Advise*, torej svetovanje. Vodstvo nad izvedbo nalog je bilo izključno v pristojnosti afganistanskih sil. Tako je bil poveljujoči bodisi poveljnik PRC bodisi neposredno PCoP. TSSD je tako pri izvedbi naloge opravljala funkcijo neposrednega taktičnega svetovanja (*Tactical Advise*) partnerskim silam. To pomeni, da je bila TSSD navzoča na območju delovanja in je spremljala delovanje partnerskih sil ter jim svetovala v smislu taktičnega delovanja. Hkrati je opravljala tudi sprotno taktično usklajevanje in sinhronizacijo elementov podpore, ki so ju zagotavljale koalicijske sile.

Želel bi poudariti, da je TSSD pri izvedbi naloge zaradi političnih omejitev afganistanske vlade uporabljala oboroženo silo samo za samoobrambo, in sicer za svojo zaščito ali zaščito svojih afganistanskih partnerjev, v drugem primeru predvsem z uporabo ognjene podpore iz zraka, ki pa je morala biti zaradi strogih omejitev pravilno stopnjavana. Pravila delovanja specialnih sil Isafa so bila zaradi političnih implikacij zelo stroga. Neposredni nadzor nad izvedbo in spoštovanjem pravil delovanja so imele prek različnih zračnih platform tudi vse ravni udeleženih poveljstev specialnih sil Isafa (v našem primeru Odred za specialno delovanje vzhod, Deseta skupna bojna skupina za specialno delovanje in poveljstvo specialnih sil Isafa). Tako so lahko nadrejena poveljstva neposredno spremljala in nadzirala izvedbo nalog ter zagotavljala dodatno pomoč pri usklajevanju in sinhronizaciji bojišča z drugimi strukturami Isafa, če je bilo treba. Ob izrednih dogodkih, kot so

⁴⁰ PcoP: Provincial Chief of Police.

⁴¹ PGov: Provincial Governor.

⁴² RC-E: Regional Command East.

⁴³ IJC: ISAF Joint Command.

na primer civilne žrtve, pa so izvajala tudi vse potrebne postopke za preprečevanje hujših političnih posledic.

Vojaška pomoč specialnih sil je tako v primerjavi s konceptom operativnih skupin za mentorstvo in povezave (OMLT⁴⁴) konvencionalnih sil večplastna oziroma neposrednejša oblika delovanja za doseganje neposrednih učinkov v varnostnem okolju. Elementi specialnih sil Isafa so enako kot elementi skupine OML opravljali naloge usposabljanja, pomoči in svetovanja afganistanskim varnostnim silam za izgradnjo zmogljivosti. Drugi del njihovih nalog pa je obsegal proces ciljenja in zagotavljanje neposredne bojne podpore za usmerjanje njihovega bojnega delovanja⁴⁵.

Treba je opozoriti tudi, da je TSSD zaradi političnih omejitev, ki jih je postavila afganistanska vlada, v zadnji fazi operacije Isafa opravljala le partnerske oziroma svetovalne naloge in ne več nalog neposrednega bojnega delovanja. Tako je sodelovala predvsem s policijskimi silami PRC, vendar se je zaradi doseganja večjih neposrednih učinkov na bojišču povezovala tudi z drugimi strukturami afganistanskih varnostnih sil, kot so National Directorate of Security 11 (NDS), Police Investigation and Surveillance Units 11 (ISU), Afghanistan National Army 11 (ANA), Afghanistan Local Police 11 (ALP) in z nekaterimi drugimi. Hkrati se je povezovala tudi s konvencionalnimi koalicijskimi silami in z različnimi drugimi varnostnimi strukturami koalicijskih držav, ki so delovale na tem območju odgovornosti. TSSD je tako z delovanjem svojih partnerskih enot opravljala naloge z višjo stopnjo tveganja na taktični ravni, vendar z njihovim vplivom na operativni, strateški ali celo politični ravni. Med drugim je bil ravno zaradi tega tudi proces odobritve nalog veliko bolj zapleten in je potekal na operativni ali celo strateški ravni. Če povzamemo, TSSD je delovala s povezovanjem različnih afganistanskih nacionalnih ter mednarodnih varnostnih struktur oziroma sil, in sicer tako na horizontalni kot tudi na vertikalni ravni, kar se je odražalo na operativni in celo strateški ravni.

Primer, ko je delovanje specialnih sil na taktični ravni imelo vpliv na politični, se je zgodil decembra 2013, ko je neimenovana enota koalicijskih specialnih sil prekršila omejitev vstopa v afganistansko domovanje. Omejitev, ki jo je postavila afganistanska vlada, ni bila jasno opredeljena, tako da so jo koalicijske sile razumele drugače kot afganistanska stran. Posledica je bila, da je afganistanski predsednik Karzai zahteval zaustavitev vseh operacij koalicijskih specialnih sil (tako Isaf kot tudi sil operacije Trajna svoboda)⁴⁶. Ta je trajala skoraj tri tedne, dokler ni bil sprejet politični konsenz z jasno opredelitvijo omejitve vstopa koalicijskih sil v afganistansko domovanje. Od

⁴⁴ OMLT: *Operational Mentor and Liaison Team*.

⁴⁵ Del poslanstva specialnih sil Isafa, ki se je nanašal na delo z afganistanskimi varnostnimi silami, se je glasil (navajam v izvirniku, da ne bi prišlo do morebitne izgube pomena zaradi prevoda): »*Work by, with, and through PRC's to achieve layered and synergistic effects in the battle space with other ISAF and ANSF counterparts*«.

⁴⁶ Predvidevanja so tudi, da je predsednik Karzai izkoristil dogodek za politični pritisk na ZDA, in sicer za zavlačevanje podpisa sporazuma, ki bi oboroženim silam ZDA in tudi drugim mednarodnim varnostnim silam omogočil prisotnost v državi po letu 2015.

takrat so lahko koalicijske specialne sile vstopile v afganistanska domovanja samo zaradi neposredne samoobrambe ali če so dobile izrecno povabilo ali prošnjo lastnika za vstop. Poveljniška struktura Isafa pa je med zaustavitvijo operacij zagotovila, da so poveljniki taktičnih enot podrobno poznali in razumeli postavljene omejitve.

Sklep Delovanje ESD v specialnih silah Isafa pomeni vrhunec dolgoletnega razvoja enote in takšnih zmogljivosti SV. SV in predvsem ESD sta z uspešno napotitvijo elementa ESD v specialne sile Isafa pridobili neprecenljive izkušnje za skupno združeno specialno delovanje⁴⁷ v neposredno podporo protiuponskemu bojnemu delovanju afganistanskih varnostnih sil in s tem hkrati tudi najboljšo mogočo potrditev interoperabilnosti, usposobljenosti ter prilagodljivosti tako posameznikov kot tudi enote. S potrditvijo svojih zmogljivosti v zahtevnem mednarodnem okolju je ESD dokazala, da je strateški koncept delovanja specialnih sil SV, opredeljen z Vojaško doktrino, uresničljiv in da so rešitve, na katerih temelji njihova organizacija, pravilne.

Z delovanjem v skupnem združenem okolju operacije Isafa je SV potrdila ciljne zmogljivosti specialnih sil SV za izpolnjevanje obveznosti RS do sistema kolektivne obrambe Nata.

Potrdila je svoj položaj tudi v strukturi specialnih sil Nata in partnerstvo s specialnimi silami oboroženih sil ZDA, ki delujejo pod komponentnim poveljstvom ameriških specialnih sil v Evropi (US SOCEUR⁴⁸). Prav tako je prispevala k vzdrževanju in širitvi povezav Natovih specialnih sil ter pri nadgradnji interoperabilnosti. Oba elementa sta bistvenega pomena za razvoj in delovanje specialnih sil SV v prihodnosti. Naj poudarimo, da so pridobljene izkušnje na področju delovanja specialnih sil, ob upoštevanju varnostnih teženj v neposredni sosesčini Balkana in v regiji Jugovzhodne Evrope, pomembne tudi za domače varnostno okolje.

Literatura

1. Beršnak, K., 2010. *Preoblikovanje vloge in načinov delovanja enot za specialno delovanje zveze Nato v povezavi z evolucijo tipologije vojskovanja*. Diplomsko delo, Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
2. Beršnak, K. 2014. *SVNKON 20 ISAF – Delovanje elementa Enote za specialno delovanje*. Revija Obramba. Ljubljana: Defensor, str: 9–11.
3. Državni zbor RS, 2004. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske – ReSDPRO SV*. Ljubljana: Uradni list RS, št. 89/07.
4. Državni zbor RS, 2004. *Zakon o obrambi (ZoObr)*. Ljubljana: Uradni list RS, št. 103/2004.
5. Državni zbor RS, 2010. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSVN-1)*. Uradni list RS, št. 27/10.
6. Državni zbor RS, 2010. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO SV 2025)*. Uradni list RS, št. 99/10.

⁴⁷ Skupno združeno specialno delovanje; element ESD je v večnacionalni Deseti skupni bojne skupine za specialno delovanje sodeloval z zračno komponento koalicijskih sil operacije Trajna svoboda, zaradi doseganja večjih neposrednih učinkov na bojišču pa se je neposredno povezoval tudi z drugimi strukturami afganistanskih varnostnih sil in drugimi varnostnimi organizacijami koalicijskih držav (v smislu termina *interagency operations* – glej vir JSOU, 2013).

⁴⁸ SOCEUR: *Special Operations Command Europe*.

7. Furlan, B., Rečnik, D., Vrabič, R., Maraš, V., Cerkovnik, J., Špur, B., Šonc, M., Tušak, M., Ivanuša, M., Gorjup, B., Kojadin, M., Lasič, K., in Unger, M., 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
8. Garb, G., 2012. *Vloga finančnih virov pri uveljavljanju sodobne varnostne paradigme na obrambnem področju v izbranih državah*. Ljubljana: Generalštab Slovenske vojske: *Sodobni vojaški izzivi 14/št. 2*, str. 59–78.
9. Joint Special Operations University, 2013. *Special Operations Forces Interagency Counterterrorism Reference Manual*. Tampa, Florida: The JSPU Press.
10. MO, 2009. SVS STANAG 2523(1): *Združena zavezniška doktrina specialnih operacij (AJP-3.5)*. Ljubljana: MO.
11. MO, 2015. *Predlog, da v duhu varčevanja Slovenija izstopi iz zveze Nato – odgovor Ministrstva za obrambo*. Ljubljana: št. 092-55/2012-70 z dne 2. 2. 2015. http://predlagam.vladi.si/webroot/files/6332_PVS%206332%20MO.pdf, 3. 5. 2015.
12. North Atlantic Council, 2002. *Prague Summit Declaration*. <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, 3. 5. 2015.
13. North Atlantic Council, 2006. *Riga Summit Declaration*. <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, 3. 5. 2015.
14. NSCC, 2008. *The Nato Special Operations Forces Study*. NSCC, Mons.
15. Paternus, U., 2010. *Preoblikovanje vojaških specialnih enot držav zveze Nato*. Magistrsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Prezelj, I., Kopač, E., Vuga, J., Žiberna, A., Kolak, A., Grizold, A., 2015. *Military Transformation as Perceived by Experts*. *The Journal of Slavic Military Studies* 28/št. 1, str. 23–47, DOI: 10.1080/13518046.2015.998120.
17. Pripadniki elementa ESD SVNKON 20 ISAF, 2014. *Pripadniki elementa ESD SVNKON 20 ISAF prejeli "Combat Infantryman Badge"*. Slovenska Vojska: uradni blog. <http://slovenskavojska.blogspot.com/2014/05/pripadniki-elementa-esd-svnton-20-isaf.html>, 5. 5. 2015.
18. Rode, A., Beršnak, K., in Langerholc, B., 2011. *Enota za specialno delovanje Slovenske vojske – odgovor na sodobne izzive*. Ljubljana: Generalštab Slovenske vojske: *Sodobni vojaški izzivi 13/št. 3*, str. 165–181.
19. Vlada RS, 2005. *Srednjeročni obrambni program 2005–2010*. Ljubljana: št. 802-00-1/2004-89 z dne 22. 6. 2005.
20. Vlada RS, 2006. *Srednjeročni obrambni program 2007–2012*. Ljubljana: št. 803-2/2006-58 z dne 27. 11. 2006.
21. Vlada RS, 2013. *Srednjeročni obrambni program 2013–2018*. Ljubljana: št. 80300-1/2013/3 z dne 1. 2. 2013.
22. Šteiner, A., 2013. *Projektiranje preoblikovanja strukture sil vojske*. Ljubljana: Generalštab Slovenske vojske: *Sodobni vojaški izzivi 15/št. 4*, str. 51–73.

OBALNA STRAŽA – DEJAVNIK POVEČANJA VARNOSTI V POMORSKEM PROMETU

COASTGUARD - FACTOR OF ENHANCING SECURITY IN MARITIME TRANSPORT

Povzetek V sodobnem svetu je morje s svojo prostranostjo eden najpomembnejših virov gospodarske blaginje pomorskih držav. Zaradi svoje širine je odprto vplivom interakcij v vseh pogledih, tudi v varnostnem. Spoprijemanje z današnjimi izzivi določa uporabo širokega spektra civilnih in vojaških zmogljivosti, izboljšano sodelovanje ter usklajevanje vseh vključenih subjektov in tudi pripravo enotnega subjekta nacionalne varnosti.

Članek predstavlja iskanje novih sistemskih oblik zagotavljanja ustrezne zaščite in varnosti morja. Na sintezi študije uspešno organiziranih tujih sorodnih institucij in enakovredne sektorske preučitve nacionalnih varnostnih podsistemov je izdelan model Obalne straže Republike Slovenije, s katerim bi lahko dosegli bistveno višjo raven učinkovitosti in konsistentnosti državnih organov na področju varovanja, nadzora in zaščite teritorialnega morja ter racionalizacijo porabe proračunskih sredstev. Ob tem pa ostaja izziv implementacija omenjenega modela ter njegova umestitev v nacionalni varnostno-obrambni sistem.

Ključne besede *Operativna koordinacija služb na morju, obalna straža, racionalizacija, reinženiring.*

Abstract In the modern world, the sea is one of the most important resources of the economic welfare of countries with access to the sea. Due to its broadness, it is susceptible to the influence of all types of interactions, including security. Meeting today's security challenges requires a wide spectrum of civil and military capabilities. It calls for cooperation, regular coordination of all entities involved, as well as a unified national security structure.

The article presents the search for new systematic forms to ensure adequate maritime security and safety at sea. Based on the research on successfully organized similar foreign institutions in relation to the national security institutions in the maritime

domain, the Coast Guard model of the Republic of Slovenia is designed. The model could significantly improve the level of efficiency and consistency of national authorities in the area of control, security and safety of the territorial sea and rationalize expenditures. However, the implementation of the proposed model and its incorporation into the national security and defence system, remain a challenge.

Key words *Operational coordination of services at sea, Coast Guard, rationalization, re-engineering.*

Uvod Pomorski promet v vodah Republike Slovenije, trgovski in potniški, iz leto v leto narašča (Twrdy, 2003). Slovenska obala in morski akvatorij sta sicer majhna, vendar še vedno dovolj velika, da ne spadamo med skoraj petdeseterico držav brez nacionalnega dostopa do morja. Slovenija je pomorska država in s tem zavezana tudi k zagotavljanju pomorske varnosti, zaradi česar potrebuje ustrezne pomorske zmogljivosti za zagotavljanje varnosti na morju in obali. Vprašanje je samo, kakšne so v resnici pomorske ambicije Republike Slovenije na obrambnem in širšem varnostnem področju in kako jih, ob upoštevanju najsodobnejših geostrateških smernic ter ob omejitvi virov, zagotoviti čim bolj racionalno. Sodobne geostrateške smernice so jasne: svetovna morja in pomorske poti ter splošna pomorska varnost znova pridobivajo pomen, predvsem kot dokončna globalizacija trgovinskih tokov, sodobnega piratstva, ilegalnih migracij in z njimi povezanih zdravstveno-epidemioloških tveganj, organiziranega kriminala, klimatskih sprememb in ekologije (Kotnik, 2011).

Tudi Evropska unija (EU) danes od svojih članic zahteva vedno bolj celosten pristop k upravljanju morij na vseh ravneh in celovitejše mehanizme za upravljanje, in sicer ob boljšem sodelovanju, usklajevanju in občasno celo skladnosti med agencijami za pomorski nadzor ter interoperabilnosti njihovih nadzornih sistemov na evropski ravni (Komisija evropskih skupnosti, Svet Evropske unije, 2006–2014).

V Republiki Sloveniji imamo znatne nacionalne kadrovske, tehnične, infrastrukturne in finančne vire, ki pa jih ne zmoremo povezati in preplesti v zares prepričljivo in bolj gospodarno zmogljivost za zagotavljanje pomorske varnosti. Vztrajanje pri razdrobljenosti služb za zagotavljanje varnosti na morju in ob obali bi bilo neodgovorno in neracionalno (Kotnik, 2011).

Analiza subjektov (Androjna, 2014), ki zagotavljajo varnost slovenskega morja, je pokazala, da zmogljivosti in razpoložljivi resursi zagotavljajo omejene sposobnosti za njihovo delovanje v okviru enega državnega organa oziroma službe, da pa bi

se z njihovo združitvijo oziroma souporabo razpoložljivih zmogljivosti¹ lahko bistveno dvignila učinkovitost in sposobnost reagiranja na morebitna ogrožanja sodobnega časa in se tako zagotovila ustrezna raven varovanja interesnega področja RS na morju. Oblikovanje enotnega nacionalnovarnostnega subjekta, ki bi bil lahko v vsakem trenutku odgovoren in sposoben zoperstavljanja različnim ogrožanjem ter težavam sedanjega časa, bi bilo mogoče doseči z eno izmed dveh ponujenih rešitev:

1. *mehki pristop*: načrtno združevanje oziroma integracija in souporaba razpoložljivih in trenutnih zmogljivosti v RS za opravljanje dejavnosti na morju s sprejemljivo, selektivno in restriktivno politiko nadomeščanja javnih uslužbencev oziroma njihovim postopnim zmanjševanjem do stopnje zelenega števila zaposlenih v novem integriranem organu;
2. *trdi pristop*: omenja ga tudi Podbregar (2011); v okviru trdega pristopa je rešitev mogoče najti v reinženiringu², torej v celoviti in koreniti spremembi prej naštetih subjektov nacionalnovarnostnega sistema, ki ima za cilj večjo povezanost vseh in večjo učinkovitost.

Pripravljenost na razmišljanje o celovitih in korenitih spremembah je brez dvoma temeljna podlaga za začetek in prve korake. Treba je postaviti skupen, enoten subjekt nacionalne varnosti, ki je sposoben opravljati pod enotnim poveljevanjem sedanje naloge organov, ki zagotavljajo varnost slovenskega morja.

Prav tak model enotne interdisciplinarne službe na področju varovanja, nadzorovanja in zaščite teritorialnega morja Republike Slovenije – Obalne straže Republike Slovenije, je predstavljen v članku. Njegova uporabnost se kaže v sposobnosti povezovanja in dviga učinkovitosti posameznih državnih organov na področju varovanja in nadzora morskoga prostora Republike Slovenije, v uravnoteženem razvoju zmogljivosti, gospodarnejšem delovanju in racionalni uporabi kadrovskih ter finančnih virov (Twrdy, Androjna, Pavliha, 2014).

¹ *Aktualna ekonomska situacija in zmanjševanje izdatkov za razvoj zmogljivosti na nacionalni ravni in v mednarodnem okolju nas navajata k optimalni izrabi razpoložljivih virov. Na obrambnem področju EU se kot ena izmed mogočih inovativnih rešitev za optimalnejše in učinkovitejše sodelovanje na področju razvoja vojaških zmogljivosti uvaja projekt združevanja in souporabe zmogljivosti (Pooling&Sharing), ki ga v Natu dopolnjuje koncept tako imenovane pametne obrambe (Smart Defence). Osrednji namen projekta je doseganje ustreznih zmogljivosti, uresničevanje projektov pa lahko poteka v povezovanju z državami s podobnimi cilji v okviru Nata, EU ali regionalnih pobud. V našem primeru bi lahko govorili o združevanju in souporabi zmogljivosti na nacionalni ravni (v okviru operativne koordinacije služb na morju), s čimer bi bilo mogoče doseči večjo funkcionalno oziroma operativno in stroškovno učinkovitost (pravična finančna delitev bremen). Model na eni strani spodbuja sinergijo združevanja in souporabe zmogljivosti, na drugi pa preprečuje vzporedno in samostojno izgradnjo primerljivih zmogljivosti. Ključen pogoj za uveljavitev takega modela je močna politična volja in pripravljenost sodelovanja vseh vključenih akterjev.*

² *Kovač, J. in Vila, A. (2009) povzema Hammer, M. in Champy, J. (1993), da je reinženiring temeljito premišljeno in radikalno preoblikovanje poslovnih procesov, da bi dosegli pomemben napredek na kritičnih področjih delovanja, kot so stroški, kakovost storitev in hitrost.*

1 ANALIZA PRIMERLJIVIH OBALNIH STRAŽ/MORNARIC DRŽAV, KI ZAGOTAVLJAJO POMORSKO VARNOST

Zaradi oblikovanja omenjenega modela je bilo treba preučiti organizacijo, načine delovanja in vrste pristojnosti posameznih obalnih straž, ki se nanašajo na regionalno zagotavljanje pomorske varnosti v Jadranskem morju, ter obalni straži Kraljevine Norveške in Irske (Androjna, 2014). Pri preučevanju pridobljenih podatkov oziroma njihovem razvrščanju na skupni imenovalac je bilo kar nekaj težav. Nekatere informacije namreč niso bile med seboj povsem primerljive zaradi velikosti področja odgovornosti oziroma operativnega delovanja, pri nekaterih so bili posamezni podatki pomanjkljivi oziroma nedostopni za širšo javnost (npr. finančni okvir delovanja, kadrovska popolnitev ipd.), nekatere informacije pa glede na velikost akvatorija Republike Slovenije ni bilo mogoče prilagoditi na zeleno raven.

Posebna pozornost je bila namenjena Obalni straži Kraljevine Norveške, in sicer predvsem zaradi njenega izjemno uporabnega modela organizacije, ki je bil kot vzorec oziroma podlaga pri oblikovanju modela nekaterim novonastalim obalnim stražam, kot na primer v Albaniji in na Hrvaškem. Zanimivost norveške obalne straže je, da je pod vojaškim nadzorom, medtem ko je njena funkcija formalnopravno civilno opredeljena. Pripadniki obalne straže imajo pri izvajanju svojih nalog policijska pooblastila in vsa pooblastila za nadzor ribištva in ladijskega prometa v teritorialnih vodah ter pooblastila za posredovanje ob skoraj vseh incidentih v njihovih teritorialnih vodah oziroma širše. Pri izvajanju drugih nalog so v funkciji podpornega organa. Njen koncept delovanja temelji na *integrirani koordinacijski strukturi*, pri čemer imata združena reševalna koordinacijska centra sposobnost samostojnega vodenja kopenske, zračne ali pomorske akcije reševanja (Ministrstvo za obrambo Kraljevine Norveške, 1997). Takšen koncept je edinstven in omogoča učinkovito in racionalno izvajanje aktivnosti.

Zaradi racionalizacije operativnih centrov in povečanja njihove učinkovitosti je Obalna straža Republike Albanije po norveškem vzoru ustanovila sodobni medinstitucionalni pomorski operativni center – IMOC (angl. Inter-Institutional Maritime Operations Centre), ki je operativna podlaga skupnega sodelovanja vseh vladnih institucij, ki so na kakršen koli način povezane z zagotavljanjem suverenosti njihovega pomorskega prostora. Center deluje na principu funkcionalne delitve odgovornosti in omogoča, da se civilne naloge formalnopravno izvajajo znotraj IMOC pod vodstvom predstavnika pristojnega ministrstva.

Tudi Republika Hrvaška je uporabila norveški model kot vzorec za oblikovanje njihove obalne straže. Na primeru analize dejavnikov³, ki so vplivali na ustanovitev

³ *Dejavniki, ki so vplivali na ustanovitev hrvaške obalne straže, so bili: pomanjkljiva koordinacija služb na morju; neučinkovito načrtovanje in izvajanje del na morju; medsebojno nerazumevanje pri določanju prioritete; neučinkovita komunikacija med posameznimi službami v primerih, kot so iskanje in reševanje na morju, nenadno onesnaženje na morju itn.; nezagotovljena stalna prisotnost služb na morju oziroma možnost prekrivanja nalog na istem področju; neučinkovito razpolaganje s kadrovskega resursi; neučinkovito razpolaganje s tehničnimi resursi (plovila in oprema); nestandardizirana oprema; neučinkovitost informacijskih sistemov; nesistematičen pristop nabave plovil vključno s projektiranjem in gradnjo; zvišani stroški vzdrževanja; sistemske težave šolanja in usposabljanja kadrov pri izvajanju nadzora na morju; nesistematska in nekoordinirana poraba finančnih sredstev itn.*

hrvaške obalne straže (Ministrstvo za pomorstvo, promet in infrastrukturo Republike Hrvaške, 2005), je bilo mogoče ugotoviti, da so bili podobni dejavnikom (Petrič, 2003, in Geršak, 2008, 2009), ki lahko tudi nas pripeljejo do razmišljanja o oblikovanju lastne integrirane strukture, ki bi lahko učinkovito zagotavljala varnost pomorskega prometa in njegov nadzor v slovenskem pomorskem prostoru. Leta 2007 je bil na Hrvaškem sprejet krovni Zakon o Obalni straži Republike Hrvaške (Vlada Republike Hrvaške, 2007), ki je opredeljeval, da naj bi njihovi pristojni državni organi v šestih mesecih od dneva uveljavitve omenjenega Zakona celovito uskladili zakone in druge predpise, ki se nanašajo na izvajanje nadzora in zaščite njihovih pravic in interesov. Republika Hrvaška je do zdaj sprejela precej normativnih aktov za delovanje obalne straže. Vendar še tudi po šestih letih nista bila sprejeta dva pomembna dokumenta⁴, ki bi obalni straži v resnici omogočala ustrezno pravno podlago za njeno učinkovito operativno delovanje in zaščito interesov Republike Hrvaške na morju (Jelovičić, Primorac, Mandić, 2012).

Obalna straža Republike Irske je še posebno zanimiva zaradi edinstvenega modela vključevanja prostovoljcev. Zaradi majhnosti našega pomorskega prostora in njegove pokritosti s subjekti, ki zagotavljajo pomorsko varnost, bi bil model, ki je prilagojen delovanju v izjemno velikem območju odgovornosti (900.000 km²), za potrebe Republike Slovenije neustrezen.

Obalna straža Republike Italije ima pri zagotavljanju *pomorske varnosti, zaščite in pri upravljanju* vojaška, policijska, pomorska in druga pooblastila. V vseh nacionalnih pristaniščih je tamkajšnji najvišji častnik obalne straže v vlogi vodje lokalne izpostave in hkrati pristaniškega kapitana. Takšna vloga poveljnika obalne straže je zelo zanimiva za naše okolje in bi zato ustrezala tudi našim potrebam.

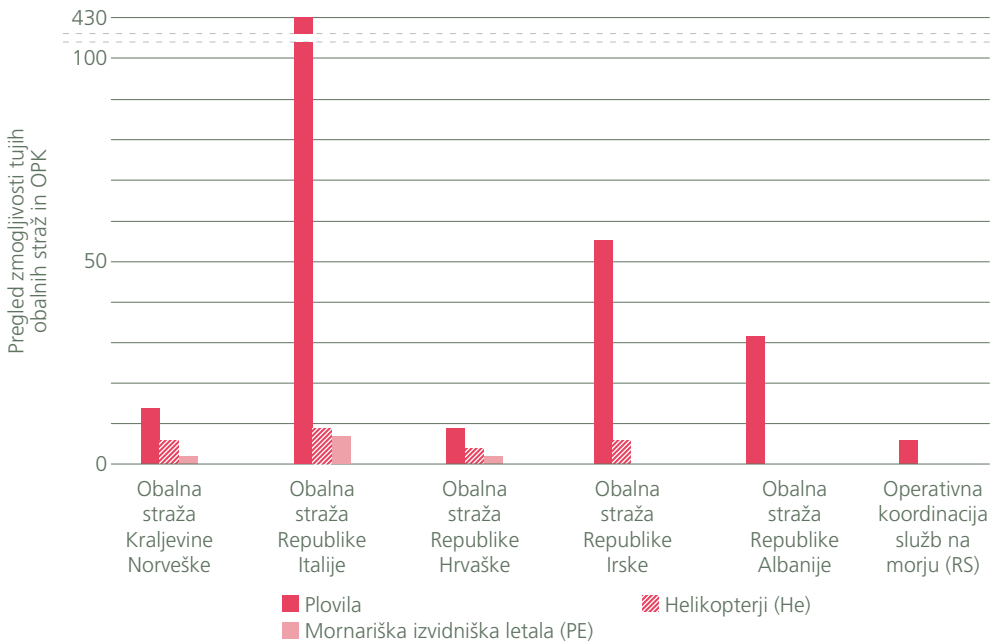
V naslednjih preglednicah so razvidni materialni, kadrovski in finančni viri tujih obalnih straž v primerjavi z zdajšnjimi organi, ki zagotavljajo varnost slovenskega morja (operativna koordinacija služb na morju – OPK⁵).

Na podlagi izvedene analize (Androjna, 2104) je mogoče z zanesljivostjo trditi, da je skupna številčna zasedba vseh subjektov, ki zagotavljajo varnost slovenskega morja, predimenzionirana glede na velikost področja odgovornosti (180 km²), in da so za omenjeno dejavnost zagotavljeni dovolj veliko število plovil in ustrezna finančna sredstva (slika od 1 do 4).

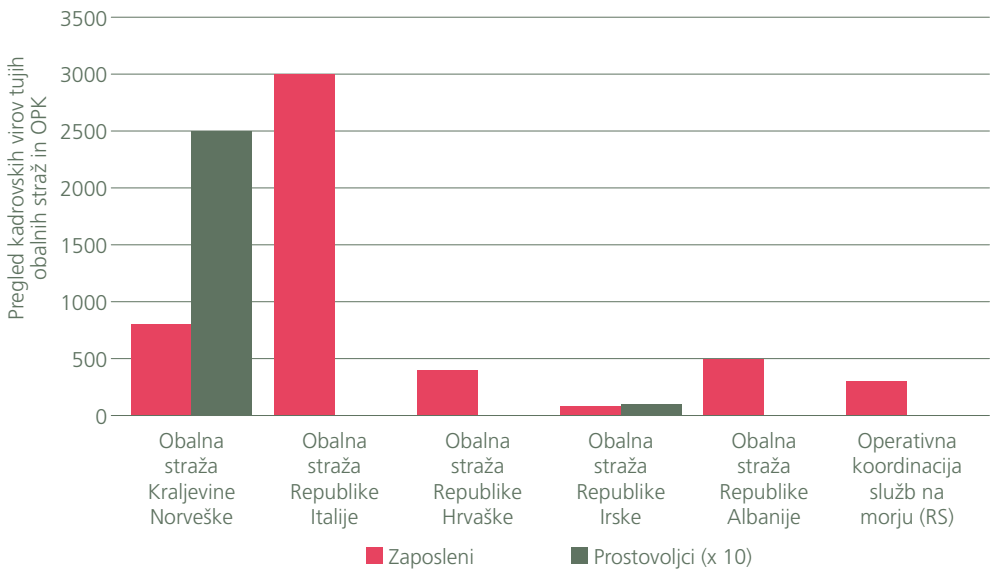
⁴ *Pravilnik o notranji ureditvi obalne straže in Pravilnik o načinu sodelovanja ter izmenjave informacij obalne straže in drugih pristojnih organov za zagotavljanje varnosti plovbe ter o pooblastilih in izvajanju nadzora nad spoštovanjem predpisov o varnosti plovbe.*

⁵ *Uredba o koordinaciji služb na morju (Uradni list RS, št. 102/2012) določa sodelovanje in način dela organov, ki delujejo na morju v okviru svojih pristojnosti na podlagi nacionalne in mednarodne zakonodaje. Na operativni ravni je vzpostavljena t. i. operativna pomorska koordinacija (OPK) v sestavi: Uprava Republike Slovenije za pomorstvo, Sektor za pomorski promet – Kapitanija; Policijska uprava Koper; Carinski urad Koper; Izpostava potniška luka Koper in Izpostava Luka Koper; Agencija Republike Slovenije za okolje, Urad za upravljanje z vodami, Sektor za vodno območje Jadranskega morja in Urad za hidrologijo in stanje okolja; Inšpektorat Republike Slovenije za kmetijstvo in okolje, Lovska in ribiška inšpekcija; Generalštab Slovenske vojske, Poveljstvo sil Slovenske vojske, 430. mornariški divizion; Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje, Izpostava Koper.*

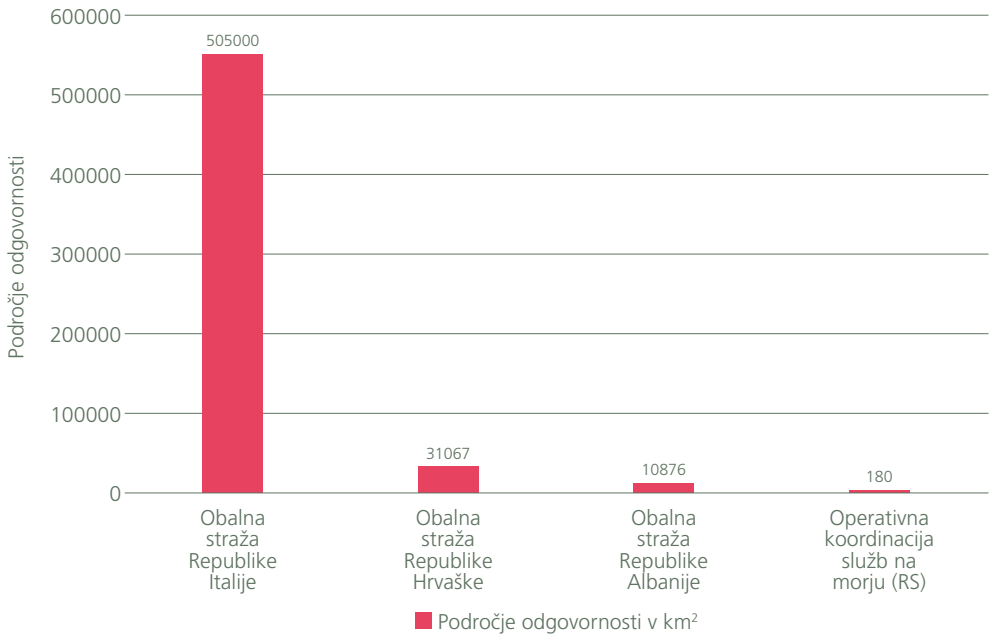
Slika 1:
Pregled plovil
tujih obalnih
straž in
operativne koor-
dinacije služb na
morju
(Androjna,
2014, str. 163)

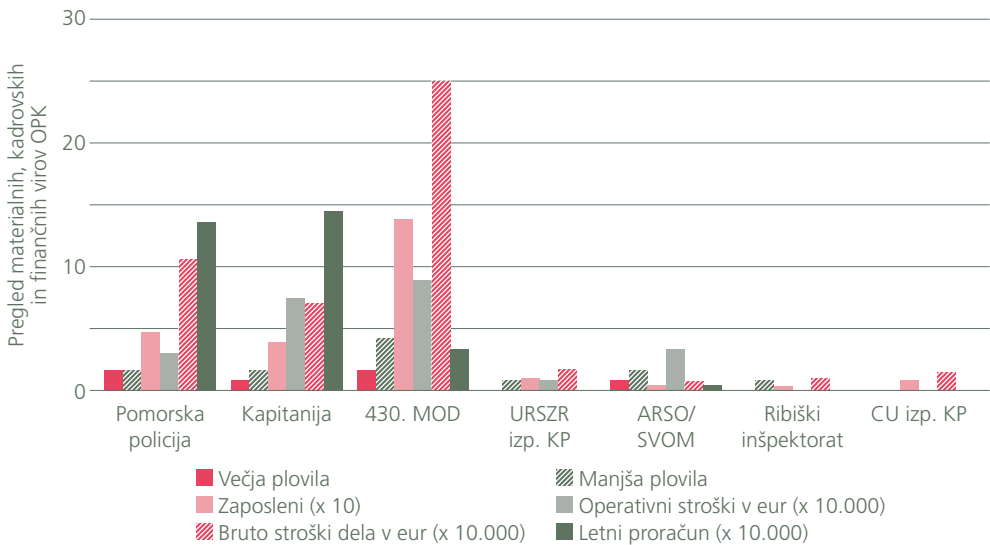
Slika 2:
Pregled
kadrovskih virov
tujih obalnih
straž in OPK
(Androjna,
2014, str. 164)

Slika 3:
Področje odgovornosti institucij, ki zagotavljajo varnost pomorskega prometa v Jadranskem morju (Androjna, 2014, str. 165).

Slika 4:
Pregled materialnih, kadrovskih in finančnih virov OPK (Androjna, 2014, str. 92)

2 PREDLAGANI MODEL ORGANIZIRANOSTI OBALNE STRAŽE REPUBLIKE SLOVENIJE IN ANALIZA SWOT

Grožnje na morju so vse bolj nepredvidljive in intenzivnejše kot pred leti, po učinkih pa so lahko dolgotrajne, saj lahko povzročijo škodo, ki je ni mogoče odpraviti v več letih ali celo desetletjih. Z varnostnega vidika je pomembno razvijati take zmogljivosti in organizacijo na morju, da bo mogoče grožnje pravočasno zaznati in hkrati učinkovito ukrepati ter omejiti ali odstraniti nevarnost. Po drugi strani pa moramo vedeti, da danes ni mogoče razvijati zmogljivosti samo za eno vrsto groženj, temveč bo treba pristopiti k razvoju večnamenskih sil, ki bodo sposobne delovati v okviru koncepta celostnega pristopa k zagotavljanju varnosti na morju v celotnem spektru. Prihaja čas visoko izurjenih, kompetentnih voditeljev in reševanja groženj ter kriz brez izgube dragocenega časa za usklajevanje (Podbregar, 2011). Treba bo imeti razpoložljive sile, organizirane v fleksibilno strukturo z jasno opredeljenimi postopki, tehnološko sodobno opremljene, med seboj povezane, s profesionalno usposobljenim kadrom, sposobnim medsebojnega sodelovanja doma in zunaj nacionalnih meja (Žnidar, 2012).

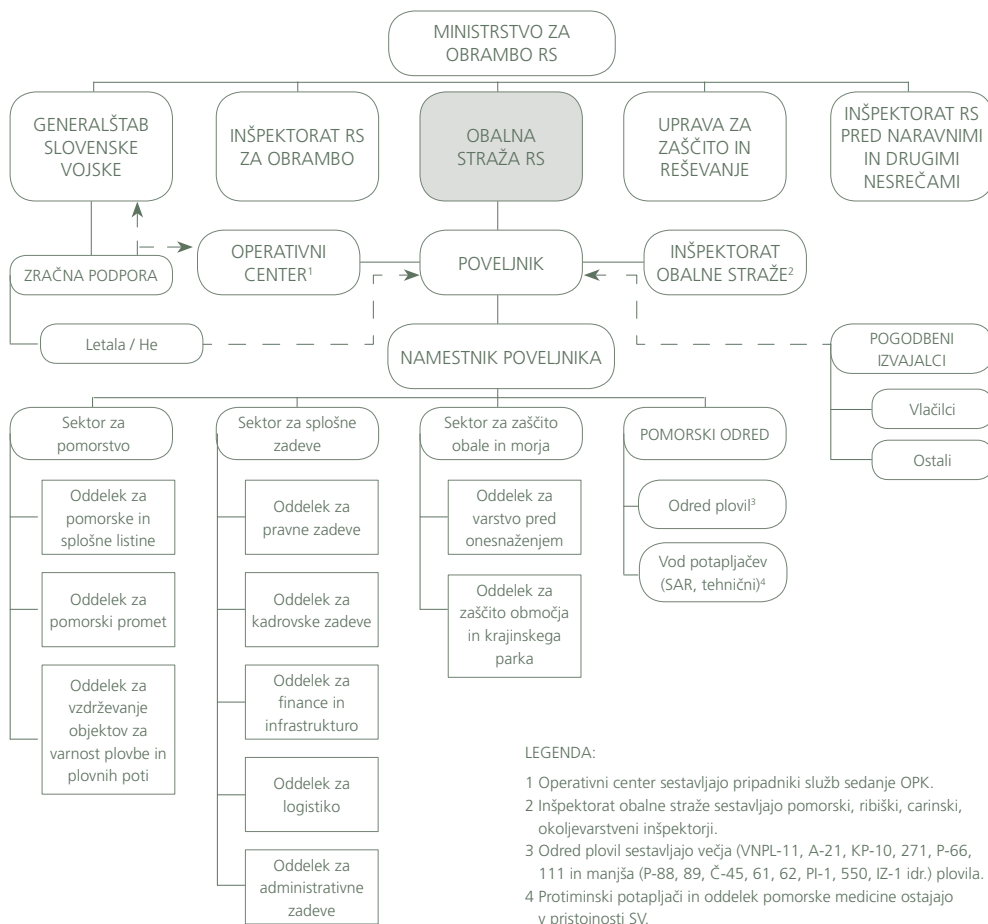
Takšne razpoložljive sile oziroma zmogljivosti bi v današnjem nepredvidljivem in spremenljivem varnostnem okolju, ki zahteva prožnejšo in bolj prilagodljivo organizacijo, lahko predstavljala Obalna straža Republike Slovenije (slika 5). Predstavljen model omogoča zmanjšanje števila ravni vodenja, zmanjšanje administrativnega aparata in posledično sprostitev večjega števila delovnih mest za opravljanje operativnih nalog. Optimalno število zaposlenih v obalni straži bi bilo od 200 do 230 pripadnikov. Model organiziranosti obalne straže omogoča definiranje procesov, s katerimi bi se razmejile pristojnosti ter opredelile naloge. Nova organizacijska struktura bi ob ustrezni normativni urejenosti področja omogočala učinkovito izvajanje poslanstva in nalog obalne straže, uravnotežen razvoj njenih zmogljivosti, gospodarnejše delovanje in racionalno uporabo kadrovskih ter finančnih virov. Model po vzoru norveške obalne straže predvideva delovanje Obalne straže RS pod vojaškim nadzorom, njena funkcija pa bi bila formalnopravno civilno opredeljena.

V takšni organizaciji imajo pri izvajanju svojih nalog pripadniki obalne straže policijska pooblastila. Obalna straža ima vsa pooblastila za nadzor ribištva in ladijskega prometa v teritorialnih vodah ter za posredovanje ob skoraj vseh incidentih, ki bi se lahko zgodili v teritorialnih vodah oziroma širše.

Predlagani model organiziranosti Obalne straže Republike Slovenije pomeni enoten subjekt nacionalne varnosti, ki je sposoben vključevati pod enotnim poveljevanjem vse subjekte operativne koordinacije služb na morju ter opravljati njihove naloge. Njegova najracionalnejša umestitev bi bila znotraj enega izmed državotvornih ministrstev, in sicer znotraj ministrstva za obrambo, zaradi:

- učinkovite linije vodenja in poveljevanja (struktura C2),
- jasno opredeljenega sistema opazovanja in nadzora morja,

Slika 5:
Predlog modela
organiziranosti
Obalne straže
Republike
Slovenije
(Androjna,
2014, str. 167)

LEGENDA:

- Operativni center sestavljajo pripadniki služb sedanje OPK.
- Inšpektorat obalne straže sestavljajo pomorski, ribiški, carinski, okoljevarstveni inšpektorji.
- Odred plovil sestavljajo večja (VNPL-11, A-21, KP-10, 271, P-66, 111 in manjša (P-88, 89, Č-45, 61, 62, PI-1, 550, IZ-1 idr.) plovila.
- Protiminski potapljači in oddelek pomorske medicine ostajajo v pristojnosti SV.

- normativno urejenega funkcioniranja,
- sistema izobraževanja in usposabljanja svojih pripadnikov,
- učinkovite verige logistične oskrbe in vzdrževanja materialno-tehničnih sredstev,
- večine potrebnih resursov (kadri, plovila, *infrastruktura* itn.).

Obalna straža bi postala organ v sestavi Ministrstva za obrambo Republike Slovenije, v okviru katerega že delujejo Generalštab Slovenske vojske, Uprava za zaščito in reševanje, Inšpektorat za obrambo in Inšpektorat za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami. Vodil bi jo *poveljnik obalne straže*, ki bi ga imenovala Vlada RS na predlog ministra za obrambo. Njegova funkcija bi bila izključno strokovna. Neposredno bi bili podrejeni poveljniku obalne straže njegov *namestnik*, inšpektorat obalne straže, ki bi ga sestavljali pomorski, ribiški, carinski in okoljevarstveni inšpektorji, ter operativni center.

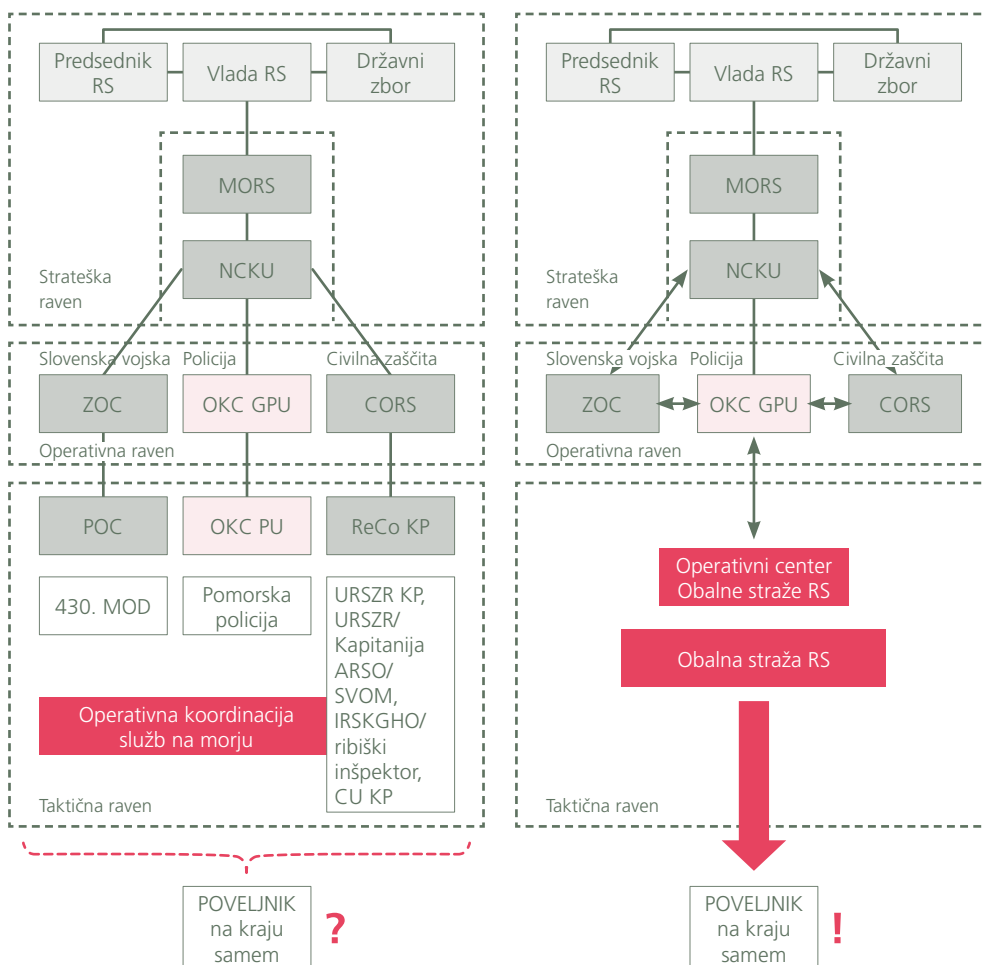
Inšpektorat obalne straže bi skladno s tako imenovanim Zakonom o obalni straži RS izvajal inšpekcije tako, kot jih trenutno izvajajo dosedanji inšpektorji različnih subjektov OPK, vendar z razširjenimi pooblastili.

V sedanjem pomorskem operativnem centru v Ankaranu bi prišlo do korenitih funkcionalnih sprememb, saj bi v novi vlogi *operativnega centra obalne straže* (slika 6) poleg operativnega nadzora in kontrole teritorialnega morja Republike Slovenije prevzel tudi reševalno-koordinacijsko⁶ vlogo in hkrati združil vrsto dosedanjih delujočih operativnih in nadzornih centrov na obali (Regijski center za obveščanje Izpostave URSZR v Kopru – ReCO (112): oddelek na kapitaniji za nadzor in reševanje oziroma službo bdenja in spremljanja ladij – VTS ter delno tudi Operativno-komunikacijski center Policijske uprave Koper (113), ko se nanaša na zagotavljanje pomorske varnosti, s čimer bi se bistveno povečala učinkovitost ter bi se jasno opredelil nosilec (Obalna straža RS) posredovanja ob izrednih dogodkih na morju – »Poveljnik na kraju samem«, kar je prikazano na sliki 6. V začetni fazi bi deloval po načelu funkcionalne delitve odgovornosti, kar bi omogočalo, da bi se posamezne »civilne« naloge izvajale pod vodstvom predstavnika ministrstva, pristojnega za izvedbo teh nalog (npr. carinski nadzor bi se izvajal pod vodstvom predstavnika ministrstva za finance itn.). V poznejši fazi, ko bi nova skupna služba imela dovolj veliko število strokovno usposobljenih pripadnikov z vsemi potrebnimi pooblastili, bi bilo mogoče takšno delitev odgovornosti opustiti, saj bi vse naloge in obveznosti prevzeli usposobljeni pripadniki obalne straže. Vpetost *operativnega centra obalne straže* do zunanjih partnerjev bi na mednarodni in regionalni ravni ostala nespremenjena. Operativni center obalne straže bi bil še naprej aktivno vključen v pomorski informacijski sistem zveze Nato (MCCIS – pomorski poveljniški informacijski sistem), informacijski sistem EU za spremljanje in nadzor pomorskega prometa (Safe Sea Net – SSN), v V-RMTC/T-RMN, informacijski sistem koordinacije služb na morju (EPIS – enotni pomorski informacijski sistem) in v informacijski sistem Združenega operativnega centra SV (ZOC), Centra za obveščanje Republike Slovenije (CORS) in Nacionalnega centra za krizno upravljanje (NCKU).

Nabava določenih zmogljivosti bi bila za potrebe vzpostavitve nove organizacijske strukture, vsaj v začetni fazi, nesmotrna oziroma neracionalna. Zaradi racionalizacije finančnih stroškov in uporabe kadrovskih virov bi bila zato v posameznih primerih in omejenem obsegu smiselna pogodbeno ureditev z zunanjimi izvajalci, predvsem za tiste vrste dejavnosti, za katere se predvideva uporaba posebne opreme, zmogljivosti ali infrastrukture (npr. vlačilci, skladišča, privezi, sredstva tehničnih potapljačev ipd.). V posameznih primerih se lahko aktivirajo oziroma vključijo v dejavnosti obalne straže tudi druge državne institucije ali organizacije, kot na primer nujna medicinska pomoč, gasilci, različna društva, prostovoljci ipd.

⁶ *Operativni center bi prevzel nekdanjo funkcijo kapitanije v povezavi z nalogami bdenja in vodenja ladij (VTS – Vessel Traffic System), iskanja in reševanja plovil ter oseb na morju in vlogo koordinacijskega centra (MRCC – Maritime Rescue Coordination Center).*

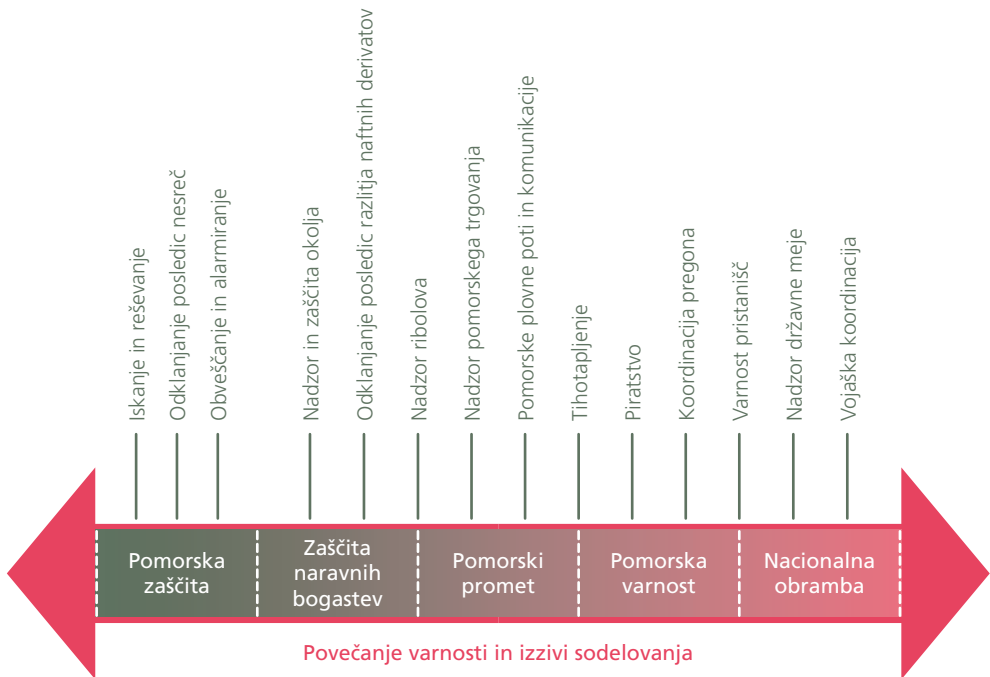
Slika 6: Primerjava trenutnega kriznega upravljanja ob dogodkih na morju z novim načinom delovanja in osrednje vloge Operativnega centra obalne straže RS (Androjna, 2014, str. 170)

Na sliki 7 je viden zelo širok spekter nalog, ki jih izvaja obalna straža. Povzeto po Donohue (2010) je mogoče naloge nove skupne službe (obalne straže) razvrstiti v pet različnih, a med seboj tesno povezanih področij:

- **nacionalne obrambe:** zaščita suverenosti, suverenih pravic in jurisdikcije Republike Slovenije,
- **pomorske varnosti:** zatiranje in preprečevanje terorizma, organiziranega mednarodnega kriminala in širjenja orožja za množično uničevanje, zatiranje piratstva in drugih oblik uporabe morja v nemiroljubne namene,
- **varnosti pomorskega prometa:** nadzor pomorskih plovnih poti in komunikacij, nadzor pomorskega prometa,
- **zaščite naravnih bogastev:** nadzor in zaščita morskega okolja, naravne in kulturne dediščine, nadzor morskega ribištva, odklanjanje posledic onesnaženja morja,
- **pomorske zaščite:** iskanje in reševanje (SAR), odklanjanje posledic nesreč na morju.

Slika 7:
Spekter nalog
obalne straže
(Donohue,
2010)

Z vzpostavitvijo predlaganega modela Slovenska vojska ne bi imela več svoje pomorske komponente (razen dela protiminskih potapljačev in oddelka pomorske medicine), vendar bi ob izrednih razmerah v državi oziroma vojnem stanju Obalna straža Republike Slovenije prevzela tudi vlogo vojaške mornarice.

3 ANALIZA PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI (TVEGANJ) IMPLEMENTACIJE MODELA OBALNE STRAŽE REPUBLIKE SLOVENIJE

Na podlagi analiziranja trenutnega stanja vseh strukturnih elementov, ki zagotavljajo pomorsko varnost in zaščito morja v nacionalnovarnostnem sistemu RS, primerjalne analize tujih obalnih straž/vojaških mornaric ter pogleda na koncept obalne straže kot simbioze delovanja državnih struktur na morju (iz delovnega gradiva medresorske delovne skupine Obalna straža iz leta 2002 (Žnidar, 2002)) je bila s pomočjo analize SWOT⁷ (analiza prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti) opravljena ocenitev predlaganega teoretičnega modela organiziranosti Obalne straže RS (Androjna, 2104).

⁷ Analiza SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) je analiza prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti, ki se najpogosteje uporablja pri načrtovanju strategij oziroma pred začetkom posameznega projekta. Njena posebnost je, da omogoča kvantitativno in kvalitativno vrednotenje informacij procesa strateškega planiranja ter razumljivo podlago za analiziranje posameznega projekta (Piercy in Gilles, 1989).

Preglednica 1:
Ocenitev predlaganega teoretičnega modela organiziranosti Obalne straže Republike Slovenije s pomočjo analize SWOT
Vir: (Androjna, 2014, str. 175).

PREDNOSTI	POMANJKLJIVOSTI
povečanje varnosti plovbe	normativna urejenost
definirana linija vodenja in poveljevanja (C2)	omejena finančna sredstva
boljši nadzor na morju, nad pravnim redom in učinkovitejše posredovanje ob izrednih dogodkih	vzpostavitev izobraževalnega procesa pripadnikov obalne straže
zagotovljena neprekinjenost delovanja oziroma stalna prisotnost na morju – 24/7	omejena strokovna specialistična usposobljenost (v začetni fazi), posledično pomanjkanje pooblastil
izboljšana medsebojna komunikacija in koordinacija	trenutna infrastruktura
zmanjšanje skupnih stroškov delovanja – racionalizacija	dodatna investicijska vlaganja (privez, infrastruktura)
načrtovanje izrabe skupnih razpoložljivih zmogljivosti, njihovo združevanje in souporaba	medsebojna povezljivost informacijskih sistemov
standardizacija opreme, sredstev in plovil	raznolikost opreme, sredstev in plovil v začetni fazi
gospodarna uporaba plovil in infrastrukture	pomanjkanje ozaveščenosti o pozitivnih učinkih združevanja v skupno službo
večja skrb za morsko in priobalno okolje	
izkušnje in izmenjava znanja	
motiviran in usposobljen kader	
prilagodljivost	
PRILIKOVNOSTI	NEVARNOSTI
učinkovito upravljanje človeških virov	nepripravljenost vključenih subjektov na organizacijske spremembe
standardizacija postopkov in ukrepov skladno z mednarodnimi zahtevami	politični zadržki pri oblikovanju in razvoju skupne službe
sistematična ureditev podporne infrastrukture	izguba vojaške pomorske tradicije
učinkovito upravljanje materialnih virov: sistematični in načrtni pristop k razvijanju, opremljanju in posodabljanju službe	neučinkovitost pri sprejemanju in oblikovanju normativnih aktov
obetavnejša transparentnost	
združitve znanja in sposobnosti zaposlenih zagotavlja uspešnejšo realizacijo poslanstva in obveznosti do izpolnjevanja domače in mednarodne zakonodaje	
večja prepoznavnost delovanja in prijaznejši servis državljanom in državljanke RS	
sodelovanje v celostni pomorski politiki upravljanja morij na ravni EU	
trajnejši in učinkovitejši razvoj slovenskega morja in obale	

Analiza SWOT v preglednici 1 kaže na vrsto prednosti in priložnosti, ki bi jih prinesla implementacija predlaganega modela organiziranosti Obalne straže RS, hkrati pa opozarja tudi na nekatera tveganja, ki bi lahko otežila uspešnost delovanja predstavljenega modela.

4 POZITIVNI UČINKI IMPLEMENTACIJE PREDLAGANEGA MODELA

Med pozitivnimi učinki integracije posameznih služb na morju je treba izpostaviti ustreznejše in predvsem koordinirano izvajanje nadzora na morju, zagotavljanje varnosti plovbe ter večjo skrb za morsko in priobalno okolje, predvsem pa jasno opredeljeno novo linijo vodenja in poveljevanja ter z njo povezano učinkovitejše krizno upravljanje oziroma posredovanje ob izrednih dogodkih na morju in ob ekoloških nesrečah.

V novi integrirani strukturi je mogoče z izboljšano medsebojno komunikacijo in koordinacijo, izmenjavo znanja in izkušenj motiviranega ter strokovno usposobljenega kadra in s sistematičnim ter načrtnim upravljanjem človeških in materialnih virov zagotoviti neprekinjeno delovanje oziroma 24-urno prisotnost na morju.

V povezavi s človeškimi viri bo imela precejšen pomen zagotovitev ustrezne strokovne usposobljenosti pripadnikov obalne straže. V začetni fazi bosta potrebni organizacija in izvedba dopolnilnega usposabljanja pripadnikov trenutnih struktur, ki bodo tvorili jedro nove skupne službe, pozneje pa bo potrebna ureditev kakovostnega usposabljanja tudi za vse nove pripadnike. Usposabljanje in izobraževanje pripadnikov obalne straže bi se v okviru posebnega programa izvajalo večinoma na obeh pomorskih izobraževalnih ustanovah v Portorožu oziroma v okviru izobraževalnih ustanov, ki so tudi do zdaj usposabljele pripadnike posameznih služb, vključenih v operativno koordinacijo služb na morju.

Zmanjšanje skupnih stroškov delovanja oziroma racionalizacijo je mogoče doseči s koordinirano porabo proračunskih finančnih sredstev, z zmanjševanjem upravnega oziroma administrativnega dela, z načrtnim združevanjem in souporabo skupnih razpoložljivih zmogljivosti, njihovo standardizacijo, gospodarno uporabo plovil ter sistematično ureditvijo podporne infrastrukture, z načrtnim pristopom razvijanja, opremljanja ter posodabljanja službe itn.

Model integrirane strukture je prilagodljiv in omogoča združitev znanja in sposobnosti zaposlenih. Zagotavlja uspešno realizacijo poslanstva in obveznosti do izpolnjevanja domače in mednarodne zakonodaje. Omogoča kreativno sodelovanje v celostni pomorski politiki upravljanja morij na ravni EU in boljše prepoznavnost delovanja in ne nazadnje prijaznejše storitve državljanom in državljanke Republike Slovenije.

5 POMANJKLJIVOSTI OZIROMA TVEGANJA, POVEZANA Z IMPLEMENTACIJO PREDLAGANEGA MODELA

Tveganja, ki bi lahko otežila uspešnost oziroma vzpostavitev delovanja predstavljenega modela, so predvsem politična zadržanost do združevanja subjektov na področju varovanja in nadzora morskega prostora Republike Slovenije, pomanjkanje ozaveščenosti o pozitivnih učinkih združevanja v skupno službo, nepripravljenost

nekaterih vključenih subjektov na organizacijske spremembe oziroma na izgubo tako imenovane pomorske tradicije, povezane z oblikovanjem nove skupne službe. Z vzpostavitvijo predlaganega modela Slovenska vojska ne bi imela več svoje pomorske komponente (razen dela protiminskih potapljačev in oddelka pomorske medicine), vendar bi ob izrednih razmerah v državi oziroma vojnem stanju prevzela tudi vlogo vojaške mornarice.

Ob implementaciji predlaganega modela bi največjo organizacijsko težavo lahko povzročila nepravočasna prilagoditev vseh zakonov in predpisov, ki bi bili posledično vezani na uveljavitev krovnega Zakona o obalni straži Republike Slovenije ter bi novi skupni službi omogočali ustrezno pravno podlago za njeno učinkovito operativno delovanje in zaščito interesov Republike Slovenije na morju.

Oviro pri vzpostavitvi nove službe bi pomenila tudi vzpostavitev ustreznega izobraževalnega procesa pripadnikov obalne straže in pomanjkanje izdanih pooblastil pripadnikom obalne straže za izvajanje aktivnosti na morju. Do vzpostavitve ustreznega sistema usposobitve pripadnikov obalne straže za pridobitev ustreznih pooblastil bi bilo to vrzel mogoče zapolniti s sistematično koordinacijo prisotnosti pooblaščenih oseb, ki bi takrat že imele ustrezna pooblastila (npr. pripadniki policije, inšpektorata ipd).

Pomanjkljivost pri vzpostavitvi predlaganega modela bi lahko pomenile tudi težave pri vzpostavitvi medsebojne povezljivosti informacijskih sistemov, omejena finančna sredstva za delovanje skupne službe ter vzpostavitev ustrezne infrastrukture.

Sklep Različni dejavniki in ogrožanja sodobnega časa neposredno vplivajo na spreminjajoče se globalno varnostno okolje. Spremembam se prilagajajo tudi oborožene sile in tako dobivajo novo vlogo. Takšni izzivi, podkrepljeni z učinki globalne finančne in gospodarske krize, določajo tudi iskanje novih sistemskih oblik za zagotavljanje ustrezne zaščite in varnosti teritorialnega morja. Na podlagi znanstvenih metod raziskovanja je oblikovan model Obalne straže Republike Slovenije, s katerim bi v prihodnosti dosegli bistveno povečanje učinkovitosti in konsistentnosti državnih organov na področju varovanja, nadzorovanja ter zaščite teritorialnega morja Republike Slovenije in racionalizacijo porabe proračunskih sredstev. Model je nastal na podlagi sinteze študije uspešno organiziranih tujih sorodnih institucij in enakovredne sektorske proučitve varnostnih podsistemov Republike Slovenije. Obsega predloge pravočasnih in kakovostnih predpriprav dejavnikov, kot so zakonska podlaga, notranjeorganizacijski dejavniki, povezljivost delovanja nacionalnih služb na morju ter predloge načrtovanja in uporabe ustreznih materialnih, kadrovskih in finančnih virov.

Izziv, ki se ponuja ob pričakovanih rezultatih raziskave, je implementacija modela Obalne straže Republike Slovenije in njegova umestitev v nacionalni varnostno-obrambni sistem. Ker so v državi omejeni finančni, kadrovski in materialni potenciali, bo treba preseči vse ozke interese posameznikov in skupin ter izvesti

postopke predlaganega združevanja subjektov, ki imajo za cilj vzpostavitev skupnega učinkovitega organa, sposobnega prilagoditve in zoperstavljanja grožnjam, ki bi lahko ogrozile nacionalno varnost Slovenije. Pripravljenost na razmišljanje o celovitih in korenitih spremembah je zagotovo elementarna podlaga za začetek in prve korake.

Oceniti je mogoče, da je treba postaviti skupen in enoten subjekt nacionalne varnosti, ki je sposoben opravljati pod enotnim poveljevanjem vse naloge s področja varovanja in nadzora morskega prostora Republike Slovenije. Model je torej realnost in je le še vprašanja časa, kdaj bo prišlo do njegove implementacije. Vendar je treba poudariti, da morajo biti za njegovo uveljavitev izpolnjeni trije pogoji, in sicer *močna politična volja, pripravljenost sodelovanja vseh akterjev, ideja o vzpostavitvi integrirane službe na morju mora najprej dozoreti* predvsem v naših glavah oziroma je za to potrebna preobrazba miselnosti. Lahko si samo želimo, da bi šel razvoj v tej smeri, a to zahteva celovit in kompleksen pristop k spremembam, ki so izvedljive, nujno potrebne ter finančno ugodne.

Literatura

1. Androjna, A., 2014. *Obalna straža kot dejavnik povečanja varnosti v pomorskem prometu. Doktorska disertacija. Portorož: Fakulteta za pomorstvo in promet.*
2. Donohue, K., 2010. *U. S. Coast Guard. Power point presentation. <http://hopeport.uscg.mill> 14. 3. 2013.*
3. Geršak, B., 2008. *Mednarodni vidiki zagotavljanja varnosti pomorskega prometa: študija primera akvatorija Republike Slovenije. Zaključna naloga generalštabnega VIU. Poljče: Poveljniško štabna šola Slovenske vojske.*
4. Geršak, B., 2009. *Mednarodni vidiki zagotavljanja varnosti pomorskega prometa – izzivi in tveganja. V: Bilten Slovenske vojske, letnik 11/2, (str. 37–54). Ljubljana: MORS.*
5. Hammer, M. in Champy, J., 1993. *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. New York: Harper Business.*
6. Jelovčić, P. A., Primorac, Ž. in Mandić N., 2012. *Obalna straža Republike Hrvatske – pravna vrela. Znanstveni članek. V: Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo br. 59, (str. 5–6, 266–278). Dubrovnik: Sveučilište Dubrovnik.*
7. *Komisija evropskih skupnosti, 2008. Posebne pomorske zadeve: celostni evropski politiki nasproti. V: Ribištvu in ribogojstvu v Evropi, št. 38/2008, (str. 2–8). Bruselj: Generalni direktorat Komisije za ribištvo in pomorske zadeve.*
8. Kotnik, I., 2011. *Brez plotov učinkovitejši: združevanje in souporaba pomorskih obrambnih in varnostnih zmogljivosti. V: Revija Obramba, 12/2011, (str. 4–6). Radomlje: Defensor d. o. o.*
9. Kovač, J. in Vila, A., 2009. *Sodobne oblike in pristopi pri organiziranju. Moderna organizacija Kranj.*
10. *Ministarstvo za pomorstvo, promet i infrastrukturu Republike Hrvatske, 2005. Ocjena stanja i rješenja provođenja nadzora i zaštite na Jadranskom moru. http://www.mppi.hr/userdocs/images/2005/obalna_straza_020904.ppt 27. 11. 2013.*
11. *Načrt za enotni evropski prometni prostor – na poti h konkurenčnemu in z viri gospodarnemu prometnemu sistemu (bela knjiga), Komisija evropskih skupnosti, 2011.*
12. *Osnutek načrta za vzpostavitev skupnega okolja za izmenjavo informacij za nadzor na področju pomorstva EU, Komisija evropskih skupnosti, COM(2010) 584 konč. 20. oktobra 2010.*
13. Petrič, R., 2003. *Obalna straža Republike Slovenije – presek stanja. Word dokument. Ljubljana: MORS.*

14. Piercy, N. in Gilles, W., 1989. *Making SWOT Analysis Work. V: Marketing Intelligence & Planning, Vol. 7, Iss. 5, (str: 5–7).*
15. Podbregar, I., 2011. *Pred reinženiringom nacionalnovarnostnega sistema – priložnosti za Slovensko vojsko. V: Sodobni vojaški izzivi, letnik 13/2, (str: 15–26). Ljubljana: GŠSV.*
16. *Pomorska strategija za Jadransko in Jonsko morje, Komisija evropskih skupnosti, 2012.*
17. *Predlog Direktive Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi okvira za pomorsko prostorsko načrtovanje in celotno upravljanje obalnih območij, Komisija evropskih skupnosti, 2013.*
18. *Prihodnji pomorski politiki Unije naproti: evropska vizija za oceane in morja (zelena knjiga), Komisija evropskih skupnosti, 2006.*
19. *Smernice za celotni pristop k pomorski politiki: Za najboljšo prakso pri celotnem upravljanju morij in posvetovanje z zainteresiranimi stranmi (modra knjiga), Komisija evropskih skupnosti, 2008.*
20. *Strategija Evropske unije za pomorsko varnost, Svet Evropske unije, št. 11205/14 z dne 24. junija 2014.*
21. *The Norwegian Coast Guard Act No. 42, The Royal Norwegian Ministry of Defence, Legal Office FAOLEX, Norway, 1997.*
22. *Twrdy E., Androjna A., Pavliha M., 2014. Proposed Model of Coast Guard Enhancing Maritime Security and Safety in the Republic of Slovenia. V: Promet – Traffic&Transportation, Vol. 26, 2014, št. 6, str. 497–506.*
23. *Twrdy E., 2003. Model optimizacije servisiranja severnojadranskih pristanišč s kontejnerskimi ladjami. Doktorska disertacija. Portorož: Fakulteta za pomorstvo in promet.*
24. *Uredba o koordinaciji služb na morju. (2012). Uradni list RS, št. 102/2012, z dne 20. decembra 2012.*
25. *Žnidar, I., 2002. Delovno gradivo za potrebe medresorske delovne skupine Obalna straža. Delovno gradivo. Ljubljana: GŠSV.*
26. *Žnidar, I., 2012. Transformacijski izzivi za varnost na slovenskem morju. V: Sodobni vojaški izzivi, 2/2012, (str: 77-90). Ljubljana: GŠSV.*
27. *Zakon o Obalnoj straži Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvaške, Narodne novine, št. 109/07 z dne 10. oktobra 2007.*

UPORABNOST PROGRAMSKEGA ORODJA TOPOBASE PRI UPRAVLJANJU NEPREMIČNIN V OBRAMBENEM RESORJU

USEFULNESS OF TOPOBASE SOFTWARE IN PROPERTY MANAGEMENT OF THE DEFENCE SECTOR

Povzetek Prispevek opisuje uvedbo sistema Topobase za podporo upravljanja objektov in infrastrukture na Letališču Cerklje ob Krki, ki bo uporaben tudi za vso drugo infrastrukturo in objekte v upravljanju Ministrstva za obrambo. Opisani so sistem Topobase kot integriran geografski informacijski sistem in poslovni informacijski sistem, podlaga oziroma potreba za uvedbo, namen in cilji sistema, definiranje zahtev, glavnih značilnosti in izbor sistema, pilotni projekt, vnos geoprostorskih in atributnih podatkov, nadgradnja osnovnega sistema z dodatnimi moduli, reševanje težav pri izvedbi ter dosednji rezultati pri praktični uporabi. Predstavljena je učinkovita uporaba geoprostorskih podatkov na primeru uvajanja sistema Topobase na območju vojašnice in Letališča Cerklje ob Krki. Opisano je povezovanje s sedanjimi poslovnimi sistemi na MO. Opisan je vzrok, zakaj v poslovnih informacijskih sistemih za področje vzdrževanja infrastrukture potrebujemo georeferencirane podatke in moramo tem sistemom dodajati zunanji GIS-sistem.

Ključne besede *Vzdrževanje infrastrukture, upravljanje objektov, geoprostorska podpora, geografski informacijski sistem, prostorski podatki, prostorske analize, poslovni informacijski sistem, Topobase, AutoCAD Map 3D, Autodesk Infrastructure Map Server, Oracle Spatial.*

Abstract The paper describes the introduction of a Topobase system to support the management of buildings and infrastructure at the Cerklje ob Krki Airport, which will also be useful for all other infrastructure and facilities managed by the Ministry of Defence. It describes the Topobase system as an integrated Geographic Information System and business information system; the basis or the need for its introduction; the purpose and objectives of the system; the definition of requirements, main characteristics and selection of the system; a pilot project; the introduction of geospatial and attribute data; an upgrade of the basic system with additional modules; troubleshooting in its

implementation, and results so far in practical use. An effective use of geospatial data is presented in the case of the introduction of the Topobase system in the area of the barracks and the Cerklje ob Krki Airport. In addition, the article describes the integration with the existing business systems to the Ministry of Defence as well as the reason why in business information systems for infrastructure maintenance there is a need for geo-referenced data and why these systems must be complemented with an external GIS system.

Key words *Infrastructure maintenance, facility management, geospatial support, Geographic Information System, spatial data, spatial analyses, business information system, Topobase, AutoCAD Map 3D, Autodesk Infrastructure Map Server, Oracle Spatial.*

Uvod Upravljanje vseh objektov in pripadajoče infrastrukture v upravljanju Ministrstva za obrambo (v nadaljevanju MO) je organizacijsko in izvedbeno zahtevno. Upoštevati je treba tudi soodvisnost objektov in naprav ter njihovo kompleksnost in soodvisnost ljudi, ki izvajajo postopke. Vse to zahteva ustrezno organizacijo, ki obsega načrtovanje, usklajevanje, vodenje in izvedbo ter izvajalce, ki imajo razmejene pristojnosti in naloge.

Vzdrževanje objektov in infrastrukture na prvi pogled ne vključuje potrebe po GIS-tehnologiji, vendar nepogrešljivo potrebo po GIS¹ vidimo tako pri natančnejšem pregledu predpisanih postopkov vzdrževanja kot pri pregledu že uvedenih rešitev druge. Večina tovrstnih rešitev namreč temelji na poslovnih informacijskih sistemih, ki se povezujejo na ločene GIS-sisteme. Slaba stran take »naveze« je, da uporabnik dela z najmanj dvema sistemoma za izvedbo ene naloge.

Prostorski podatki so za vladne in upravne inštitucije, komunalne, telekomunikacijske, inženirske in projektantske organizacije bistveni. Skoraj nujno je, da vsi naštetih uporabljajo orodja za polno izrabo razpoložljivih podatkov in prostorskih informacij, ki so navadno shranjeni na različnih lokacijah, kot so osebni računalniki, spletni strežniki, datotečni strežniki, CAD-strežniki², GIS-strežniki itn. Posledica tega je, da se pojavlja redundanca podatkov. To je stroškovno problematična situacija, ko vsaka funkcionalna enota v neki organizaciji na svoj način uporablja, shranjuje in upravlja iste podatke kot druge. Če bi vsi uporabljali podatke iz enega vira in jih tam tudi dopolnjevali, bi celotna organizacija prihranila čas in denar ter minimizirala ponavljajoča se opravila (Autodesk, Inc., 2010).

Uvedba sistema Topobase poteka v okviru projekta obnove Letališča Cerklje ob Krki. Investicija vključuje tudi IT-opremo za novo zmogljivost. Sistem deluje kot spletna aplikacija na internem omrežju MO. Dostopen je vsem zaposlenim, ki ga

¹ *Geografski informacijski sistem (kratica GIS, angl. Geographic(al) information system) je računalniško podprt podatkovni procesni sistem za učinkovito zajemanje, shranjevanje, vzdrževanje, obdelavo, analize, porazdeljevanje in prikazovanje prostorskih (geografskih) podatkov.*

² *CAD – računalniško podprto načrtovanje ali računalniško podprto konstruiranje (v angleščini kratica CAD pomeni Computer Aided Design ali pa tudi Computer Aided Drafting) je ime za metode in postopke, s katerimi uporabimo računalnik kot pripomoček pri inženirskem delu.*

lahko uporabljajo znotraj spletnega brskalnika brez omejitve števila uporabnikov ali licenc, potrebna je le avtorizacija. Potek dela na projektu Topobase je bil predstavljen Slovenski vojski. Ugotovljena je funkcionalnost, ki presega vprašanja infrastrukture le na področju Letališča Cerklje. Sistem je kljub višji ravni zahtev zaradi zahtevnosti letališča uporaben tudi za vso drugo infrastrukturo in objekte v lasti MO, tako za vojaški kot za civilni del, ker so osnovni postopki vzdrževanja, ki so vgrajeni v ta sistem, predpisani z internimi izvedbenimi in nadrejenimi predpisi ter so identični tako za vojašnico z letališčem kot drugje.

Na MO do zdaj ni bilo namenskega orodja za podporo vzdrževanju infrastrukture in objektov. Sedanji poslovni sistemi, ki že imajo nekatere primerne funkcionalnosti, do zdaj za področje vzdrževanja infrastrukture niso bili implementirani zaradi več vzrokov, na primer: pripraviti je treba podrobne tehnične zahteve in analize izvedljivosti v okviru danih zmogljivosti sistema, identificirati pomanjkljivosti in investirati v potrebne razširitve, prilagoditve, licence ipd. Sistem Topobase je prva tovrstna namenska rešitev na MO z vsebovano GIS-funkcionalnostjo, arhivom elektronske dokumentacije in vso potrebno poslovno funkcionalnostjo za načrtovanje, izvedbo, poročanje in nadziranje vzdrževanja.

1 OSNOVNI OPIS SISTEMA TOPOBASE

Sistem Topobase proizvajalca Autodesk, ki je eden največjih ponudnikov GIS-rešitev, v kupljenem paketu pokriva področje upravljanja gospodarske infrastrukture in vsebuje vse pomembne standardne GIS-funkcije, vendar je predvsem namenska rešitev, saj vsebuje tipske industrijske ali uporabniško dopolnjene podatkovne modele³ za upravljanje infrastrukture s pripadajočimi napravami in objekti. Sistem temelji na AutoCAD Map 3D, Autodesk Infrastructure Map Server in Oracle Spatial bazi. Za uporabnike na MO je nadgrajen z dodatnimi spletnimi programskimi moduli⁴, narejenimi po uporabniških zahtevah in naročenimi pri zunanjem izvajalcu, kar je opisano v 7. poglavju. Vse to omogoča uporabo prostorskega podatka v celotnem življenjskem ciklu, od gradnje objektov, vodov in naprav, vzdrževanja, upravljanja, dograjevanja do ukinitve in zamenjave. Topobase je hkrati GIS in poslovni sistem v enem uporabniškem vmesniku, kar je njegova bistvena prednost.

Topobase v osnovnem paketu vsebuje industrijske podatkovne modele za več področij infrastrukture. To so tako imenovane vertikale, na primer vodovod, komunala, plin, elektrika, kot začetni podatkovni modeli z možnostjo prilagoditev, kreiramo lahko tudi svoje modele. Vsebuje prostorske informacije z atributnimi podatki o sklopih in elementih, na primer črpalke, merilni elementi, ventili itn., vsebuje predvidene šifrate, omogoča povezave med geometrijo objektov (v nadaljevanju topologija) in vnaprej pripravljene analitične postopke (www.autodesk.com, 2014).

³ Podatkovni model je abstraktna, vendar lahko razumljiva predstavitev potrebnih podatkov celotne organizacije oziroma njenega dela z vidika potrebnih podatkov.

⁴ Programski moduli, nameščeni na strežniku kot nadgradnja osnovnega programa.

Primeri dobre prakse so implementacije Topobase v tujini. Uporablja se na primer na mednarodnem letališču v Pragi, v elektrodistribucijskem podjetju Romande Energie ter v Industrielle Werke Basel – IWB (distributer za elektriko, plin, vodo, daljinsko ogrevanje, telekomunikacije) v Švici, v komunalnem podjetju Stadtwerke Augsburg in v podjetju Henkel Düsseldorf v Nemčiji, v madžarski geodetski upravi v Budimpešti, v več mestnih upravah na Švedskem ter v Las Vegas Valley Water District – LVVWD v ZDA (www.topobase.si, 2013).

Velika prednost je njegovo jedro, zmogljivo in razširjeno GIS-osnovno orodje AutoCAD Map 3D, ki med drugim omogoča odpiranje načrtov iz projektne dokumentacije v formatu DWG⁵ in s tem neposreden zajem geometrije in atributnih podatkov iz DWG-datotek. Povezavo na zunanje podatke (baze ali datoteke) omogoča tehnologija FDO Data Access Technology, ki izvira iz sodelovanja med Autodeskom in Open Source Geospatial Foundation™ OSGeo™. (Slika 1⁶, str. 99)

Arhitektura sistema je grajena na podatkovni bazi Oracle z modulom Oracle Spatial (11gR2), strežniku in spletnih odjemalcih. Funkcionalnost prostorskega poizvedovanja in druge funkcionalnosti geodbms so del Oracle Spatial (Gregor, 2009). (Slika 2, str. 99)

V bazo se shranjujejo vsi prostorski in neprostorski podatki ter vsa pravila pri delu z bazo. Do baze dostopajo vse vsebinsko-skrbniške rešitve (Topobase Client, Topobase Administrator)⁷ ter vse spletne rešitve (pregledovalnik Infrastructure Map Server, nadgrajen z dodatnimi spletnimi programskimi moduli). Ker do podatkov vedno dostopamo v podatkovni bazi, so vsem uporabnikom, ne glede na vrsto dela in lokacijo dostopa, na voljo enaki in vedno ažurni grafični in atributni podatki. (Slika 3, str. 100)

2 PODLAGA ZA UVEDBO

Letališče obratuje po predpisanih postopkih preventivnega vzdrževanja letaliških naprav, sistemov in infrastrukture. Postopke je treba načrtovati, preventivne in druge posege pa evidentirati tako, da je mogoče vzpostaviti natančen vpogled, kdaj in kako so bili izvedeni. Za ključne naprave je treba izdelati varnostno oceno ter določiti scenarij ukrepov in postopkov v primeru odpovedi delovanja posameznega sistema.

⁵ DWG-format datotečnega zapisa je uvedel Autodesk in je postal neformalni standard za CAD-programe. Skoraj vsi pomembni razvijalci komercialnih programov, vključno s tekmeči Autodeskom, so se odločili podpreti format DWG za povezljivost podatkov z AutoCAD-om s programskimi knjižnicami, ki jih je izdelal neprofitni industrijski konzorcij Open Design Alliance.

⁶ Programsko orodje je v angleškem jeziku, zato so tudi slike tega orodja v angleškem jeziku.

⁷ Vsebinske rešitve (Topobase Client) se uporabljajo za prikaz, vnos, napredno uredjanje, prostorsko in statistično analizo ter poročanje v različnih evidencah (GURS ZKGJI, MOP, idr.). Skrbniške rešitve (Topobase Administrator) so za prilagoditve podatkovnega modela, nastavitve delovnih procesov, definicijo topoloških pravil (geometrična mreža, topologija površin, atributna topologija), administracijo uporabnikov in delovnih dokumentov, oblikovanje uporabniških form za končne uporabnike, nastavitve oblike, vrste in vsebine poročil in drugih izpisov ter arhiviranje (varnostne kopije, uvoz/izvoz instančnih podatkov, konfiguracije).

Infrastrukturalni objekti, naprave in sredstva morajo biti redno vzdrževani na predpisan način, njihovo stanje pa stalno nadzorovano (Uradni list RS 113/06 in 33/09, 2009).

Potreba po uvedbi sodobne računalniške aplikacije izhaja z več vidikov. Razdelimo jih lahko na normativne, to so podlage iz zakonov, predpisov in navodil, ter na izvedbene potrebe, to so predvsem uporabniške potrebe izvajalcev vzdrževanja za izvedbo nalog. To ne velja le za letališče, temveč za vse objekte in infrastrukturo nad določeno zahtevnostjo.

2.1 Normativna podlaga za uvedbo

Čeprav normativni vidik ni v strokovnem kontekstu tega prispevka, je treba navesti nekaj pravnih podlag glede vzdrževanja, ki zagotavljajo pogoje obratovanja, brez katerih letališče ne more obratovati.

Osnova je Zakon o graditvi objektov (ZGO), ki po končani gradnji zahteva projekt za vzdrževanje in obratovanje objekta ter tehnični pregled za uporabno dovoljenje (Uradni list RS 102/04, 2004). Po Zakonu o letalstvu so posebej predpisani tudi zagotavljanje kakovosti pri gradnji in vzdrževanju letališč, delovanje letaliških služb, zagotavljanje varnosti, pogoji za infrastrukturo in nadzor (Uradni list RS 113/06 in 33/09, 2009). Obstaja še približno 17 podzakonskih predpisov o letališčih, omenimo še vedno veljavni Pravilnik o vzdrževanju objektov, opreme in instalacij, pomembnih za varnost zračne plovbe na letališču (Uradni list SFRJ 9/84, 1984). Omeniti je treba tudi predpise, ki jih izdaja International Civil Aviation Organization – ICAO, na primer od leta 1984 nespremenjeni predpis za področje vzdrževanja letališč: Airport Service Manual Part 9 Airport Maintenance Practices (ICAO, 1984).

Vzdrževanje infrastrukture v upravljanju MO je do neke mere enakovredno vzdrževanju vseh podobnih objektov, vendar ima svoje posebnosti. Postopki vzdrževanja so zato izvedbeno predpisani z internimi akti. Na MO je to Navodilo za prostorsko načrtovanje in izvajanje investicij ter vzdrževanje infrastrukture Ministrstva za obrambo (Ministrstvo za obrambo, 2013), v katerem so opredeljeni redno in investicijsko vzdrževanje ter interventna dela, načrtovanje rednih in investicijsko-vzdrževalnih del, naročila del in pristojnosti glede vzdrževanja. V Slovenski vojski so izvedbeni akti standardni operativni postopki – SOP. Pripravljen je tudi SOP za področje vzdrževanja infrastrukture in objektov, v katerem so predpisana načrtovanje del z izvedenimi ustreznimi organizacijskimi in tehničnimi ukrepi, odgovorno in kakovostno vzdrževanje vojaške infrastrukture za stanje uporabne vrednosti infrastrukture na zahtevani ravni v času trajanja in s tem zagotavljanje pogojev za nemoteno delovanje enot in poveljstev v objektih SV (Slovenska vojska, GŠSV, 2011).

Posebej je treba poudariti, da je v tem SOP-u poleg zahtevane besedilne in podatkovne dokumentacije izrecno zahtevana georeferencirana dokumentacija, torej shematski in situacijski načrti. Zahtevani so najmanj naslednji načrti: tehnične skice in načrti, načrti objektov, naprav in instalacij, vodenje kataloga objektov vojašnice, ki obsega

načrte vojašnice in dislociranih objektov ter vseh instalacij (električne, vodovodne, toplovodne, kanalizacija).

Zaključimo lahko, da predpisi neposredno ne zahtevajo informacijske podpore, potreba izhaja posredno zaradi predpisanih ostrih pogojev.

2.2 Izvedbena podlaga za uvedbo

Tudi izvedbena podlaga, to so predvsem uporabniške potrebe, na videz ni neposredno povezana z geoprostorskimi tehnologijami, vendar iz primerov dobre prakse vidimo, da je geoprostorska podpora potrebam izvajalcev vzdrževanja nujna.

Geoprostorska podpora rešuje in poenostavlja številne postopke. Lahko naštejemo nekaj osnovnih primerov, v katerih je ta podpora nujna in bi bile naloge brez nje skoraj neizvedljive:

- a) energetska, komunikacijska in komunalna infrastruktura na terenu in v zgradbah, v katero brez zanesljivih situacijskih načrtov, iz katerih pridobimo točno lokacijo, ne moremo posegati;
- b) podrobni tlorisni načrti prostorov v objektih, ki omogočajo hitro in zanesljivo načrtovanje obnavljanja ali čiščenja tal, osteklitve in sten;
- c) določitev vseh prizadetih odjemalcev, če zapremo neki ventil ali če izklopimo neko transformatorsko postajo;
- d) posodobitev inštalacij, napeljav, tehnoloških naprav in opreme zaradi napredka tehnike ali dotrajanosti;
- e) analiza poti, razdalj in časov za intervencijska vozila;
- f) določitev površin za pluzenje snega ali košnjo trave;
- g) prostorsko načrtovanje, projektiranje, gradnja in rekonstrukcije.

Pri vzdrževanju infrastrukture in objektov je treba poudariti prve štiri zgornje primere. Zanje velja, da nam poleg osnovnega kartografskega prikaza s poljubno kombinacijo vidnosti slojev na karti GIS-tehnologija omogoča višjo raven uporabe, to so prostorske poizvedbe, poizvedbe z atributnimi merili, analize in topologija. Topologija so tukaj logične povezave med objekti, predvsem med elementi instalacij (primer c). (Slika 4, str. 100 in slika 5, str. 101)

Primer g) je treba podrobneje opisati glede prostorskega načrtovanja, pri katerem moramo omeniti območja varovanja oziroma območja omejene in nadzorovane rabe nekaterih objektov, kot so letališča, strelišča, skladišča in območja za uničevanje minskoeksplozivnih sredstev. Za letališča so po letalskih predpisih opredeljena območja izključne rabe, območja možne izključne rabe ter območja omejene in nadzorovane rabe (Uradni list RS 113/06 in 33/09, 2009). Vsi posegi v prostor morajo upoštevati predpise, ki na teh območjih veljajo. Podobno je pri skladiščih nevarnih ali eksplozivnih snovi in drugih objektih s širšim vplivom, kot so na primer strelišča.

Pri projektiranjih za gradnjo in rekonstrukcije je vedno treba že na začetku projektiranja imeti stanje terena, objektov, katastra, inštalacij, vplivnih območij ipd. iz zanesljivega vira, ki je ažuren in pomeni realno stanje.

Iz naštetih primerov lahko vidimo, da je geoprostorska podpora uporabniškim potrebam izvajalcev vzdrževanja potrebna in utemeljena. Tudi primeri dobre prakse geoprostorske podpore dokazujejo nujnost informacijske geoprostorske podpore za vzdrževanje zahtevnejših objektov.

3 NAMEN IN CILJI SISTEMA

Osnovni namen je postavitve GIS in poslovnega sistema za podporo obratovanja in vzdrževanja infrastrukture letališča, ki omogoča spremljanje življenjskega cikla različnih sistemov na letališču od postavitve do obratovanja in vzdrževanja ter prikaz delovanja njihovih funkcij in obvladovanje velikega obsega podatkov za ožje in širše območje letališča. Sistem mora zagotavljati:

- Funkcionalnosti skladno s potrebami končnega uporabnika, ki so določene z analizo uporabniških potreb in internimi akti.
- Vnos, obdelavo in prikaz geoprostorskega gradiva: prostorski podatki iz situacijskih načrtov objektov in infrastrukture, pridobljeni z migracijo projektnih načrtov PID⁸, po navodilu za migracijo, čiščenje ter preverjanje podatkov in zagotavljanja ustrezne kakovosti podatkov (glej: 6 Vnos geoprostorskih in atributnih podatkov), drugi geodetski, topografski, letalski, hidrografski, kartografski in slikovni podatki ali informacije v kateri koli obliki, ki so georeferencirani v prostoru.
- Vnos in pregledovanje povezane tehnične dokumentacije v elektronski obliki, in sicer skeniranih dokumentov ali izvorno digitalnih dokumentov: nabavne podatke, tehnične podatke, logične sheme inštalacij in postrojenj, navodila za vgradnjo in delovanje, navodila za uporabo, vzdrževanje in razgradnjo, kataloge rezervnih delov, garancije, certifikate, poročila opravljenih meritev, načrte plašča jaškov, načrte evakuacije, varnostni in požarni red, fotografije fizičnega videza naprav itn.
- Možnost povezovanja na druge baze in sisteme, na primer katastre (parcele, stavbe, RPE⁹), raste (topografske karte, DOF¹⁰), poslovne sisteme, nadzorne in upravljalne sisteme letališča (SCADA – Supervisory Control And Data Acquisition – za energetiko, osvetlitev vzletno-pristajalne steze, CNS-centralni nadzorni sistem, varovanje).
- Razdelitev podatkov na geodetske podlage, situacijske načrte objektov in inštalacij, atributne podatke ter digitalne dokumente, povezane z objekti.

⁸ PID – Projekt izvedenih del.

⁹ RPE – Register prostorskih enot.

¹⁰ DOF – Digitalni ortofoto posnetki (tako satelitski kot iz drugih virov).

4 DEFINIRANJE ZAHTEV, GLAVNIH ZNAČILNOSTI IN IZBOR SISTEMA

Osnovna zahteva je vzpostavitev računalniške podpore za uspešno in učinkovito obratovanje ter vzdrževanje celotnega kompleksa letališča, kar bo eden najpomembnejših gradnikov letališkega informacijskega sistema. Za določanje zahtev sta bili izvedeni analiza stanja in preučitev potreb uporabnika. Analiza stanja je bila izvedena pri bodočih uporabnikih in je obsegala analizo postopkov, dokumentov, kadrov in predpisov. Iz te analize izhajajo potrebe uporabnikov.

Glavne značilnosti sistema določajo analize postopkov, dokumentov, kadrov in predpisov. Ugotovljeno je, da zahtevanim značilnostim ustreza sistem, ki pokriva področje upravljanja gospodarske infrastrukture, vsebuje vse pomembne standardne GIS-funkcije, je namenska rešitev z značilnimi industrijskimi ali uporabniško dopoljenimi podatkovnimi modeli v bazi podatkov in ima vse poslovne funkcije za potrebe uporabnikov. Tako je bila zasnovana arhitektura sistema, ki temelji na podatkovni bazi, v katero se shranjujejo vsi prostorski in neprostorski podatki, pravila pri delu z bazo in obseg funkcionalnosti sistema. Poslovne funkcije so bile natančno določene po opravljeni prečitvi potreb uporabnikov. Za izbor sistema so bila tako določena kakovostna merila. Pregledane so bile sedanje rešitve na trgu. Primerjalna analiza glede na potrebe končnega uporabnika je pokazala, da je Topobase primeren sistem za upravljanje prostorske baze podatkov v podporo upravljanju letališča, operativnim službam in vzdrževanju na letališču Cerklje. Proizvajalec je Autodesk, zato je zagotovljena podpora projektantskim načrtom, ki so izdelani s CAD-orođjem AutoCAD.

5 PILOTNI PROJEKT

Glede na zahtevnost in obseg sistema je bilo treba z razpisom poiskati zunanjega izvajalca, ki je dobavil strojno opremo (strežnik), licenčno programsko opremo, opravil vse podporne dejavnosti (namestitve, konfiguracijo, usposabljanje, podporo, vnos podatkov v bazo) in izdelal po zahtevah uporabnikov prilagojene programske nadgradnje (glej: 7 Nadgradnja osnovnega sistema z dodatnimi moduli).

Izbrani izvajalec je začel pilotni projekt. Format pilotnega projekta je bil v izdelavi prototipne aplikacije z osnovno funkcionalnostjo Topobase in z namenom identifikacije postopkov uvoza in vnašanja v Topobase. Integrirane so bile javne infrastrukturne baze in vnesena izbrana projektna dokumentacija infrastrukture, objektov ter tehnoloških naprav. Med preverjanjem ustreznosti orodja je projektna skupina pripravila okrnjeno zbirko podatkov, na kateri je lahko testirala funkcionalnost. Izvedeno je bilo:

- povezava med CAD-načrti projektantov infrastrukture in GIS,
- testiranje sledenja po vodovodnem omrežju za določanje napak,
- prikaz podatkov analize hrupa v okolici letališča,
- 3D-prikaz reliefa in omejitvenih ravnin letališča,
- tečaj in štiri delavnice.

Pilotni projekt je potekal leta 2009, konec leta 2010 je bil končan prvi del vnosa podatkov, leta 2011 drugi del vnosa podatkov ter razvoj dodatne funkcionalnosti za podporo vzdrževanja objektov in infrastrukture. Izvajalec trenutno še razvija dodatne funkcionalnosti, osnova je podroben načrt razvoja.

6 VNOS GEOPROSTORSKIH IN ATRIBUTNIH PODATKOV

Vsak vnos v bazo Topobase poteka po enotnem postopku migracije podatkov. Datoteka DWG je poglavitni vir podatkov za vnos v aplikacijo Topobase, zato je treba pri risanju načrtov za PID v AutoCAD-u upoštevati ustrezna pravila risanja. DWG-datoteka mora izpolnjevati dva pogoja: da prikazuje resnično stanje izvedenih del, preverjenih na terenu, in da izpolnjuje pravila risanja oziroma standarde za prenos podatkov v Topobase. Pravila risanja obsegajo osnovna pravila risanja, koordinatni sistem in merilo, pravila za organiziranost slojev, pravila za točkovne, linijske in površinske elemente ter šrafure in pravila za notacije oziroma besedilne oznake.

Zunanjim izvajalcem projektne dokumentacije je bilo treba postaviti standarde, da bi se zmanjšala obdelava podatkov pred uvozom v podatkovne modele Topobase. Uvoz podatkov je namreč migracija v smislu pretoka podatkov iz enega sistema (datotečni) v drug sistem (objektno-relacijski). Pripravljeno je bilo navodilo za projektante oziroma izdelovalce projektne dokumentacije PID, v dokumentu Minimalne zahteve za pripravo AutoCAD DWG-načrtov za vnos v Topobase. Tudi v pogodbi z izvajalcem gradbeno-obrtniških in instalacijskih del, ki mora na koncu del predati projekt izvedenih del, je določilo, ki zavezuje k upoštevanju tega navodila.

Za lažjo izvedbo pravil za notacije oziroma besedilne oznake je bilo izdelano programsko orodje v programskem jeziku AutoLISP, ki v okolju AutoCAD avtomatizira pretvorbo besedilnih notacij oziroma oznak točkovnih elementov¹¹ (vnesenih kot besedilo) v nov tip oznak, ki vsebujejo točno lokacijo točkovnega elementa v koordinatnem sistemu. To velja za situacijske, lokacijske, tlorisne načrte in podobne risbe, ki imajo elemente na pravilnih lokacijah oziroma pravilnih koordinatah, ne velja pa za shematske risbe, kot so vezalne sheme, sheme strojnih instalacij in druge sheme. (Slika 5, str. 101 in slika 7, str. 102)

Podatki za vnos so dveh poglavitnih zvrsti: geometrijski in atributni. Geometrijski podatki so predvsem v datotekah DWG in SHP¹². Atributni so bolj porazdeljeni in zahtevajo več organizacije za pridobitev, ker so večinoma v tekstualni dokumentaciji. Pomemben je izbor ustreznih podatkov za vnos v bazo v predpripravljena podatkovna polja. (Slika 8, str. 102)

Dokumentacija je za uporabnike potrebna tudi v izvorni obliki. To so predvsem skenirani ali izvorno digitalni dokumenti, zato je kot dodana vrednost nad podatki

¹¹ Točkovni elementi so elementi v omrežju, npr. jaški, hidranti in ventili.

¹² Datoteka SHP je standard za izmenjavo prostorskih podatkov med uporabniki geografskih informacijskih sistemov (GIS).

dokumentni sistem z referenco v prostoru, ki omogoča, da vsakemu geolociranemu objektu dodamo poljubno število e-dokumentov. Uporabniki lahko sami dodajajo in odvezemajo dokumente, vnašajo opombe, odpirajo pripete dokumente in jih natisnejo. To predstavlja centralen ažuren katalog dokumentacije za službo vzdrževanja, pa tudi drugih služb (dežurstva, varovanje, gasilci itn.), ki potrebujejo osnovne podatke o vojašnici, objektih in infrastrukturi, kot so tehnični podatki, navodila za vgradnjo, uporabo, vzdrževanje, nabavni podatki, vezalne sheme, sheme strojnih instalacij, katalogi rezervnih delov, garancije, certifikati, poročila o prevzemih, pregledih, meritvah itn. (Slika 9, str. 103)

Vnesti je mogoče tudi fotografije, na primer za lažje določevanje naprav, ki so lahko vnesene v Topobase iz fotoaparata ali mobilnega telefona. (Slika 10, str. 103)

V grafično okno lahko uvozimo geodetske podloge (npr. ortofoto posnetke, kataster stavb, kataster parcel) na dodatne sloje, prek FDO Data Access Technology. (Slika 11, str. 104)

7 NADGRADNJA OSNOVNEGA SISTEMA Z DODATNIMI MODULI

Temeljna zahteva je bila vzpostavitev računalniške podpore za uspešno in učinkovito obratovanje ter vzdrževanje celotnega kompleksa letališča. Osnova sta bili analiza stanja (postopkov, dokumentov, kadrov, predpisov) in preučitev potreb uporabnika ter normativne podlage. Pripravljen je bil tako imenovani Business Blueprint oziroma opis poslovnih procesov, ki v glavnih točkah vsebuje:

- definicijo obrazca ZPI – Zahtevki za popravilo infrastrukture. Obrazec je osnova za postopke in evidence vzdrževanja;
- proces tekočega vzdrževanja infrastrukture – TVI. Razdeljen je na faze ter na pristojnosti izvrševanja in pravice izpolnjevanja ter zaključevanja ZPI-obrazcev. Uporabniki imajo po prijavi v sistem dodeljeno ustrezno vlogo, s katero so povezane pravice uporabe;
- dodajanje dokumentov k predmetom vzdrževanja, evidenca dokumentov;
- iskanje po ZPI ali po lastnostih naprav;
- prikaz statusa naprav;
- koledar vzdrževanja za načrtovanje aktivnosti z evidenco prednostnih in dolgoročnih vzdrževalnih del, intervencijskih popravil in garancijskih del;
- evidenco vseh dogodkov (vzdrževanje, zamenjave, intervencije itn.);
- poročila: po skrbniku, objektu, datumih, izvajalcu – lastni ali zunanji;
- točen lokacijski prikaz na situaciji oziroma zemljevidu letališča za vse objekte, inštalacije in naprave;
- poizvedbe po lokaciji, objektu, vodu, napravi oziroma sklopu naprav ali po izbranih merilih;
- arhiv normativnih dokumentov s področja vzdrževanja (direktive, ukazi, SOP) (Skvarča, 2013).

Po opravljenih analizah in oblikovanem opisu poslovnih procesov v Business Blueprintu je bila zaradi prepričanja, da se pri vsakodnevnem delu uspešno uporabljajo le računalniška orodja, ki so prilagojena uporabniškim potrebam, ugotovljena potreba po prilagojeni nadgradnji. Priprava nadgradnje je bila naročena pri zunanjem izvajalcu na podlagi Business Blueprinta z zahtevami:

- izdelava podrobnejših specifikacij nadgradnje in protokola testiranja,
- izdelava delujočega prototipa nadgradnje,
- testiranje prototipa,
- dopolnitev prototipa do produkcijske različice,
- izdelava uporabniških navodil v tiskani in elektronski obliki znotraj aplikacije,
- izobraževanje uporabnikov.

8 REŠEVANJE TEŽAV PRI IZVEDBI

V procesu implementacije so bile zaznane težave:

1. Podaljšanje testnega obdobja zaradi velike zasedenosti testnih uporabnikov s službenimi nalogami. Ta težava skoraj ni vplivala na doseženo raven kakovosti sistema, bolj na zakasnen začetek testne uporabe na praktičnih nalogah.
2. Veliko število predlaganih dopolnitev med testiranjem, kar je zahtevalo utemeljitev in izbor predlogov, ki so primerni za apliciranje in posledično dodatno usklajevanje z drugimi uporabniki in zunanjim izvajalcem. Vendar je velika količina teh predlogov imela pozitiven učinek na povečanje praktične uporabnosti.
3. Zagotavljanje dodatnih strežnikov za povečanje zanesljivosti delovanja in ločitev produkcijskega strežnika ter strežnika za razvojno-testno okolje.
4. Napake v programu, ki so se pokazale pri testni uporabi, vendar pa niso povzročile večjih zastojev in jih je izvajalec sproti odpravil, kar je bil seveda tudi poglobitveni cilj testiranja, da se odpravijo funkcionalne, logične in strukturne napake.

9 DOSEDANJI REZULTATI PRI PRAKTIČNI UPORABI

Dosedanji rezultati so referencirani v generiranih poročilih iz aplikacije, v predhodno načrtovanih funkcionalnostih ter v mnenjih uporabnikov po trimesečni uporabi pri rednih nalogah. Opisano je stanje rezultatov marca 2015.

Po podatkih iz samodejno generiranih poročil v Topobase je bilo od 1. januarja 2015 kreiranih 57 zahtevkov za popravilo infrastrukture (periodično, zakonsko, interventno popravilo), od tega je 22 zahtevkov uspešno zaključenih. Tako je na podlagi prvega tromesečja ocena za vse leto približno 240 zahtevkov.

Glede na predvideno funkcionalnost je ocenjeno, da je dosežena 95-odstotna zahtevana funkcionalnost aplikacije in da bo pogodbeno funkcionalnost izpolnjena v nekaj tednih. Dodatno je predviden nadaljnji razvoj, in sicer dodatne izboljšave, ki

jih predlagajo uporabniki. Nadaljnji razvoj je predviden kot mogoča nova pogodba z zunanjim izvajalcem.

Mnenja uporabnikov po trimesečni uporabi pri rednih nalogah:

»Zadovoljni smo z uporabo Topobase. Večino nalog izvajamo prek Topobase. Topobase je v sedanji stopnji razvoja polno uporaben. Pri opravljanju nalog vzdrževanja smo zaznali hitrejšo odzivno čase, hitrejšo posredovanje soudeleženi, boljše načrtovanje, evidence in izdelavo poročil, manj je zamudne »papirologije«. Potrebne so še manjše izboljšave.«

Iz teh rezultatov lahko zaključimo, da sta dokazani uporabnost in učinkovitost aplikacije. V primerjavi s prejšnjimi postopki z orodji Word, Excel, tiskanjem obrazcev, kopiranjem podatkov, papirnimi arhivi ipd. je dokazan velik napredek, očitno je zadovoljstvo uporabnikov, uspešnost testne uporabe pri rednih nalogah je vidna iz števila izvedenih nalog.

10 POVEZOVANJE S TRENUTNIMI POSLOVNIMI SISTEMI NA MO

Sistem Topobase je bil vključen tudi v projekt integracije baz prostorskih podatkov za upravljanje prostora in gospodarjenje z nepremičninami na MO in v projekt preoblikovanja centralne baze prostorskih podatkov ter vzpostavitve enotne vstopne točke za vodenje različnih evidenc nepremičnin v upravljanju in interesu MO. S slednjim projektom se rešuje težava več podatkovnih baz na MO in v SV s področja upravljanja prostora, kot so na primer nepremičnine v uporabi MO, evidenca obrambnih območij, popis objektov v uporabi MO, evidenca stanovanj v uporabi MO in računovodski podatki o nepremičninah. Po končanju projekta bodo omogočeni poizvedovanje, priprava poročil, izdelava analiz oziroma strateških vpogledov, minimalizacija redundance podatkov in vmesnega preverjanja ter samostojen vpogled, dostop z ene informacijske točke in poenostavljeno pridobivanje mnenj notranjih organizacijskih enot MO pri posegih v prostor ter investicijskih posegih.

Sklep Sistem Topobase v produkcijski uporabi omogoča obvladovanje velikega obsega podatkov za ožje in širše območje letališča. Z njim na podatkovni ravni združujemo dokumentacijo, postopke vzdrževanja in obratovanja Letališča Cerklje ob Krki, situacijske načrte infrastrukture ter podloge iz GURS-a v naslednje osnovne tipe podatkov:

1. situacijski načrti objektov in instalacij,
2. atributni podatki,
3. digitalni dokumenti, povezani z objekti, kot so nabavni podatki, tehnični podatki, logične sheme instalacij in postrojenj, navodila za vgradnjo in delovanje, navodila za uporabo, vzdrževanje, razgradnjo, katalogi rezervnih delov, garancije, certifikati, poročila opravljenih meritev, načrti plaščev jaškov, načrti evakuacije, varnostni in požarni red,
4. geodetske podlage.

Na funkcionalni ravni vsebuje funkcionalnosti za operativno vzdrževanje letališča: vzdrževanje infrastrukture, časovno načrtovanje vzdrževanja, evidenco izvedenih načrtovanih, intervencijskih in garancijskih posegov in popravil, poročila in analize opravljenih del, izpise obrazcev ter celotno zmogljivost GIS-sistema, podprtega s podatkovno bazo.

Sistem Topobase bo v primeru uspešnega zaključka testiranja, implementacije in uvedbe v operativno uporabo na Letališču Cerklje ob Krki služil kot referenca in bo lahko uporabljen tudi širše, za druge objekte v upravljanju MO. Univerzalna uporabnost rešitve je zagotovljena zaradi upoštevanja normativnih podlag, kot so pravilniki za postopke vzdrževanja infrastrukture in objektov, ter upoštevanja uporabniških potreb. V okviru nadaljnjega razvoja se že načrtuje razširitev funkcionalnosti za vzdrževanje celotne infrastrukture in objektov v upravljanju MO.

Literatura

1. Autodesk, Inc., 2010. *Best Practices for Managing Geospatial Data*. San Rafael: Autodesk, Inc., http://images.autodesk.com/adsk/files/best_practices_for_managing_geospatial_data1.pdf, 16. 12. 2014.
2. Gregor, Dejan, 2009. *Arhitektura sistema Autodesk Topobase*. Ljubljana: CGS plus.
3. Uradni list RS 113/06 in 33/09, 2009. *Zakon o letalstvu (ZLet)*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
4. Uradni list RS 102/04, 2004. *Zakon o graditvi objektov (ZGO-1)*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
5. ICAO, 1984. *Airport Service Manual Part 9 Airport Maintenance Practices*. Montreal: International Civil Aviation Organization.
6. Uradni list SFRJ 9/84, 1984. *Pravilnik o vzdrževanju objektov, opreme in instalacij, pomembnih za varnost zračne plovbe na letališču*. Beograd: Uradni list SFRJ.
7. Ministrstvo za obrambo, 2013. *Navodilo za prostorsko načrtovanje in izvajanje investicij ter vzdrževanje infrastrukture MO*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
8. Slovenska vojska GŠSV, 2011. *SOP št. 1416 Načrtovanje, izvajanje in poročanje za tekoče vzdrževanje vojaške infrastrukture*.
9. CGS plus d.o.o., 2013. *Primeri najboljše prakse*. <http://www.topobase.si/>, 9. 8. 2013.
10. Autodesk, Inc., 2014. *Publish and share GIS maps*. San Rafael: Autodesk, Inc., <http://www.autodesk.com/>, 24. 3. 2014.
11. Skvarča, Andrej, 2013. *Business Blueprint specifikacije za nadgradnjo Topobase*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

Slikovno gradivo

Photos

Slika 1:
Poškodovan
rezervoar
rdečega blata
in poplavljeni
okolica (Vir :
Károly Konrád)

Figure 1:
Damage to
the red sludge
reservoir and
the flooded
surrounding
areas (source:
Károly Konrád)

Slika 2:
Posledice
katastrofe na
posnetku iz
vesolja
(<http://www.kormany.hu>)

Figure 2:
Consequences
of the
catastrophe in
a space photo
(<http://www.kormany.hu>)

Slika 3:
Podenota za
JRKB-pomoč
med delom
(Szombati,
2011)

Figure 3:
The CBRN
relief subunit
during work
(Szombati,
2011)

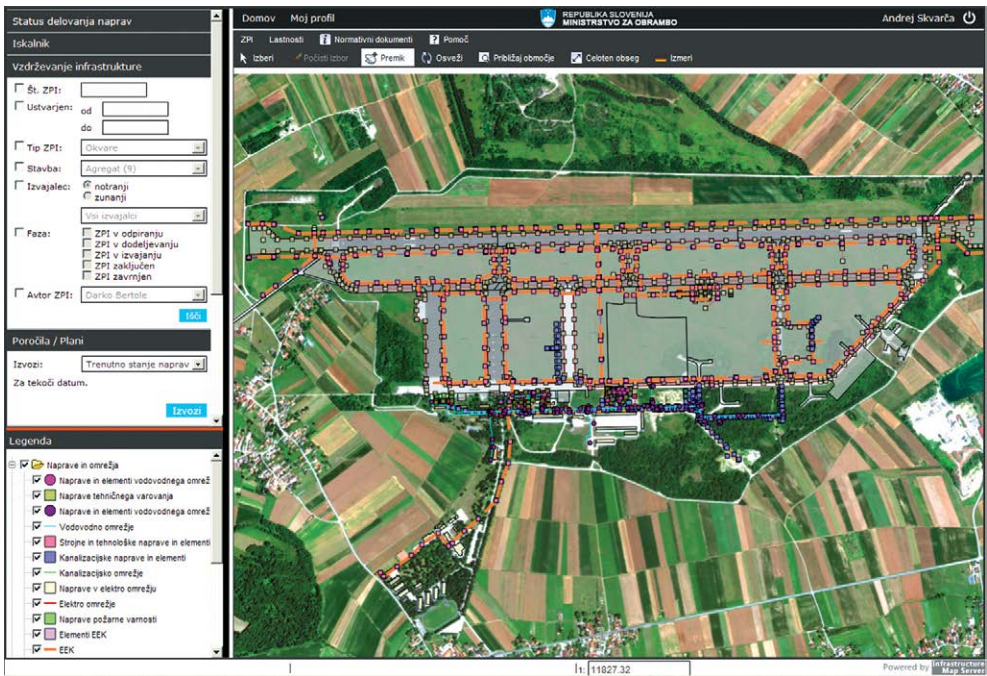
Slika 4:
Madžarska
gosenična vozila
so sodelovala
v reševalnih
operacijah po
snežnem neurju
(Vir: [www.
honvedelem.hu](http://www.honvedelem.hu))

Figure 4:
Our tracked
vehicles
participated
in the rescue
operations in
the blizzard
[source: [www.
honvedelem.hu](http://www.honvedelem.hu)]

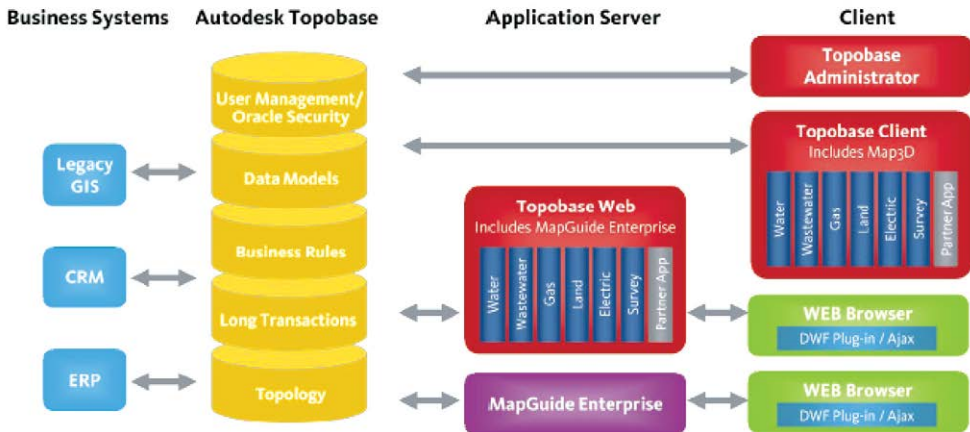
Slika 1:
 Vmesnik
 za končne
 uporabnike
 (menuji in
 grafično
 okno) znotraj
 brskalnika

Figure 1:
 Final user
 interface (menus
 and graphic
 window) within
 a browser

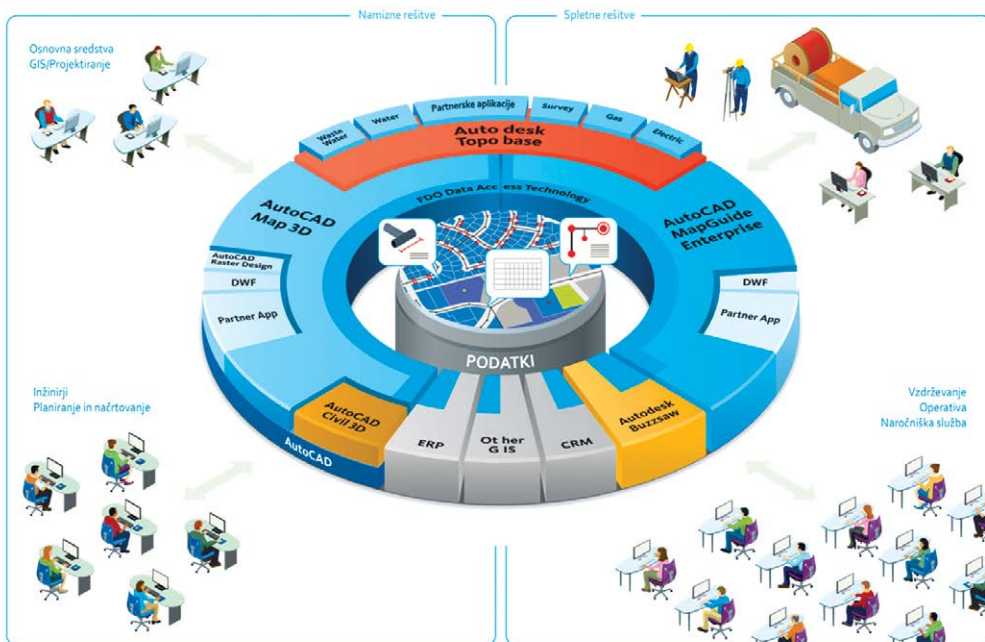
Slika 2:
 Arhitektura
 sistema
 Topobase

Figure 2:
 Topobase
 system
 architecture

Slika 3:
 Shranjevanje podatkov v bazi in različni dostopi uporabnikov do njih

Figure 3:
 Saving data in a database and various forms of user access

Slika 4:
 Načrtovanje obnavljanja ali čiščenja tal, osteklitve in sten

Figure 4:
 Planning of renovations or the cleaning of floors, glass surfaces and walls

Columns:

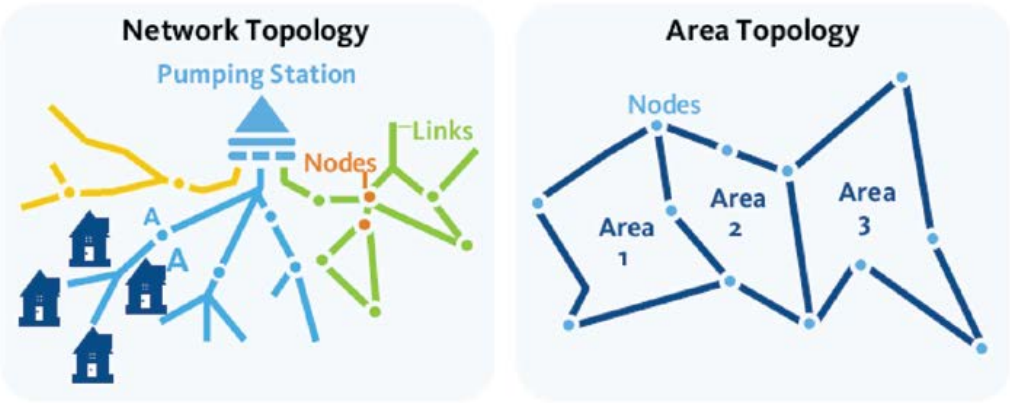
- Stavba: (STAVBA)
- Id prostora: (ID_PROSTORA)
- Površina tal: (AREA)
- Materiala tlakov: (MATERIAL_TLAKOV)
- Površina sten: (POVRSINA_STEN)
- Etažna višina: (ETAZNA_VISINA)
- Površina stekel: (POVRSINA_STEKEL)
- Feature ID: (FID)

Form	Table
Feature ID:	793
Stavba:	Letaški stop
Id prostora:	
Površina tal:	49,06000000
Materiala tlakov:	PVC
Površina sten:	102,00
Etažna višina:	3,00
Površina stekel:	0,00

Record 1 of 1 (Filter active)

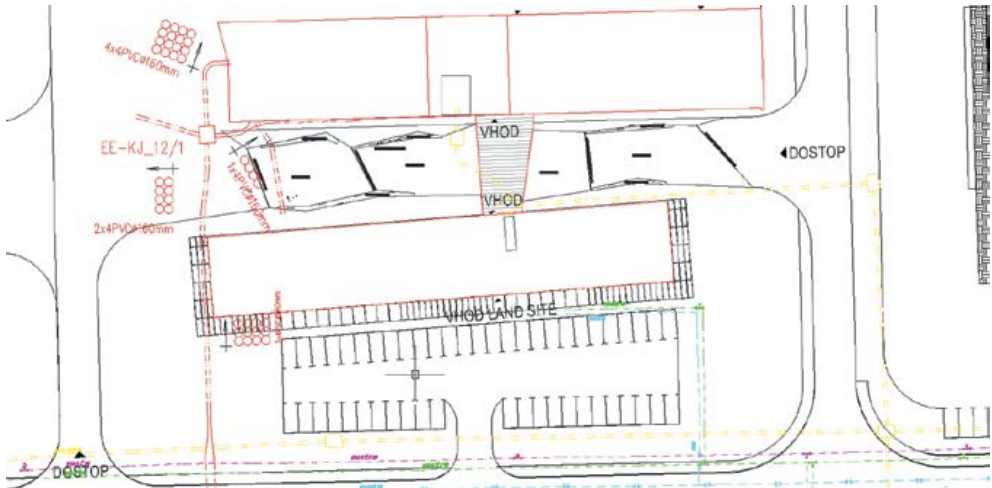
Slika 5:
 Primera mrežne
 topologije (npr.
 cevovodov)
 in topologije
 površin (npr.
 tloris letališča)
 (Vir: [http://www.
 topobase.si/](http://www.topobase.si/),
 9. 8. 2013)

Figure 5:
 Examples of network
 topology (e.g.
 pipe-work) and
 surface topology
 (e.g. ground
 plan of an
 airport) Source:
[http://www.
 topobase.si/](http://www.topobase.si/), 9
 August 2013

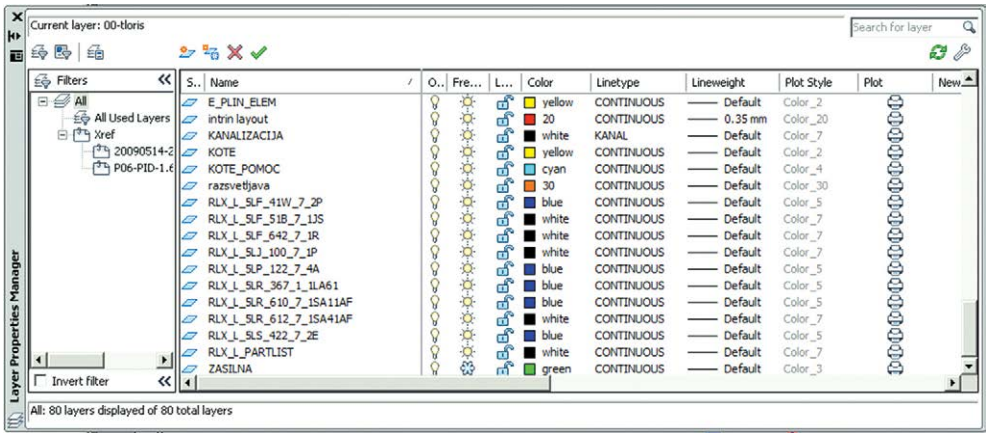
Slika 6:
 Situacijski načrt
 elektro kableske
 kanalizacije

Figure 6:
 Situational
 plan of electric
 cable duct

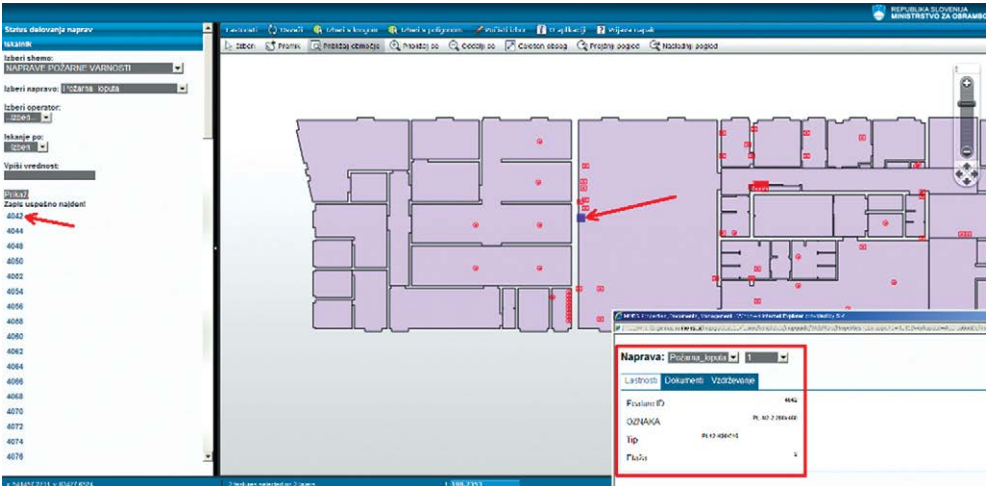
Slika 7:
 Primer
 nejasnega
 poimenovanja
 slojev v DWG-
 datoteki
 zaradi kratic,
 manjkajočih
 besed in opisov

Figure 7:
 Example of
 ambiguous
 layer names in
 a DWG file due
 to abbreviations,
 missing words
 and descriptions

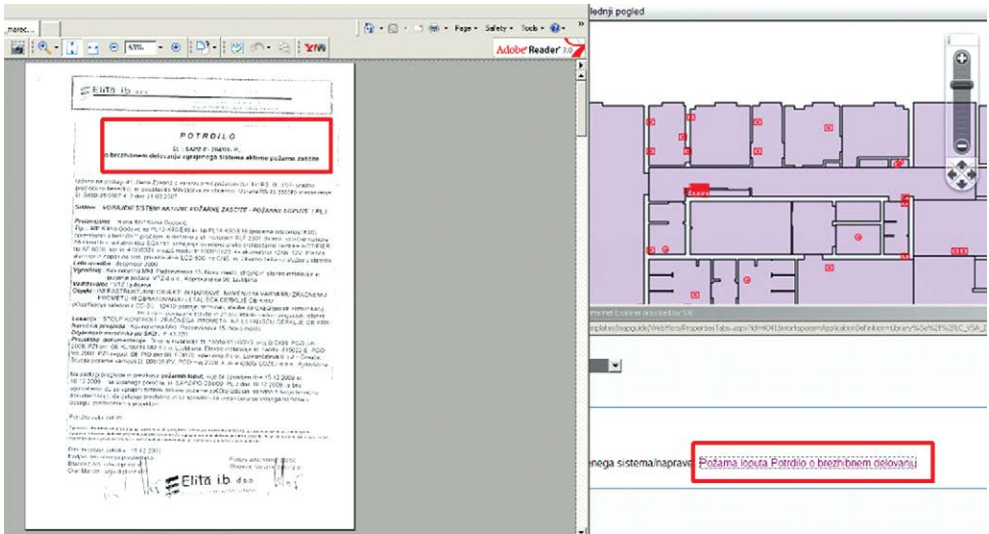
Slika 8:
 Atributni
 podatki naprave

Figure 8:
 Attribute data
 of a device

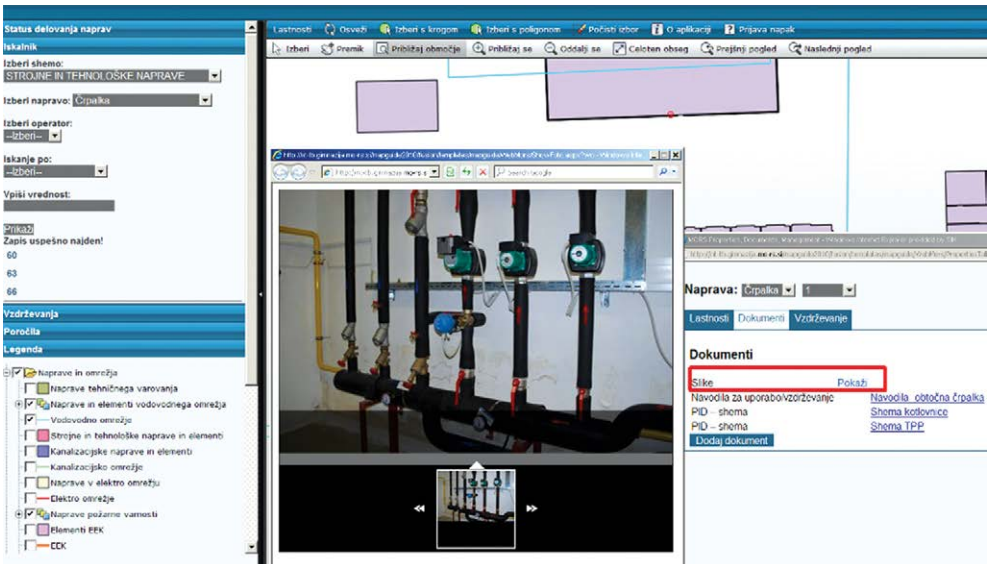
Slika 9:
 E-dokument
 z referenco
 v prostoru,
 kot skeniran
 digitalni
 dokument

Figure 9:
 E-document
 with area
 reference as
 scanned
 digital
 document

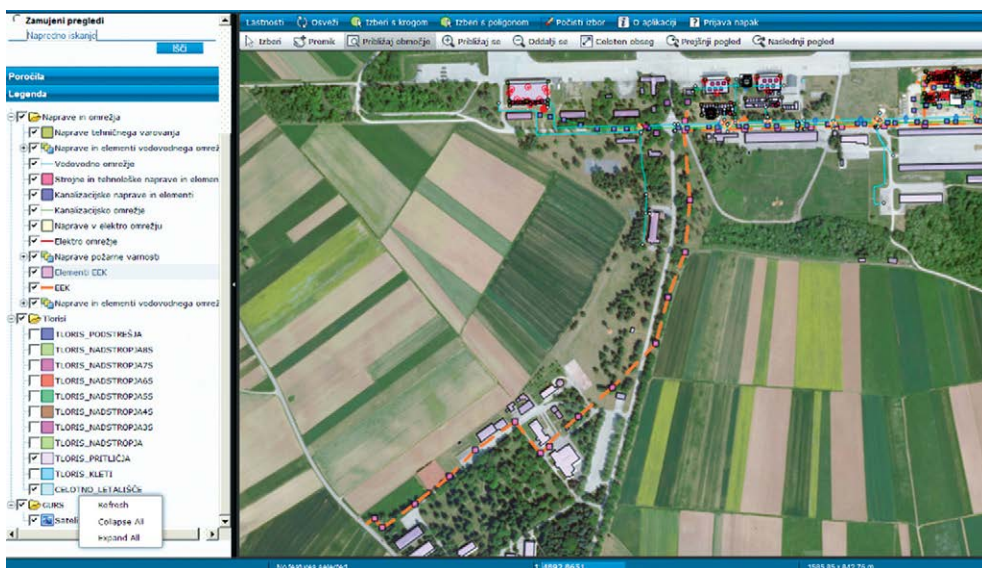
Slika 10:
 Fotografije
 naprav, dodane
 kot e-dokument

Figure 10:
 Photographs
 of devices,
 attached as an
 e-document

Slika 11:
Migracija
geodetskih
podlog in
infrastrukture
letališča

Figure 11:
Migration of
geodetic linings
and airport
infrastructure

Avtorji

Authors

Gregor Garb

Major dr. Gregor Garb je doktor znanosti, naslov doktorske disertacije je Globalizirana varnost in obrambni sistem Republike Slovenije, in dvojni magister, naslov magistrske naloge iz politologije je Oblike tajnega delovanja obveščevalno-varnostnih služb Republike Slovenije, magistrska naloga iz logistike sistemov pa se imenuje Varnostno upravljanje kritične infrastrukture. V svoji karieri se je udeleževal številnih izobraževanj in konferenc doma in v tujini. Objavljene ima številne članke z različnih strokovnih področij (obveščevalno-varnostna dejavnost, organizirani kriminal, kritična infrastruktura, nacionalna in mednarodna varnost).

Major Gregor Garb, PhD holds a PhD with a thesis titled "Globalised security and defence system of the Republic of Slovenia." He also holds a double master's degree. The title of his master's thesis in "Political Sciences is Forms of covert investigations of intelligence and security services of the Republic of Slovenia," while his master's thesis in System logistics is titled "Security management of critical infrastructure." Throughout his career, he attended numerous courses and conferences in Slovenia and abroad. He has authored a number of articles in various field of expertise (intelligence and security, organised crime, critical infrastructure, national and international security).

József Padányi

Brigadir prof. dr. József Padányi je prorektor za znanost na Državni univerzi za javni sektor in univerzitetni profesor. V vojski se je zaposlil leta 1981. Dve leti je sodeloval v mirovni operaciji v BiH. Doktor vojaških znanosti je postal leta 1985, leta 2008 pa je pridobil naziv doktor Madžarske akademije znanosti. V svoji znanstveni karieri je napisal 120 znanstvenih prispevkov, od tega osem knjig in petnajst poglavij. Pri raziskavah in pedagoškem delu se posveča civilno-vojaškemu sodelovanju, inženirski podpori, delovanju ob nesrečah ter varnostnim vprašanjem podnebnih sprememb.

Brigadier General József Padányi, PhD is the Vice-Rector for Science of the National University of Public Service, university professor. He entered the military in 1981. He spent two years in Bosnia and Herzegovina as peacekeeper. He obtained his PhD in Military Science in 1995, and he earned the title 'Doctor of Hungarian Academy of Sciences' in 2008. His has written during his academic career eight books, fifteen book chapters, altogether 120 scientific works. He researches and teaches courses in civil-military cooperation, engineer support, disaster relief operations and security questions of climate change.

László Földi

Podpolkovnik dr. László Földi je diplomiral kot kemijski raziskovalec in se leta 1990 zaposlil v vojski kot *častnik* za RKBO. Od leta 1999 predava na fakulteti, doktoriral pa je leta 2003. Trenutno je izredni profesor na Fakulteti za vojaške znanosti Državne univerze za javni sektor in vodja podskupine za RKB-obrambo. Je vodilni član Doktorske šole za vojaško tehnologijo in vodja raziskovalnega področja vojaška podnebna varnost. Pod njegovim mentorstvom so doktorirali štirje študenti. Njegova glavna strokovna področja so bojni strupi, strupene industrijske snovi, podnebna varnost in obvladovanje nesreč.

Lieutenant Colonel Lászlo Földi, PhD has got a university degree of researcher chemist and joined the Army as NBC carrier officer in 1990. He has been university lecturer since 1999. He obtained his PhD in 2003. Now he is associate professor on the Faculty of Military Sciences of the National University of Public Service, and chief of the NBC defence subgroup. He is leading member of the PhD School of Military Technology and head of the "Military environmental security" research area. Under his supervision four students accomplished their PhD programme. Main areas of expertise: chemical warfare agents, toxic industrial materials, environmental security, disaster management.

Višji štabni vodnik Kristian Beršnak je diplomant Fakultete za varnostne vede. V Slovenski vojski je zaposlen od leta 1994. Od leta 1998 je zaposlen v Enoti za specialno delovanje SV. V času svojega službovanja se je udeležil treh mednarodnih operacij in misij. Leta 2004 je v operaciji Isaf opravljal naloge referenta za operativne zadeve S-3 – vodja skupine za zagotovitev delovanja. Leta 2006 je v operaciji NTM-Irak opravljal naloge četnega inštruktorja/svetovalca na Iraški akademiji za častnike. V letih 2013 in 2014 je v operaciji Isaf opravljal naloge operativnega podčastnika v poveljstvu CSOTF-10 in enotovnega podčastnika slovenskega kontingenta.

Master Sergeant Kristian Beršnak graduated from the Faculty of Faculty of Criminal Justice. He has worked in the Slovenian Armed Forces since 1994. Since 1998, he has been member of the Special Operations Unit. During his service, he has been deployed to three international operations and missions. In 2004, he worked in S-3 as operations officer – head of the combat service support team in operation ISAF. In 2006, he was deployed to NMT-Iraq as company instructor/adviser at the Iraqi Officer Academy. In 2013-14, he worked in operation ISAF as operations NCO in CSOFT-10 HQ and as unit NCO of Slovenian contingent.

Andrej Androjna

Kapitan fregate dr. Andrej Androjna je doktor znanosti s področja prometa in pomorstva. Diplomiral je na Mornariški akademiji (1990), magistriral iz kadrovskega upravljanja na Fakulteti za organizacijske vede (2002) in uspešno končal Generalštabno šolanje na Poveljniško-štabni šoli SV (2008). V svojih prispevkih pozornost namenja izzivom spreminjajočega se globalnovarnostnega okolja in iskanju sistemskih oblik učinkovitega zagotavljanja varnosti pomorskega prometa. Znanje posreduje tudi diplomantom Fakultete za pomorstvo in promet kot predavatelj in mentor pri diplomskih delih.

Commander Andrej Androjna, PhD holds a PhD in maritime activities and transport. He graduated from Naval academy (1990) and obtained master's degree in human resource management from the Faculty of Organisational Sciences (2002). He also successfully completed General Staff course at SAF Command and Staff School. (2008). In his articles, he concentrates on the challenges of the changing global security environment and the search of system forms of an effective provision of maritime security. As lecturer and mentor, he passes on his knowledge to the graduates of the Faculty of Maritime Studies and Transport.

Andrej Skvarča

Nižji vojaški uslužbenec VII. razreda Andrej Skvarča je diplomiral na Fakulteti za strojništvo. Leta 1992 je pridobil naziv registrirani razvijalec aplikacij od Autodesk Europe. V Slovenski vojski je zaposlen od leta 2004, zdaj je v GŠSV J-4 vojaški uslužbenec za vzdrževanje infrastrukture. Vodil je projekt digitalne knjižnice MO RS. Pridružil se je projektni skupini za izvedbo programa investicij na letališču Cerklje kot informatik s specialnimi znanji CAD in GIS. Vodi projekt Topobase za podporo vzdrževanja in upravljanja letališča.

Junior Military Specialist, Class VII Andrej Skvarča graduated from the Faculty of Mechanical Engineering. In 1992, he gained the Autodesk Europe title of registered application developer. He has been member of the Slovenian Armed Forces since 2004. Currently, he works in infrastructure maintenance at J-4, SAF General Staff. He led the project of digital MOD library. He joined the project team for the implementation of the investment program at the Cerklje ob Krki airport as an informatics engineer with special knowledge of CAD and GIS. He manages the Topobase project to support the maintenance and management of the airport.

Navodila avtorjem
za oblikovanje prispevkov

Instructions for the authors
of papers

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV ZA SODOBNE VOJAŠKE IZZIVE IN VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

Vsebinska navodila

Splošno

Sodobni vojaški izzivi je interdisciplinarna znanstveno-strokovna publikacija, ki objavlja prispevke o aktualnih temah, raziskavah, znanstvenih in strokovnih razpravah, tehničnih ali družboslovnih analizah z varnostnega, obrambnega in vojaškega področja.

Vojaškošolski zbornik je vojaškostrokovna in informativna publikacija, namenjena izobraževanju in obveščanju o dosežkih ter izkušnjah na področju vojaškega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja.

Kaj objavljamo?

Objavljamo prispevke v slovenskem jeziku s povzetki, prevedenimi v angleški jezik, in po odločitvi uredniškega odbora prispevke v angleškem jeziku s povzetki, prevedenimi v slovenski jezik.

Objavljamo prispevke, ki še niso bili objavljeni ali poslani v objavo drugi reviji. Pisec je odgovoren za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Če je bil prispevek že natisnjen drugje, poslan v objavo ali predstavljen na strokovni konferenci, naj to avtor sporočiti uredniku in pridobiti soglasje založnika (če je treba) ter navesti razloge za ponovno objavo.

Tehnična navodila

Omejitve dolžine prispevkov

Prispevki naj obsegajo 16 strani oziroma 30.000 znakov s presledki (avtorska pola), izjemoma najmanj 8 strani oziroma 15.000 znakov ali največ 24 strani oziroma 45.000 znakov.

Recenzije

Prispevki se recenzirajo. Recenzija je anonimna. Glede na oceno recenzentov uredniški odbor ali urednik prispevek sprejme, če je treba, zahteva popravke ali ga zavrne. Pripombe recenzentov avtor vnese v prispevek.

Zaradi anonimnega recenzentskega postopka je treba prvo stran in vsebino oblikovati tako, da identiteta avtorja ni prepoznavna.

Avtor ob naslovu prispevka napiše, v katero kategorijo po njegovem mnenju in glede na klasifikacijo v COBISS spada njegov prispevek. Klasifikacija je dostopna na spletni strani revije in pri odgovornem uredniku. Končno klasifikacijo določi uredniški odbor.

- Lektoriranje** Lektoriranje besedil zagotavlja OE, pristojna za založniško dejavnost. Lektorirana besedila se avtorizirajo.
- Prevajanje** Prevajanje besedil ali povzetkov zagotavlja OE, pristojna za prevajalsko dejavnost oziroma Šola za tuje jezike Centra vojaških šol.
- Navajanje avtorjev prispevka** Navajanje avtorjev je skrajno zgoraj, levo poravnano.
Primer:
Ime 1 Priimek 1,
Ime 2 Priimek 2
V opombi pod črto se za slovenske avtorje navede, iz katere ustanove prihajajo. Pri tujih avtorjih je treba navesti tudi ime države.
- Naslov prispevka** Navedbi avtorjev sledi naslov prispevka. Črke v naslovu so velike 16 pik, natisnjene krepko, besedilo naslova pa poravnano na sredini.
- Povzetek** Prispevku mora biti dodan povzetek, ki obsega največ 1200 znakov (20 vrstic). Povzetek naj na kratko opredeli temo prispevka, predvsem naj povzame rezultate in ugotovitve. Splošne ugotovitve in misli ne spadajo v povzetek, temveč v uvod.
- Povzetek v angleščini** Avtorji morajo oddati tudi prevod povzetka v angleščino. Tudi za prevod povzetka velja omejitev do 1200 znakov (20 vrstic).
- Ključne besede** Ključne besede (3-5, tudi v angleškem jeziku) naj bodo natisnjene krepko in z obojestransko poravnavo besedila.
- Besedilo** Avtorji naj oddajo svoje prispevke na papirju formata A4, s presledkom med vrsticami 1,5 in velikostjo črk 12 pik Arial. Na zgornjem in spodnjem robu naj bo do besedila približno 3 cm, levi rob naj bo širok 2 cm, desni pa 4 cm. Na vsaki strani je tako približno 30 vrstic s približno 62 znaki. Besedilo naj bo obojestransko poravnano, brez umikov na začetku odstavka.
- Kratka predstavitev avtorjev** Avtorji morajo pripraviti kratko predstavitev svojega strokovnega oziroma znanstvenega dela. Predstavitev naj ne presega 600 znakov (10 vrstic, 80 besed). Če je avtorjev več, se predstavi vsak posebej, čim bolj zgoščeno. Avtorji naj besedilo umestijo na konec prispevka po navedeni literaturi.

Strukturiranje besedila

Posamezna poglavja v besedilu naj bodo ločena s samostojnimi podnaslovi in ustrezno oštevilčena (členitev največ na 4 ravni).

Primer:

1 Uvod

2 Naslov poglavja (1. raven)

2.1 Podnaslov (2. raven)

2.1.1 Podnaslov (3. raven)

2.1.1.1 Podnaslov (4. raven)

Oblikovanje seznama literature

V seznamu literature je treba po abecednem redu navesti le avtorje, na katere se sklicujete v prispevku, celotna oznaka vira pa mora biti skladna s harvardskim načinom navajanja. Če je avtorjev več, navedemo vse, kot so navedeni na izvirnem delu.

Primeri:

a) knjiga:

Priimek, ime (lahko začetnica imena), letnica. *Naslov dela*. Kraj: Založba.

Na primer: Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

b) zbornik:

Samson, C., 1970. Problems of information studies in history. V S. Stone, ur. *Humanities information research*. Sheffield: CRUS, 1980, str./pp. 44–68. Pri posameznih člankih v zbornikih na koncu posameznega vira navedemo strani, na katerih je članek, na primer:

c) članek v reviji

Kolega, N., 2006. Slovenian coast sea flood risk. *Acta geographica Slovenica*. 46-2, str. 143–167.

Navajanje virov z interneta

Vse reference se začenjajo enako kot pri natisnjenih virih, le da običajnemu delu sledi še podatek o tem, kje na internetu je bil dokument dobljen in kdaj. Podatek o tem, kdaj je bil dokument dobljen, je pomemben zaradi pogostega spreminjanja www okolja.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press, str. 45–100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17. 10. 2008.

Pri navajanju zanimivih internetnih naslovov v besedilu (ne gre za navajanje posebnega dokumenta) zadošča navedba naslova (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). Posebna referenca na koncu besedila v tem primeru ni potrebna.

Sklicevanje na vire

Pri sklicevanju na vire med besedilom navedite le priimek prvega avtorja in letnico izdaje. *Primer:* ... (Smith, 1997) ...

Če dobesedno navajate del besedila, ga ustrezno označite z narekovaji, v oklepaju pa poleg avtorja in letnice navedite stran besedila, iz katerega ste navajali.

Primer: ... (Smith, 1997, str. 15) ...

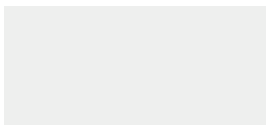
Pri povzemanju drugega avtorja napišemo besedilo brez narekovajev, v oklepaju pa napišemo, da gre za povzeto besedilo. *Primer:* (po Smith, 1997, str. 15). Če avtorja navajamo v besedilu, v oklepaju navedemo samo letnico izida in stran (1997, str. 15).

Slike, diagrami in tabele

Slike, diagrami in tabele v prispevku naj bodo v posebej pripravljenih datotekah, ki omogočajo lektorske popravke. V besedilu mora biti jasno označeno mesto, kamor je treba vnesti sliko. Skupna dolžina prispevka ne sme preseči dane omejitve.

Če avtor iz tehničnih razlogov grafičnih dodatkov ne more oddati v elektronski obliki, je izjemoma sprejemljivo, da slike priloži besedilu. Avtor mora v tem primeru na zadnjo stran slike napisati zaporedno številko in naslov, v besedilu pa pustiti dovolj prostora zanjo. Prav tako mora biti besedilo opremljeno z naslovom in številčenjem slike. Diagrami se štejejo kot slike. Vse slike in tabele se številčijo. Številčenje poteka enotno in ni povezano s številčenjem poglavij. Naslov slike je naveden pod sliko, naslov tabele pa nad tabelo. Navadno je v besedilu navedeno vsaj eno sklicevanje na sliko ali tabelo. Sklic na sliko ali tabelo je: ... (slika 5) ... (tabela 2) ...

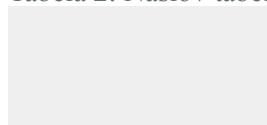
Primer slike:

Slika 5: Naslov slike

Primer tabele:

Tabela 2: Naslov tabele

Opombe pod črto

Številčenje opomb pod črto je neodvisno od strukture besedila in se v vsakem prispevku začne s številko 1. Posebej opozarjamo avtorje, da so opombe pod črto namenjene pojasnjevanju misli, zapisanih v besedilu, in ne navajanju literature.

Kratice

Kratice naj bodo dodane v oklepaju, ko se okrajšana beseda prvič uporabi, zato posebnih seznamov kratic ne dodajamo. Za kratico ali izraz v angleškem jeziku napišemo najprej slovensko ustreznico, v oklepaju pa angleški izvornik in morebitno angleško kratico.

Format zapisa prispevka

Uredniški odbor sprejema prispevke, napisane z urejevalnikom besedil MS Word, izjemoma tudi v besedilnem zapisu (text only).

Naslov avtorja	Prispevkom naj bosta dodana avtorjeva naslov in internetni naslov ali telefonska številka, na katerih bo dosegljiv uredniškemu odboru.
Kako poslati prispevek	Na naslov uredništva ali članov uredniškega odbora je treba poslati tiskano in elektronsko različico prispevka.
Potrjevanje sprejetja prispevka	Uredniški odbor avtorju pisno potrdi prejetje prispevka. Avtorjem, ki sporočijo tudi naslov svoje elektronske pošte, se potrditev pošlje po tej poti.
Korekture	Avtor opravi korekture svojega prispevka v treh dneh.
Naslov uredniškega odbora	Ministrstvo za obrambo Generalštab Slovenske vojske Sodobni vojaški izzivi Uredniški odbor Vojkova cesta 55 1000 Ljubljana Slovenija Elektronski naslov Odgovorna urednica: liliana.brozic@mors.si

Prispevkov, ki ne bodo urejeni skladno s tem navodilom, uredniški odbor ne bo sprejemal.

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS FOR THE CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES AND THE MILITARY EDUCATION JOURNAL

Content-related instructions

General

The Contemporary Military Challenges is an interdisciplinary scientific expert magazine, which publishes papers on current topics, researches, scientific and expert discussions, technical or social sciences analysis from the field of security, defence and the military..

The Military Education Journal is a military professional and informative publication intended for education and informing on achievements and experiences in the field of military education, training and improvement.

What do we publish?

We publish papers in Slovene with abstracts translated into English. If so decided by the Editorial Board, we also publish papers in English with abstracts translated into Slovene.

We publish papers, which have not been previously published or sent to another magazine for publication. The author is held responsible for all possible copyright violations. If the paper has already been printed elsewhere, sent for publication or presented at an expert conference, the author must notify the editor, obtain the publisher's consent (if necessary) and indicate the reasons for republishing.

Technical instructions

Limitations regarding the length of the papers

The papers should consist of 16 typewritten double-spaced pages or 30,000 characters. At a minimum they should have 8 pages or 15,000 characters and at a maximum 24 pages or 45,000 characters.

- Reviews** All papers are reviewed. The review is anonymous. With regard to the reviewer's assessment, the Editorial Board or the editor accepts the paper, demands modifications, if necessary, or rejects it. Upon receiving the reviewers' remarks, the author inserts them into the paper.
Due to an anonymous review process, the first page must be designed in the way that the author's identity cannot be recognized.
Next to the title, the author should indicate the category the paper belongs to according to him and according to the classification in the COBISS¹. The classification is available on the magazine's internet page and at the responsible editor. The Editorial Board determines the final classification.
- Proofreading** The organizational unit responsible for publishing provides the proofreading of the papers. The proofread papers have to be approved.
- Translating** The translation of the papers or abstracts is provided by the organizational unit competent for translation or the School of Foreign Languages, Military Schools Centre.
- Indicating the authors of the paper** The authors' name should be written in the upper left corner, aligned left.
Example:
Name 1 Surname 1,
Name 2 Surname 2,
In the footnote, Slovenian authors should indicate the institution they come from. Foreign authors should also indicate the name of the state they come from.
- Title of the paper** The title of the paper is written below the listed authors. The font in the title is bold, size 16 points. The text of the title is centrally aligned.
- Abstract** The paper should have an abstract of a maximum 1,200 characters (20 lines). The abstract should include a short presentation of the topic, particularly the results and the findings. General findings and reflections do not belong in the abstract, but rather in the introduction.
- Abstract in English** The authors must also submit the translation of the abstract into English. The translation of the abstract is likewise limited to a maximum of 1,200 characters (20 lines).
- Key words** Key words (3-5 also in the English language) should be bold with a justified text alignment.
- Text** The authors should submit their papers on an A4 paper format, with 1.5 line spacing, fontArial size 12 points. At the upper and the bottom edge, there should be approx. 3 cm of space; the left margin should be 2 cm wide and the right margin 4 cm. Each page consists of approx. 30 lines with 62 characters. The text should have a justified alignment, without indents at the beginning of the paragraphs.

¹ Co-operative Online Bibliographic System and Services

A brief presentation of the authors

The authors should prepare a brief presentation of their expert or scientific work. The presentation should not exceed 600 characters (10 lines, 80 words). If there are several authors, each should be presented individually, as shortly and as comprehensively as possible. These texts should be placed at the end of the paper, after the cited literature.

Text structuring

Individual chapters should be separated with independent subtitles and adequately numbered.

Example:

- 1 Introduction
- 2 Title of the chapter (1st level)
- 2.1 Subtitle (2nd level)
- 2.1.1 Subtitle (3rd level)
- 2.1.1.1 Subtitle (4th level)

Referencing

In the bibliography, only the authors of references one refers to in the paper should be listed, in the alphabetical order. The entire reference has to be in compliance with the Harvard citing style.

Example:

Surname, name (can also be the initial of the name), year. *Title of the work*. Place. Publishing House.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

With certain papers published in journals, the author should indicate, at the end of each reference, a page on which the paper can be found.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. pp. 45-100.

Referencing internet sources

All references start the same as the references for the printed sources, only that the usual part is followed by the information about the Internet page on which the document was found as well as the date on which it was found. The information about the time that the document was found on the Internet is important, because the WWW environment changes constantly.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17 October 2008.

When referencing interesting WWW pages in the text (not citing an individual document) it is enough to state only the Internet address (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). A separate reference at the end of the text is therefore not necessary.

Citing

When citing sources in the text, indicate only the surname of the author and the year of publication. *Example:* (Smith, 1997) ...

When making a direct reference to a text, the cited part should be adequately marked with quotation marks and followed by the exact page of the text which the citing is taken from.

Example: ...(Smith, 1997, p.15) ...

Figures, diagrams, tables

Figures, diagrams and tables in the paper should be prepared in separate files which allow for proofreading corrections. The place in the text where the picture should be inserted must be clearly indicated. The total length of the paper must not surpass the given limitation.

Should the author not be able to submit the graphical supplements in the electronic form due to technical reasons, it is exceptionally acceptable to enclose the figures to the text. In this case the author must write a sequence number and a title on the back of each picture and leave enough space in the text to include it. The text must likewise contain the title and the sequence number of the figure. Diagrams are considered figures.

All figures and tables are numbered. The numbering is not uniform and not linked with the numbering of the chapters. The title of the figure is stated beneath it and the title of the table is stated above it.

As a rule, the paper should include at least one reference to a figure or a table..

Reference to a figure or a table is: ... (Figure 5) (Table 2)

Example of a figure:

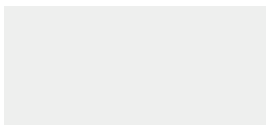
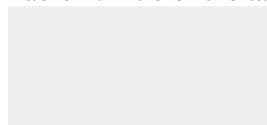

Figure 5: Title of the figure

Example of a table:

Table 2: Title of the table

Footnotes

The numbering of the footnotes is not related to the structure of the text and starts with number 1 in each paper. We want to stress that the aim of the footnotes is to explain the thoughts written in the text and not to reference literature.

Abbreviations

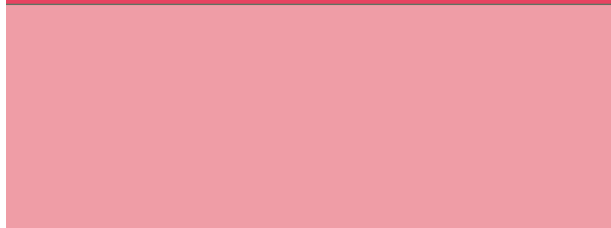
When used for the first time, the abbreviations in the text must be explained in parenthesis; therefore no additional list of abbreviations is needed. If the abbreviations or terms are written in English, the appropriate Slovenian term should be written along with the English original and possibly the English abbreviation in the parenthesis.

Format type of the paper

The Editorial Board accepts only the texts written with a MS Word text editor and only exceptionally those in the 'text only' format.

- Author's address** Each paper should include the author's address, e-mail or a telephone number, so that the Editorial Board can reach him or her.
- Sending the paper** A print or an electronic version of the paper should be sent to the address of the Editorial Board or the members of the Editorial Board.
- Confirmation of the reception of the paper** The Editorial Board sends the author a written confirmation regarding the reception of the paper. The authors who also list their e-mails receive the confirmation via e-mail.
- Corrections** The author makes corrections to the paper within three days.
- Editorial Board address** Ministry of Defence
Slovenian Armed Forces
General Staff
Contemporary Military Challenges
Editorial Board
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenia
Electronic address:
Editor in Chief:
liliana.brozic@mors.si

The Editorial Board will not accept papers, which will not be in compliance with the above instructions.

Vsebina

Liliana Brožič	UVODNIK: CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI EDITORIAL: CIVIL-MILITARY RELATIONS
Gregor Garb	UVELJAVLANJE ZASEBNIH VOJAŠKIH DRUŽB SKOZI PRIZMO GLOBALIZIRANE VARNOSTI ESTABLISHMENT OF PRIVATE MILITARY COMPANIES THROUGH A PRISM OF GLOBAL SECURITY
József Padányi László Földi	NALOGE IN IZKUŠNJE MADŽARSKE VOJSKE PRI KRIZNEM ODZIVANJU TASKS AND EXPERIENCES OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES IN CRISIS MANAGEMENT
Kristian Beršnak	RAZVOJ SPECIALNIH SIL SV IN IZKUŠNJE IZ AFGANISTANA DEVELOPMENT OF SAF SPECIAL FORCES AND EXPERIENCES FROM AFGANISTAN
Andrej Androjna	OBALNA STRAŽA – DEJAVNIK POVEČANJA VARNOSTI V POMORSKEM PROMETU COASTGUARD - FACTOR OF ENHANCING SECURITY IN MARITIME TRANSPORT
Andrej Skvarča	UPORABNOST PROGRAMSKEGA ORODJA TOPOBASE PRI UPRAVLJANJU NEPREMIČNIN V OBRAMBNEM RESORJU USEFULNESS OF TOPOBASE SOFTWARE IN PROPERTY MANAGEMENT OF THE DEFENCE SECTOR